

Cena zł 12,00
(VAT 5%)

Indeks 381306
PL ISSN 0043-518X

WIADOMOŚCI STATYSTYCZNE

GŁÓWNY
URZĄD
STATYSTYCZNY

POLSKIE
TOWARZYSTWO
STATYSTYCZNE

MIESIĘCZNIK
ROK LX
WARSZAWA
LISTOPAD 2015

11

w numerze m.in.:

OLGA LESZCZYŃSKA-LUBEREK

Wpływ ESA 2010 na statystykę sektora instytucji rządowych i samorządowych

GRAŻYNA DEHNEL, JACEK KOWALEWSKI

Źródła administracyjne a krótkookresowa statystyka przedsiębiorstw

KOLEGIUM REDAKCYJNE:

dr Stanisław Paradysz (redaktor naczelny, tel. 22 842 07 80), prof. dr hab. Józef Zegar (zastępca red. nac., tel. 22 826 14 28), inż. Alina Świdarska (sekretarz redakcji, tel. 22 608 32 25, a.swiderska@stat.gov.pl), mgr Jan Berger (tel. 22 608 32 63), dr Marek Cierpiał-Wolan (tel. 17 853 26 35), mgr inż. Anatol Kula (tel. 668 231 489), mgr Wiesław Łagodziński (tel. 888 633 801), dr Grażyna Marciniak (tel. 22 608 33 54), dr hab. Andrzej Młodak (tel. 62 502 71 16), prof. dr hab. Bogdan Stefanowicz (tel. 691 031 698), dr inż. Agnieszka Zgierska (tel. 22 608 30 15)

REDAKCJA

al. Niepodległości 208, 00-925 Warszawa, gmach GUS, pok. 353, tel. 22 608 32 25
<http://pts.stat.gov.pl/czasopismo/wiadomosci-statystyczne>

Elżbieta Grabowska (e.grabowska@stat.gov.pl)

Wersja internetowa jest wersją pierwotną czasopisma.

RADA PROGRAMOWA:

dr Halina Dmochowska (przewodnicząca, tel. 22 608 31 01), mgr Ewa Czumaj, prof. dr hab. Czesław Domański, dr Jacek Kowalewski, mgr Izabella Zagoździńska, mgr Justyna Gustyn (sekretarz, tel. 22 608 34 37, j.gustyn@stat.gov.pl)

ZAKŁAD WYDAWNICTW STATYSTYCZNYCH

al. Niepodległości 208, 00-925 Warszawa, tel. 22 608 31 45.

Informacje w sprawach nabywania czasopism tel. 22 608 32 10, 608 38 10.

Zbigniew Karpiński (redaktor techniczny), Ewa Krawczyńska (skład i łamanie),

Wydział Korekty pod kierunkiem Bożeny Gorczycy, mgr Andrzej Kajkowski (wykresy).

Indeks 381306

Prenumerata realizowana przez RUCH S.A.:

Zamówienia na prenumeratę w wersji papierowej i na e-wydania można składać bezpośrednio na stronie www.prenumerata.ruch.com.pl.

Ewentualne pytania prosimy kierować na adres e-mail: prenumerata@ruch.com.pl lub kontaktując się z Centrum Obsługi Klienta „RUCH” pod numerami: 22 693 70 00 lub 801 800 803 — czynne w dni robocze w godzinach 7⁰⁰—17⁰⁰.

Koszt połączenia wg taryfy operatora.

STUDIA METODOLOGICZNE

DOI: 10.5604/01.3001.0014.8260

Olga LESZCZYŃSKA-LUBEREK

Wpływ ESA 2010 na statystykę sektora instytucji rządowych i samorządowych

We wrześniu 2014 r. nowy Europejski System Rachunków Narodowych i Regionalnych (ESA 2010) zastąpił obowiązujący od 1996 r. system znany jako ESA'95. Konsekwencją wdrożenia nowego systemu była przeprowadzona przez wszystkie państwa Unii Europejskiej (UE) rewizja rachunków narodowych, w tym statystyki dotyczącej sektora instytucji rządowych i samorządowych. Jednocześnie w wielu krajach wprowadzono zmiany metodyczne wynikające z zaleceń Eurostatu czy też z nowych źródeł danych. Dzięki równoczesnemu wdrożeniu zmian przez wszystkie kraje UE do opracowań rachunków narodowych obejmujących okres 1995—2014, użytkownicy otrzymali spójną i porównywalną statystykę makroekonomiczną. Zmianom tym poświęcono liczne konferencje, seminaria i publikacje. Komisja Europejska opracowała podręcznik prezentujący wprowadzane zmiany metodyczne¹. Celem artykułu jest omówienie wpływu nowego systemu na statystykę sektora instytucji rządowych i samorządowych, w tym zwłaszcza na dane opracowywane na potrzeby procedury nadmiernego deficytu (EDP). Artykuł nie dotyczy natomiast kwestii, które odnoszą się do wszystkich krajowych sektorów instytucjonalnych, tj. kapitalizacji wydatków na badania i rozwój czy zmian w zakresie rejestracji wydatków na

¹ *Manual on the changes between ESA'95 and ESA 2010 — 2014 edition*, Eurostat, Luksemburg.

małe narzędzia. Informacje dotyczące tych tematów można znaleźć w opublikowanych przez GUS opracowaniach poświęconych problematyce ESA 2010².

ZMIANY WPROWADZONE PRZEZ GUS W STATYSTYCZNE SEKTORA INSTYTUCJI RZĄDOWYCH I SAMORZĄDOWYCH WE WRZEŚNIU 2014 R.

Rewizja systemu przeprowadzona przez GUS objęła pełny szereg czasowy polskich rachunków narodowych, tj. lata 1995—2013 i wynikała z obowiązku wdrożenia:

- rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 549/2013 z 21 maja 2013 r. w sprawie Europejskiego Systemu Rachunków Narodowych i Regionalnych w Unii Europejskiej (ESA 2010)³;
- rozporządzenia Komisji (UE) nr 220/2014 z 7 marca 2014 r. zmieniającego rozporządzenie Rady (WE) nr 479/2009 w zakresie odniesień do Europejskiego Systemu Rachunków Narodowych i Regionalnych w Unii Europejskiej⁴;
- wytycznych zawartych w dostosowanym do ESA 2010 *Podręczniku deficytu i długu sektora instytucji rządowych i samorządowych (Manual on Government Deficit and Debt — MGDD)*⁵;
- zaleceń sformułowanych przez Komisję Europejską (Eurostat) przy weryfikacji opracowań dochodu narodowego brutto.

Jednocześnie przy opracowywaniu informacji dla roku 2013 wykorzystano najnowsze dostępne dane źródłowe⁶.

Implementacja zrewidowanych zasad i zaleceń wymagała przeprowadzenia analiz dotyczących m.in. funkcjonowania wybranych podmiotów gospodarki narodowej lub ich grup, występowania i charakteru płatności na rzecz sektora instytucji rządowych i samorządowych, a także uzyskania dodatkowych danych. Zagadnienie dotyczące wpływu wdrożenia ESA 2010 na dług i deficyt sektora instytucji rządowych i samorządowych jest równie istotne, jak problematyka wpływu rewizji na poziom i dynamikę PKB czy dochodu narodowego brutto

² Informacja Głównego Urzędu Statystycznego w sprawie wdrożenia nowego Europejskiego Systemu Rachunków Narodowych i Regionalnych w Unii Europejskiej (ESA 2010) (2014), GUS; Wdrożenie Europejskiego Systemu Rachunków Narodowych i Regionalnych w Unii Europejskiej (ESA 2010) do polskich rachunków narodowych. Zmiany metodologiczne oraz ich wpływ na główne agregaty makroekonomiczne (2014), GUS. Dokumenty dostępne są na stronie internetowej GUS pod adresem: <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rachunki-narodowe/europejski-system-rachunkow-narodowych-i-regionalnych-esa-2010/>.

³ Dz. U. L 169 z 21.06.2013 r.

⁴ Dz. U. L 69 z 08.03.2014 r.

⁵ *Manual on Government Deficit and Debt — Implementation of ESA 2010 — 2014 edition* (2014), Eurostat, Luksemburg, podręcznik dostępny na: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-manuals-and-guidelines/-/KS-GQ-14-010>.

⁶ Dane opracowywane dla sektora instytucji rządowych i samorządowych we wrześniu roku $t+1$, a dotyczące roku t zawsze różnią się od danych opracowywanych w marcu roku $t+1$ ze względu na dostępność bardziej szczegółowych i aktualnych danych źródłowych.

(DNB). Pytania dotyczyły także tego, jak nowy ESA wpłynął na klasyfikację sektorową jednostek oraz jakie wynikają z tego konsekwencje w przypadku zaliczenia danego podmiotu do sektora instytucji rządowych i samorządowych⁷. Formułowano także tezy, że włączenie szacunków działalności nielegalnej do PKB⁸ miało na celu podwyższenie jego wartości, tak aby po odniesieniu do PKB wartości długu i deficytu sektora otrzymać niższe wskaźniki.

Od czasu publikacji obowiązującego do września 2014 r. ESA '95⁹, statystyka dotycząca sektora instytucji rządowych i samorządowych zyskała na znaczeniu. O randze nadanej tej problematyce świadczy poświęcenie jej osobnego rozdziału w ESA 2010. Istnieje również regularnie aktualizowany podręcznik dotyczący deficytu i długu, który zawiera uszczegółowienie i interpretację zasad ESA w zakresie tego sektora. Na bieżąco wydawane są decyzje metodyczne dotyczące nowych zjawisk, mające na celu zapewnienie ujednolicenia zasad stosowanych przez wszystkie państwa UE. Ponadto dane opracowywane na potrzeby procedury nadmiernego deficytu są regularnie weryfikowane przez Eurostat.

Należy nadmienić, że statystyka sektora instytucji rządowych i samorządowych to dziedzina, w której współpraca merytoryczna w ramach UE, mająca na celu przygotowanie do wdrożenia nowych standardów metodycznych była najbardziej intensywna. Prace, których celem było dostosowanie MGDD do ESA 2010 prowadzone były przez specjalną grupę zadaniową powołaną przez Eurostat. Uczestniczyli w niej przedstawiciele urzędów statystycznych większości krajów UE (w tym Polski), Europejskiego Banku Centralnego (EBC), MFW, Dyrekcji Generalnej ds. Gospodarczych i Finansów. Dodatkowo kwestia przygotowań do wdrożenia nowych wytycznych w Polsce była omawiana podczas wizyty przedstawicieli Eurostatu w GUS. Podczas pisemnych konsultacji rozstrzygnięto kwestie dotyczące ujmowania w statystyce subkont, na których rejestrowane są informacje o zapłaconych składkach oraz wartości aktywów przekazanych przez OFE, a także w zakresie rejestracji reformy systemu emerytalnego z 2014 r., jak również klasyfikacji sektorowej Bankowego Funduszu Gwarancyjnego (BFG). Pisemne stanowisko Eurostatu w tych kwestiach opublikowano na jego stronach internetowych¹⁰.

Kluczowe zmiany metodyczne z tytułu wdrożenia ESA 2010 mające wpływ na statystykę sektora instytucji rządowych i samorządowych w Polsce dotyczą:

- kapitalizacji wydatków na badania i rozwój;
- kapitalizacji wydatków na systemy uzbrojenia;

⁷ Decyzja ma zastosowanie w statystyce opracowywanej zgodnie z metodyką UE (ESA 2010). Pozostaje bez wpływu na funkcjonowanie podmiotu oraz jego definiowanie w polskim porządku prawnym.

⁸ Obowiązek taki nakładało na państwa członkowskie UE rozporządzenie Rady (WE) nr 2223/96 z 25 czerwca 1996 r. w sprawie europejskiego systemu rachunków narodowych i regionalnych we Wspólnocie (ESA '95).

⁹ Rozporządzenie Rady (WE) nr 2223/96 z 25 czerwca 1996 r. w sprawie europejskiego systemu rachunków narodowych i regionalnych we Wspólnocie (ESA '95).

¹⁰ <http://ec.europa.eu/eurostat/web/government-finance-statistics/methodology/advice-to-member-states>.

- kapitalizacji wydatków na małe narzędzia¹¹, które są wykorzystywane w produkcji dłużej niż rok, bez względu na ich wartość;
- powiązania nakładów na udoskonalenia gruntów z odpowiadającymi im zasobami i traktowania ich jako odrębnych aktywów;
- zmiany rejestracji trzeciej części zasobów własnych UE z tytułu VAT;
- zmiany rejestracji opłat na rzecz agencji regulacji rynku i funduszy gwarancyjnych;
- alokacji produkcji globalnej banku centralnego;
- uwzględnienia w wydatkach sektora transferu kapitałowego w wysokości rezerw dla gwarancji standaryzowanych;
- rejestracji płatności ryczałtowych w zamian za przejęcie zobowiązań emerytalno-rentowych¹²;
- zasad klasyfikacji jednostek do sektora instytucji rządowych i samorządowych.

ESA 2010 wprowadził także zasady dotyczące rejestracji ulg podatkowych do zapłacenia oraz rejestracji sprzedaży licencji rządowych. Pozostały one jednakże bez wpływu na polskie dane¹³.

Inne zmiany metodyczne dotyczyły m.in. doprecyzowania sposobu liczenia produkcji globalnej sektora instytucji rządowych i samorządowych, alokacji podatków czy rejestracji przypisanych umownie składek na ubezpieczenia społeczne.

Tablica 1 wymienia kluczowe zmiany wynikające z ESA 2010 dotyczące sektora instytucji rządowych i samorządowych (S13)¹⁴, ze wskazaniem dziedzin, na które miały wpływ statystyka finansowa sektora instytucji rządowych i samorządowych (GFS), deficyt/nadwyżka i dług sektora.

**TABL. 1. KLUCZOWE ZMIANY WYNIKAJĄCE Z ESA 2010
DOTYCZĄCE SEKTORA INSTYTUCJI RZĄDOWYCH I SAMORZĄDOWYCH**

Wyszczególnienie	Zmiany mające wpływ na		
	GFS	deficyt/nadwyżkę S13	dług S13
Kapitalizacja wydatków na:			
badania i rozwój	tak	nie	nie
systemy uzbrojenia	tak	nie	nie
małe narzędzia	tak	nie	nie
Zmiana rejestracji trzeciej części zasobów własnych UE z tytułu VAT	tak	nie	nie
Alokacja produkcji banku centralnego	tak	nie	nie

¹¹ Niedrogie narzędzia do powszechnego zastosowania, takie jak: piły, szpadle, noże, siekiery, młotki, śrubokręty, klucze maszynowe oraz inne narzędzia ręczne; małe urządzenia, takie jak podręczne kalkulatory.

¹² W przypadku Polski zmiana ta miała wpływ na dane dla roku 2014.

¹³ Nie stwierdzono występowania w Polsce ulg podatkowych do zapłacenia, a sprzedaż licencji rządowych (w wyniku wcześniejszych konsultacji z Eurostatem) była rejestrowana zgodnie z wytycznymi ESA 2010.

¹⁴ Kod sektora instytucji rządowych i samorządowych według ESA.

**TABL. 1. KLUCZOWE ZMIANY WYNIKAJĄCE Z ESA 2010
DOTYCZĄCE SEKTORA INSTYTUCJI RZĄDOWYCH I SAMORZĄDOWYCH (dok.)**

Wyszczególnienie	Zmiany mające wpływ na		
	GFS	deficyt/nadwyżkę S13	dług S13
Uwzględnienie w wydatkach sektora transferu kapitałowego w wysokości rezerw dla gwarancji standaryzowanych	tak	tak	nie
Rejestracja płatności ryczałtowych w zamian za przejęcie zobowiązań emerytalno-rentowych	tak	tak	nie
Zasady klasyfikacji jednostek do sektora instytucji rządowych i samorządowych	tak	tak	tak

Źródło: opracowanie własne.

Rozpatrując te zmiany należy wspomnieć o definicjach kategorii makroekonomicznych, którymi są dług oraz popularnie nazywane wynikami sektora — jego deficyt lub nadwyżka. Dług definiowany jest w rozporządzeniu Rady 479/2009, a deficyt/nadwyżka zarówno w ESA 2010, jak również w tym rozporządzeniu. Z punktu widzenia prezentowanego artykułu najważniejsze jest, że w konsekwencji wdrożenia ESA 2010 definicja długu sektora pozostała niezmieniona. Wprowadzono natomiast zmianę definicji deficytu/nadwyżki wykorzystywanej na potrzeby EDP.

ESA'95 definiował wynik sektora jako różnicę między jego dochodami ogółem a wydatkami ogółem. Dla potrzeb EDP wynik korygowano o przepływy odsetkowe od transakcji pochodnymi instrumentami finansowymi (swap i FRA). ESA 2010 podtrzymuje definicję deficytu z ESA'95, a jednocześnie definicja EDP, na mocy rozporządzenia Komisji 220/2014 zmieniającego rozporządzenie Rady 479/2009, została do niej dostosowana. Zmiana ta nie miała istotnego znaczenia dla Polski, gdyż wartości tych odsetek były bardzo małe. Zestawienie (1) przedstawia informacje dotyczące skali wpływu zmiany definicji deficytu/nadwyżki sektora instytucji rządowych i samorządowych na wynik sektora w państwach UE w roku 2013 (w % PKB). Choć zdecydowana większość krajów zrewidowała z tego tytułu dane, tylko w nielicznych państwach zmiany te były na tyle istotne, by wpłynąć na relację deficytu/nadwyżki do PKB. I tak, w roku 2013 wpływ zmiany widoczny był w 8 krajach, przy czym w 4 z nich (Dania, Węgry, Finlandia, Szwecja) — negatywny, a w pozostałych (Irlandia, Włochy, Łotwa i Holandia) — pozytywny.

W definicji sektora zmieniono jedno słowo. ESA'95 definiował sektor jako jednostki finansowane głównie z obowiązkowych płatności. ESA 2010 pomija słowo „głównie”, definiując w paragrafie 2.111 sektor instytucji rządowych i samorządowych jako składający się z jednostek instytucjonalnych, będących producentami nierynkowymi, których produkcja globalna przeznaczona jest na spożycie indywidualne i ogólnospołeczne, finansowanych z obowiązkowych płatności dokonywanych przez jednostki należące do pozostałych sektorów,

a także z jednostek instytucjonalnych, których podstawową działalnością jest redystrybucja dochodu i bogactwa narodowego.

**ZESTAWIENIE (1) WPLYWU ZMIANY DEFINICJI DEFICYTU/NADWYŻKI SEKTORA
INSTYTUCJI RZĄDOWYCH I SAMORZĄDOWYCH NA WYNIK SEKTORA W KRAJACH UE
W 2013 R. W % PKB**

BE	BG	CZ	DK	DE	EE	IE	GR	ES	FR	HR	IT	CY	LV
0,0	0,0	0,0	-0,1	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,0	0,1

(dok.)

LT	LU	HU	MT	NL	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	GB
0,0	0,0	-0,2	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,3	-0,2	0,0

U w a g a. BE — Belgia, BG — Bułgaria, CZ — Czechy, DK — Dania, DE — Niemcy, EE — Estonia, IE — Irlandia, GR — Grecja, ES — Hiszpania, FR — Francja, HR — Chorwacja, IT — Włochy, CY — Cypr, LV — Łotwa, LT — Litwa, LU — Luksemburg, HU — Węgry, MT — Malta, NL — Holandia, AT — Austria, PL — Polska, PT — Portugalia, RO — Rumunia, SI — Słowenia, SK — Słowacja, FI — Finlandia, SE — Szwecja, GB — Wielka Brytania.

Ź r ó d ł o: *Revisions to government deficit and debt of EU Member States for 2010–2013*, Eurostat, Luksemburg.

Podział na podsektory pozostał bez zmian. Tak więc nadal wyodrębniamy podsektory: instytucji rządowych na szczeblu centralnym (S.1311)¹⁵, instytucji rządowych i samorządowych na szczeblu regionalnym (S.1312)¹⁶, instytucji samorządowych na szczeblu lokalnym (S.1313) oraz funduszy zabezpieczenia społecznego (S.1314). W przypadku ostatniego z podsektorów zmieniono jego nazwę z „funduszy ubezpieczeń społecznych” na „fundusze zabezpieczenia społecznego”. Jednocześnie ESA 2010 wprowadza definicję sektora publicznego. Stanowią go sektor instytucji rządowych i samorządowych oraz przedsiębiorstwa publiczne.

Chociaż ESA 2010 nie wprowadził wielu znaczących korekt, to szczegółowa analiza tych wytycznych prowadzi w konsekwencji do zmian w obszarze rachunków narodowych.

**ZMIANY DOTYCZĄCE ZAKRESU PODMIOTOWEGO SEKTORA
INSTYTUCJI RZĄDOWYCH I SAMORZĄDOWYCH**

W odniesieniu do zasad klasyfikacji jednostek do sektora instytucji rządowych i samorządowych należy zwrócić uwagę na zweryfikowane zapisy dotyczące sprawowania kontroli przez sektor, zmiany w sposobie określania rynkowego charakteru jednostki, zapisy dotyczące m.in.: klasyfikacji jednostek niekomercyjnych, szpitali, jednostek sprawujących funkcje regulatorów rynku czy

¹⁵ W nawiasach podano kody według ESA 2010.

¹⁶ W Polsce nie występuje.

funduszy gwarancyjnych¹⁷. Nowe wytyczne przewidują także, w szczególnych przypadkach, klasyfikację do sektora jednostek zajmujących się pośrednictwem finansowym.

Szczegółowe wytyczne dotyczące zaliczania jednostek do sektora zawarte są w MGDD. W bardzo dużym uproszczeniu można powiedzieć, że klasyfikacja opiera się na udzieleniu odpowiedzi kolejno na pytania — czy jednostka jest:

- instytucjonalna,
- kontrolowana przez sektor instytucji rządowych i samorządowych,
- nierynkowa?

Udzielenie odpowiedzi na te pytania wymaga przeprowadzenia szczegółowych analiz i uzyskania informacji niezbieranych w badaniach statystycznych prowadzonych przez GUS.

ESA 2010 nie wprowadza zmian w odniesieniu do kryteriów stosowanych przy ocenie, czy podmiot jest jednostką instytucjonalną. Nadal za jednostkę instytucjonalną uznaje się taką, która jest:

- uprawniona do posiadania towarów lub aktywów we własnym imieniu;
- zdolna do podejmowania decyzji ekonomicznych i angażowania się w działalność gospodarczą, w ramach których ponosi bezpośrednią odpowiedzialność prawną;
- zdolna do zaciągania zobowiązań na własny rachunek, podejmowania nowych zobowiązań lub rozszerzania zobowiązań już istniejących oraz do bycia stroną w kontraktach;
- zdolna do sporządzenia pełnego zestawu rachunków, obejmującego rejestr wszystkich transakcji zrealizowanych w okresie księgowym, jak również bilans aktywów i zobowiązań.

Analizując te kryteria trzeba pamiętać, że mówią one o „uprawnieniu do” i „zdolności do”, a nie obowiązku. Tak więc np. jednostka, która nie zaciągnęła kredytu, ale nie istnieją dla niej żadne ograniczenia do posiadania zobowiązań we własnym imieniu i na własną odpowiedzialność, spełnia jedno z opisanych kryteriów instytucjonalności. Ważne jest, by pamiętać, że podmiot, który nie zostanie uznany za jednostkę instytucjonalną jest w rachunkach narodowych klasyfikowany w tym sektorze instytucjonalnym, do którego należy podmiot go kontrolujący. W przypadku takich jednostek analiza przynależności sektorowej kończy się już w tym miejscu.

Drugie pytanie dotyczy tego, czy jednostka jest kontrolowana przez sektor instytucji rządowych i samorządowych. Aspekt kontroli zyskał na znaczeniu i został szczegółowo opisany w nowym ESA. W paragrafie 2.38 wymienia się osiem najważniejszych czynników sprawowania kontroli nad przedsiębiorstwem. MGDD powtarza te kryteria, a odwołując się do paragrafu 20.309 ESA 2010 nie uznaje listy za zamkniętą i dodaje do niej w pozycji dziewiątej „inne”.

¹⁷ Płatności na rzecz funduszy gwarancyjnych (w Polsce np. BFG czy Ubezpieczeniowy Fundusz Gwarancyjny) bez względu na sektor, do którego są zaklasyfikowane należy rejestrować jako podatki.

Podręcznik nadał także kryteriom hierarchię uznając, że wystarczające do stwierdzenia konieczności kontroli jest występowanie jednego spośród trzech wymienionych poniżej czynników:

- prawo do powoływania, zatwierdzania, zgłaszania sprzeciwu lub odwoływania w odniesieniu do większości kluczowego personelu — kadry kierowniczej wyższego szczebla, członków zarządu itd.;
- prawo do powoływania, zatwierdzania, zgłaszania sprzeciwu lub odwoływania w odniesieniu do większości osób zajmujących stanowiska w organach podejmujących kluczowe decyzje dotyczące działalności jednostki;
- posiadanie większości głosów.

Przykładowo, jeśli minister ma uprawnienia do powoływania, zatwierdzania, zgłaszania sprzeciwu lub odwoływania większości członków komitetu inwestycyjnego w jednostce z większościowym udziałem podmiotów prywatnych, której podstawowym celem jest realizacja inwestycji (o wyborze których decyduje ten komitet) należy uznać, że jednostka jest kontrolowana przez sektor instytucji rządowych i samorządowych.

Trzeci aspekt to rynkowość prowadzonej działalności. Posługujemy się tu tzw. wskaźnikiem 50%. Polega to na udzieleniu odpowiedzi na pytanie, czy dana jednostka instytucjonalna kontrolowana przez sektor instytucji rządowych i samorządowych pokrywa przynajmniej połowę kosztów swojej działalności przychodami ze sprzedaży. Jeśli w dłuższym okresie relacja ta utrzymuje się poniżej 50%, należy uznać jednostkę za nierynkową i klasyfikować ją w S13. Wyjątkiem od tej zasady mogą być jednostki nowe lub takie, w przypadku których już w pierwszym roku osiągniętych słabych wyników wiadomo, że nie zostaną poprawione w kolejnych latach. Test 50% nie ma jednakże zastosowania do wszystkich jednostek. Nie stosuje się go m.in. do podmiotów prowadzących działalność polegającą na pośrednictwie finansowym. Tu liczy się przede wszystkim kwestia narażenia na ryzyko i prawo do czerpania korzyści z prowadzonej działalności.

Koszty i przychody ze sprzedaży są zdefiniowane w ESA 2010 w paragrafach 20.30 i 20.31. Jako nowy element kosztów ESA 2010 wprowadził odsetki netto¹⁸. Jednocześnie MGDD wprowadza szczegółowe wytyczne określające, w jakich przypadkach można uznać, że sprzedaż ma charakter rynkowy. Do oceny konieczne jest stwierdzenie:

- czy podmioty sektora instytucji rządowych i samorządowych są dominującym klientem jednostki (tzn. czy ponad 50% przychodów jest uzyskiwanych od podmiotów sektora instytucji rządowych i samorządowych);
- czy jednostka sprzedaje swoją produkcję tylko podmiotom sektora instytucji rządowych i samorządowych;
- czy jednostka jest jedynym dostawcą wybranych towarów i usług dla podmiotów sektora instytucji rządowych i samorządowych;

¹⁸ Według MGDD oblicza się je jako różnicę między odsetkami wydatkowymi i dochodowymi. Obecnie w UE prowadzone są prace zmierzające do ustalenia sposobu postępowania w przypadku, gdy dla danej jednostki różnica ta przyjmuje wartość ujemną.

jeśli odpowiedź na któreś z tych pytań brzmi tak, to należy sprawdzić czy jednostka konkuruje z producentem prywatnym w celu uzyskania kontraktu od podmiotów sektora instytucji rządowych i samorządowych.

Dla dopełnienia obrazu należy wspomnieć, że wymienione wcześniej kryteria kontroli nie dotyczą jednostek niekomercyjnych (NPI). Tej problematyce poświęcony jest osobny paragraf w ESA 2010 (20.15), który kontrolę nad jednostką niekomercyjną definiuje jako zdolność do określania jej ogólnej polityki lub programu, a jako kryteria oceny wskazuje:

- mianowanie kadry urzędniczej wyższego szczebla;
- inne postanowienia, upoważnienia lub pełnomocnictwa, takie jak obowiązki zawarte w statucie instytucji niekomercyjnej;
- ustalenia wynikające z umowy;
- stopień finansowania;
- narażenie na ryzyko.

Jednocześnie ESA 2010 lakonicznie stwierdza, że pojedynczy wskaźnik może wystarczyć, aby stwierdzić istnienie kontroli nad NPI, ale częściej potrzeba ich kilku, a najczęściej potrzebna jest jednostkowa analiza każdego z przypadków. Aby pomóc statystykom i zapewnić spójność opracowań przygotowywanych w poszczególnych państwach, uszczegółowienie wytycznych zawarto w MGDD, formułując jednocześnie osobne zasady dla szkół będących jednostkami niekomercyjnymi. Choć często w ponad połowie są one finansowane z dotacji sektora, nie muszą być w nim sklasyfikowane, jeśli zachowują dużą swobodę podejmowania decyzji w odniesieniu do prowadzonej działalności, w tym jej zakończenia oraz wydatkowania powierzonych środków.

Opisane dotychczas zasady nie mają zastosowania do wszystkich rodzajów jednostek. Osobne zasady sformułowano dla podmiotów takich, jak:

- centrale publiczne,
- fundusze emerytalno-rentowe,
- fundusze dla rynku finansowego,
- jednostki typu przedsiębiorstwo,
- agencje restrukturyzacyjne,
- agencje prywatyzacyjne,
- struktury bilansujące dług,
- spółki specjalnego przeznaczenia,
- jednostki typu *captive*,
- wspólne przedsięwzięcia,
- agencje regulacji rynku,
- szkoły,
- szpitale,
- jednostki zajmujące się pośrednictwem finansowym.

Szczegółowe opisanie wszystkich rodzajów podmiotów przekracza ramy artykułu. Odniosę się zatem do dwóch przypadków — o wytycznych dla których dyskutowano na poziomie UE najdłużej — jednostek zajmujących się pośrednictwem finansowym oraz szpitali.

ESA'95 zawierał zapis ograniczający możliwość wyłączenia z sektora instytucji finansowych jednostek, które znajdowały się na prowadzonej przez EBC liście pośredników finansowych (MFI). ESA 2010 takiego warunku nie zawiera. A więc, w przypadku banków w stanie upadłości, nieprzyjmujących depozytów lub nieudzielających kredytów, których ryzyko działalności przejął rząd, istnieje możliwość włączenia ich do S13. Ponadto zgodnie z paragrafem 2.20 instytucje finansowe typu *captive*, jednostki zależne typu *artificial* oraz jednostki specjalnego przeznaczenia, utworzone przez sektor instytucji rządowych i samorządowych, nieuprawnione do niezależnego działania są zaliczane do sektora instytucji rządowych i samorządowych. Konsekwencje nowego podejścia są niezwykle istotne i niosą duże zmiany dla statystyki opracowywanej na potrzeby EDP, dlatego nadal trwają dyskusje pomiędzy członkami Europejskiego Systemu Statystycznego (ESS) i Europejskiego Systemu Banków Centralnych (ESBC) dotyczące zastosowania nowych zasad. Dotychczas, na podstawie nowych zasad, Eurostat zalecił włączenie do S13¹⁹ m.in.: czeskiego Export Bank, estońskiego KredEx Fund, irlandzkiego Strategic Banking Corporation of Ireland, Bank Resolution Corporation, luksemburskiego Société National de Crédit et d'Investissement czy austriackiego KA Finanz AG.

Druga z omawianych kwestii dotyczy szpitali. Należy wskazać, że opisane wcześniej kryterium 50% rozpatrywane jest tu jako ostatni z elementów analizy. Szpital publiczny, który nie ma autonomii podejmowania decyzji, nie konkuruje w sposób rzeczywisty na polu wszystkich usług z prywatnym sektorem. Jest finansowany w formie zwrotu za zrealizowane świadczenia, a nie według kosztów, musi więc być zaklasyfikowany do S13, nawet jeśli jego działalność jest rynkowa.

W Polsce do sektora instytucji rządowych i samorządowych we wrześniu 2014 r. włączono prawie 15,7 tys. jednostek, w tym ponad 15,5 tys. ochotniczych straży pożarnych. Z tego sektora wyłączono natomiast dwa podmioty — Katolicki Uniwersytet Lubelski oraz Papieską Akademię Teologiczną. Lista jednostek zaliczonych do sektora instytucji rządowych i samorządowych w układzie Polskiej Klasyfikacji Działalności publikowana jest przez GUS²⁰. Zestawienie (2) prezentuje wpływ nowych wytycznych dotyczących określania zakresu podmiotowego sektora instytucji rządowych i samorządowych na wynik sektora w roku 2013 (w % PKB)²¹. Wśród jednostek przeklasyfikowanych do S13 znalazły się struktury bilansujące dług (*financial defeasance structures*, tzw. *bad banks*), agencje rezerw paliw, fundusze gwarantujące depozyty, a także jednostki typu *captive*. W 2013 r. największy pozytywny wpływ zaobserwowano w Irlandii²², a negatywny na Litwie²³ i w Portugalii.

¹⁹ W przypadku niektórych krajów istnieje z tego tytułu rozbieżność pomiędzy statystyką opracowywaną przez krajowy urząd statystyczny i bank centralny.

²⁰ Pod adresem <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rachunki-narodowe/>.

²¹ Odzwierciedla decyzje podjęte do września 2014 r.

²² W przypadku Irlandii zmiany w długu i deficycie w roku 2013 wynikały głównie z włączenia do S13 Irish Bank Resolution Corporation (IBRC).

²³ Na podstawie zasad ESA 2010 do S13 włączono fundusz gwarantujący depozyty i agencję zajmującą się rezerwami paliw.

**ZESTAWIENIE (2) WPLYWU NOWYCH WYTYCZNYCH DOTYCZĄCYCH OKREŚLANIA
ZAKRESU PODMIOTOWEGO SEKTORA INSTYTUCJI RZĄDOWYCH I SAMORZĄDOWYCH
NA WYNIK SEKTORA W KRAJACH UE W 2013 R. w % PKB**

BE	BG	CZ	DK	DE	EE	IE	GR	ES	FR	HR	IT	CY	LV
0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,7	0,1	0,0	0,0	-0,1	0,0	0,0	0,0

(dok.)

LT	LU	HU	MT	NL	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	GB
-0,4	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	-0,4	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	-0,2

U w a g a. Jak przy zestawieniu (1).

Ż r ó d ł o: jak przy zestawieniu (1).

Jednocześnie zmiany zakresu podmiotowego sektora wpłynęły na jego dług. Z powodu włączenia nowych jednostek do S13 wzrósł on najbardziej w Chorwacji²⁴, Austrii, Irlandii i Portugalii. Obniżył się natomiast w Polsce, co wynikało z włączenia do sektora Bankowego Funduszu Gwarancyjnego i konsolidacji posiadanych przez tę jednostkę skarbowych papierów wartościowych. Zestawienie (3) przedstawia wpływ nowych wytycznych na dług sektora w roku 2013 (w % PKB)²⁵.

**ZESTAWIENIE (3) WPLYWU NOWYCH WYTYCZNYCH DOTYCZĄCY OKREŚLANIA
ZAKRESU PODMIOTOWEGO SEKTORA INSTYTUCJI RZĄDOWYCH I SAMORZĄDOWYCH
NA DŁUG SEKTORA W KRAJACH UE W 2013 R. w % PKB**

BE	BG	CZ	DK	DE	EE	IE	GR	ES	FR	HR	IT	CY	LV
4,9	0,0	2,0	0,2	0,3	0,0	7,2	0,2	0,6	0,2	9,0	0,0	0,4	0,0

(dok.)

LT	LU	HU	MT	NL	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	GB
0,0	0,1	0,1	0,0	0,0	8,7	-0,5	3,5	0,1	0,3	0,3	1,2	0,1	2,0

U w a g a. Jak przy zestawieniu (1).

Ż r ó d ł o: jak przy zestawieniu (1).

INNE ZMIANY

ESA 2010 wprowadził istotną zmianę dotyczącą rejestracji transferu zobowiązań z systemów kapitałowych klasyfikowanych poza S13 do systemów zaklasyfikowanych w sektorze instytucji rządowych i samorządowych. Jeśli takim przejęciu towarzyszyło przekazanie aktywów, ESA'95 nakazywał rejestrowanie transferu jako dochodu. Obecnie takie zdarzenie jest uznawane za transakcję finansową i pozostaje bez bezpośredniego wpływu na deficyt/nadwyżkę sektora. Dodatkowo, jeśli wartość przejętych aktywów jest niższa

²⁴ Na podstawie zasad ESA 2010 do S13 włączono m.in. Croatian Motorways i Motorway Rijeka Zagreb.

²⁵ Odzwierciedla decyzje podjęte do września 2014 r.

niż narosłych zobowiązań, w statystyce sektora instytucji rządowych i samorządowych należy zarejestrować wydatek (transfer kapitałowy na rzecz systemu, od którego nastąpiło przejęcie zobowiązania i aktywów) równy tej różnicy. Największe tego typu transakcje w przeszłości przeprowadzono w Portugalii i na Węgrzech, a w roku 2014 również w Polsce.

Dla poprawnej rejestracji ważne są szczegóły, a kluczowe pytania dotyczą tego, czy transakcja następuje między systemem kapitałowym i niekapitałowym, czy dochodzi do zmiany podmiotu zarządzającego systemem, czy wartość przekazanych aktywów jest równa wartości przejętych zobowiązań lub czy takie zbilansowanie nie występuje. Szczegółowe wytyczne znaleźć można w części III.6 MGDD zatytułowanej *Wpływ transferu zobowiązań emerytalnych na rachunki sektora instytucji rządowych i samorządowych*. Tabl. 2 zawiera informacje o wpływie zmiany rejestracji transferu na wynik sektora instytucji rządowych i samorządowych. Ujęte są w niej dane dla państw, w przypadku których skala wpływu była większa niż 0,05 p.proc. PKB. Wyróżniają się tutaj Węgry z wpływem –9,6 p.proc. w 2011 r. oraz Portugalia (–1,4 p.proc. w 2010 r. i –3,3 p.proc. w 2011 r.). Dane dotyczą lat 2010–2013, a zatem wykaz nie obejmuje Polski, gdzie transfer odbył się w roku 2014.

TABL. 2. WPŁYW ZMIAN ZASAD DOTYCZĄCYCH REJESTRACJI TRANSFERU AKTYWÓW I ZOBOWIĄZAŃ SYSTEMÓW EMERYTALNYCH NA WYNIK SEKTORA W NIEKTÓRYCH KRAJACH UE w % PKB

Kraje	2010	2011	2012	2013
Belgia	0,1	0,1	0,1	0,1
Bułgaria	0,0	–0,1	0,0	0,0
Irlandia	–0,8	0,1	0,1	0,1
Węgry	–0,2	–9,6	–0,2	0,0
Portugalia	–1,4	–3,3	0,2	0,2
Słowacja	0,0	0,0	–0,1	–0,3
Wielka Brytania	0,0	0,0	–2,3	0,1

Źródło: jak przy zestawieniu (1).

Wytyczne dotyczące gwarancji jednorazowych pozostały bez zmian w stosunku do ESA'95 i stanowią zobowiązanie warunkowe do czasu uruchomienia. ESA 2010 wprowadził natomiast nowe pojęcie gwarancji standaryzowanych. Są to gwarancje emitowane w dużej liczbie, zwykle na małe kwoty i zazwyczaj na podobnych warunkach, np. gwarancje kredytów eksportowych lub pożyczek studenckich. Nawet gdy prawdopodobieństwo zrealizowania pojedynczej gwarancji standaryzowanej jest niewielkie, według ESA 2010 fakt istnienia wielu podobnych instrumentów oznacza, że można rzetelnie oszacować liczbę żądań wypłat. Przyjmuje się zatem, że gwarancje standaryzowane prowadzą do powstania aktywów finansowych, a nie aktywów warunkowych. Zgodnie z nowym traktowaniem, aktywa finansowe i zobowiązania uwzględniane są w rachunkach w wysokości prawdopodobnego wezwania do realizacji gwarancji już w mo-

mencie jej udzielenia. Szacunkową wartość potencjalnych umorzeń należy włączyć do wydatków sektora. W Polsce za gwarancje standaryzowane uznano gwarancje kredytów studenckich, tzw. gwarancje *de minimis* realizowane przez Bank Gospodarstwa Krajowego skierowane do małych i średnich przedsiębiorstw oraz część gwarancji kredytów eksportowych udzielanych przez Korporację Ubezpieczeń Kredytów Eksportowych S.A.

Kolejna nowość to wytyczne dotyczące rejestracji ulg podatkowych do zapłacenia (*payable tax credits*). W ESA'95 zagadnienie to nie było opisane. Określa się tak system ulg podatkowych, w którym beneficjent otrzymuje nadpłatę, jeżeli ulga jest większa niż zobowiązanie podatkowe. Wypłaty mogą być dokonywane na rzecz podatników oraz osób i podmiotów nieplacących podatków. Całą kwotę ulg podatkowych rejestruje się jako wydatek sektora instytucji rządowych i samorządowych. Niektóre systemy ulg podatkowych są natomiast systemami ulg podatkowych nie do zapłacenia (*non-payable tax credits*), czyli ulgi podatkowe są ograniczone do kwoty zobowiązania podatkowego. Wszystkie ulgi uznaje się w takim przypadku za element systemu podatkowego zmniejszający dochody podatkowe państwa.

W tym kontekście podczas prac nad MGDD poruszono problem rezerwy na podatek odroczony (*deferred tax assets* — DTA), określanej przez Międzynarodowe Standardy Rachunkowości (MSR12) jako rezerwę bilansową na niepewne zobowiązania publicznoprawne będącą wynikiem rozbieżności między prawem podatkowym i bilansowym (rachunkowym). Obejmuje kwoty podatku dochodowego podlegającego zapłacie w przyszłych okresach od dodatnich różnic przejściowych. Jednostki stosujące MSR12 wykazują rezerwy jako aktywa, ale nie są one uwzględniane w opracowywaniu rachunków narodowych. Rezerwy odnoszą się zazwyczaj do transakcji z przeszłości i mogą być wykorzystane w przyszłych okresach, pod warunkiem że przedsiębiorstwo osiągnie zysk podlegający opodatkowaniu.

Szczegółowe rozwiązania legislacyjne różnią się między poszczególnymi państwami UE. Są kraje, w których niewykorzystanie DTA w danym okresie oznacza utratę uprawnienia, a w innych uprawnienie nigdy nie przepada. Podczas prac nad MGDD uzgodniono, że DTA należy rejestrować w rachunkach S13, kiedy staje się ona zobowiązaniem S13 o cechach ulgi podatkowej i tylko w momencie, kiedy znana jest jej wartość i nabyte zostaje prawo do jej wykorzystania. DTA może mieć charakter ulgi podatkowej do zapłacenia lub ulgi podatkowej nie do zapłacenia, co wpływa na sposób rejestracji w rachunkach narodowych.

Pisząc o nowym MGDD warto wspomnieć o rozstrzygnięciach przyjętych w sprawie rejestracji płatności na rzecz funduszy gwarancyjnych (*protection funds*) uiszczanych przez instytucje finansowe. Płatności takie rejestrowane są jako podatki, gdyż fundusze nie świadczą usług instytucjom, od których je otrzymują, ale działają na rzecz całego społeczeństwa. Jeśli fundusz klasyfikowany jest poza sektorem instytucji rządowych i samorządowych, płatności nale-

ży wykazać najpierw jako dochód podatkowy S13, a następnie wydatek podsektora centralnego na rzecz funduszu w formie transferu kapitałowego. W Polsce dotyczy to zaklasyfikowanego do sektora przedsiębiorstw finansowych Ubezpieczeniowego Funduszu Gwarancyjnego.

Wraz z wejściem w życie programu transmisji danych ESA 2010, przestał obowiązywać program transmisji danych ESA'95 oraz rozporządzenia, na mocy których przekazywano kwartalne: rachunki niefinansowe sektora, rachunki finansowe sektora, dane dotyczące długu publicznego, a także kwartalne rachunki niefinansowe według sektorów instytucjonalnych. Wszystkie wymogi skonsolidowano w rozporządzeniu dotyczącym ESA 2010.

Podsumowanie

W artykule opisano najważniejsze zmiany metodyczne wprowadzone od września 2014 r. do statystyk sektora instytucji rządowych i samorządowych. W przypadku Polski największy wpływ na deficyt oraz dług sektora miała zmiana jego zakresu podmiotowego oraz sposobu rejestracji opłat do funduszy gwarancyjnych. Rewizja w większym stopniu wpłynęła na relację długu sektora instytucji rządowych i samorządowych do PKB — zmniejszenie o 1,3 p.proc. w roku 2010 i 2013, o 1,4 p.proc. w roku 2011 oraz o 1,2 p.proc. w roku 2012, niż na relację jego deficytu do PKB — wskaźnik poprawił się o 0,2 p.proc. w latach 2010—2012 i o 0,3 p.proc. w roku 2013²⁶.

Należy zaznaczyć, że prace nad pełną implementacją zasad ESA 2010 są obecnie prowadzone przez wszystkie państwa członkowskie UE. Kontynuowane są także prace nad wytycznymi odnoszącymi się do sektora instytucji rządowych i samorządowych. Na koniec 2015 r. planowana jest kolejna edycja MGDD. Uszczegółowione wytyczne i interpretacje zasad ESA 2010 wpłyną na statystykę sektora instytucji rządowych i samorządowych. Oczekuje się, że znajdą one odzwierciedlenie w notyfikacji fiskalnej, którą krajowe urzędy statystyczne opracowywać będą w marcu 2016 r.

mgr Olga Leszczyńska-Luberek — GUS

SUMMARY

The author presents the importance of the new European System of National and Regional Accounts (ESA 2010) for statistics of the general government sector. She pays particular attention to the development of data for the excessive deficit procedure. The article explains the methodological changes made to the

²⁶ Komunikat dotyczący deficytu i długu sektora instytucji rządowych i samorządowych w 2013 r. (2014), GUS.

studies in this field parallel to the ESA 2010. It discusses, among others, issues related to defining the deficit and debt of the general government, as well as the determination of their personal and of the on a new way registering transfer of liabilities of pension schemes. It also presents the impact of new methodological guidelines for the relationship of deficit and debt to GDP in the Member States of the European Union.

РЕЗЮМЕ

В статье было представлено значение новой Европейской системы национальных и региональных счетов (ESA 2010) для статистики сектора правительственных учреждений и органов местного самоуправления. Статья обращает особое внимание на разработку данных для процедуры чрезмерного дефицита. Объясняет также методологические изменения введены в разработки из этой области параллельно с ESA 2010. Статья поднимает вопросы связанные с определением дефицита и долга сектора правительственных учреждений и органов местного самоуправления, а также с определением их субъектного объема и касающиеся нового способа регистрации передачи обязанностей пенсионных систем. В разработке было представлено также влияние новых методологических рекомендаций на соотношения дефицита и долга сектора и ВВП в странах-членах Европейского союза.

Grażyna DEHNEL, Jacek KOWALEWSKI

Źródła administracyjne a krótkookresowa statystyka przedsiębiorstw¹

Mimo ogromnej wagi, jaką statystyka przedsiębiorstw pełni w gospodarce i polityce, aspektom metodologicznym dotyczącym jej tworzenia poświęca się stosunkowo niedużo uwagi. W czasach, gdy każdego dnia zasypywani jesteśmy różnej jakości informacjami z otoczenia przedsiębiorczości, warto jest przyjrzeć się bliżej szczegółom związanym z ich tworzeniem, na które nie zawsze zwracamy uwagę, a których znaczenie jest dostrzegane dopiero po bardziej wnikliwej analizie.

Powszechnie wiadomo, że potrzeby odbiorców informacji nieustannie rosną. Oczekuje się informacji dla coraz mniejszych jednostek administracyjnych czy terytorialnych, które są dostarczane możliwie często. Zaspokojenie tego popytu nie jest łatwe, jeśli weźmie się pod uwagę istniejące ograniczenia. Wśród najważniejszych należy wymienić koszty badań oraz obciążenie respondentów wynikające ze sprawozdawczości statystycznej. Dodatkowo należy uwzględnić rosnący odsetek braków odpowiedzi. Jest to problem dotyczący przede wszystkim statystyki społecznej, który na razie nie dotyka tak mocno statystyki gospodarczej. Biorąc jednak pod uwagę doświadczenia innych krajów Unii Europejskiej, związane z prowadzeniem badań statystycznych populacji przedsiębiorstw, będzie on narastał (Casciano i in., 2014; Costanzo, 2011; Wallgren A., Wallgren B., 2014). Wskazane ograniczenia determinują tematy wymagające działań, określając przy tym kierunki rozwoju statystyki gospodarczej. Celem artykułu jest przedstawienie zarówno wyzwań, jak i perspektyw statystyki przedsiębiorstw na tle obowiązujących w Polsce zasad i warunków prowadzenia działalności gospodarczej, ze szczególnym uwzględnieniem krótkookresowej statystyki przedsiębiorstw.

Przedsiębiorstwa ze względu na swoje cechy nie są tak łatwe w analizie i ocenie, jak np. populacje wyróżnione w badaniach społecznych. Widać to chociażby, jeśli zestawimy ze sobą podstawowe zdarzenia związane z działalnością podmiotu gospodarczego, tj. moment rozpoczęcia działalności i jej zakończenie, z odpowiadającymi im podstawowymi zdarzeniami demograficznymi, takimi jak narodziny i zgon. W przypadku przedsiębiorstw ich zajście może mieć bowiem charakter wielowymiarowy. Może wiązać się chociażby z podziałem jednostki, fuzją, ze zmianą nazwy, właściciela czy formy prawnej. By zapewnić właściwą

¹ Artykuł przygotowany na podstawie referatu z konferencji naukowej, zorganizowanej przez Urząd Statystyczny w Szczecinie w marcu br. pt. *Rola środowisk naukowych, samorządowych i służb statystyki publicznej we wzmacnianiu pozytywnego wizerunku statystyki*.

jakość szacunków konieczny jest stały dostęp do danych dobrej jakości. Wymaga to spełnienia różnych warunków, wśród których dwa odgrywają kluczową rolę:

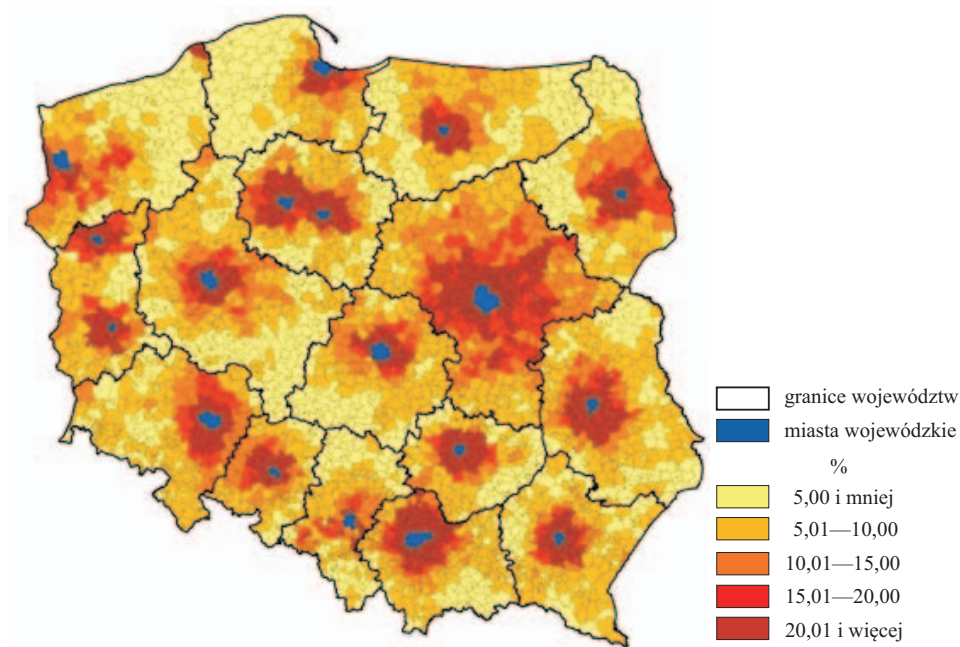
- zwiększenie stopnia wykorzystania źródeł administracyjnych,
- utrzymanie właściwej komunikacji pomiędzy służbami statystyki publicznej i podmiotami gospodarczymi.

ZWIĘKSZENIE WYKORZYSTANIA SYSTEMÓW ADMINISTRACYJNYCH

Włączeniu źródeł administracyjnych do tworzenia statystyki publicznej poświęca się ostatnio dużo uwagi i to nie tylko w odniesieniu do statystyki gospodarczej. Choć historia wykorzystania rejestrów w polskiej statystyce przedsiębiorstw nie jest tak długa, jak np. w Szwecji czy Norwegii, które są pionierami w tym zakresie, możemy pochwalić się wieloma osiągnięciami. Wśród nich warto przywołać badanie przepływów ludności związanych z zatrudnieniem, przeprowadzone w Urzędzie Statystycznym w Poznaniu (*Dojazdy...*, 2010). Jest ono dowodem na to, jak owocna może być współpraca pomiędzy statystyką publiczną i różnego rodzaju instytucjami, w tym przypadku Ministerstwem Finansów i urzędami skarbowymi. Wykorzystanie informacji pochodzących od blisko 10 mln pracowników, zawartych w formularzach PIT-11/8B i PIT-40, pozwoliło na stworzenie tzw. macierzy przepływów pomiędzy miejscem zamieszkania i miejscem pracy. Stała się ona m.in. podstawą do charakterystyki mobilności przestrzennej na rynku pracy oraz określenia natężenia i kierunków przepływu związanych z zatrudnieniem. Wyniki badania cieszyły się ogromnym zainteresowaniem. Wykorzystano je do monitorowania polityki transportowej i ochrony środowiska, programów regionalnych czy europejskiej strategii zrównoważonego rozwoju. Należy także dodać, że informacje na temat mobilności komunikacyjnej ludności dostarczane są do Eurostatu. Dostęp do rejestrów pozwolił na przeprowadzenie (praktycznie bez udziału respondentów) ważnego badania, którego koszt był relatywnie bardzo niski.

Korzyści płynących z wykorzystania źródeł administracyjnych jest znacznie więcej, jednak chcąc z nich skorzystać trzeba liczyć się również z różnymi ograniczeniami, które mogą niekiedy w znacznym stopniu utrudnić prowadzenie badania. Dla zobrazowania problemu zestawiono najważniejsze korzyści i ograniczenia w zakresie użycia rejestrów w praktyce badań statystycznych. W dalszej części artykułu, odwołując się do obowiązujących w Polsce zasad i warunków prowadzenia działalności gospodarczej, przeanalizujemy wykorzystanie źródeł administracyjnych, zawężając rozważania do statystyki przedsiębiorstw. Śledząc kolejne etapy związane z funkcjonowaniem przedsiębiorstwa (od momentu rozpoczęcia działalności gospodarczej po jej zakończenie) przedstawiono w zestawieniu (1) te elementy, które bezpośrednio wpływają na kształt dzisiejszej statystyki przedsiębiorstw, określając jednocześnie stojące przed nią perspektywy i wyzwania.

**UDZIAŁ PRZYJEŹDŻAJĄCYCH DO PRACY DO MIAST WOJEWÓDZKICH
W LICZBIE ZATRUDNIONYCH W GMINIE ZAMIESZKANIA W 2011 R.**

Źródło: opracowanie Ośrodek Statystyki Miast, Urząd Statystyczny w Poznaniu.

**ZESTAWIENIE (1) KORZYŚCI I OGRANICZEŃ ZWIĄZANYCH Z WYKORZYSTANIEM
REJESTRÓW W PRAKTYCE BADAŃ STATYSTYCZNYCH**

Korzyści	Ograniczenia
• niski koszt • mniejsze obciążenie sprawozdawcze przedsiębiorców • pokrycie zbiorowości przedsiębiorstw danymi, szczególnie klasyfikacje, wskaźniki regionalne • terminowość dotycząca danych • terminowość dotycząca publikowanej statystyki	• różnice w definicji jednostek oraz zmiennych • integracja danych — ujednolicony system identyfikacji przedsiębiorstw • powielanie danych • część populacji poza zasięgiem badania • wymagana dobra jakość IT w odniesieniu do gestorów oraz GUS/US • utrudniony dostęp do źródeł administracyjnych • uwarunkowania prawne, kwestie dotyczące sposobu przekazywania danych

Źródło: opracowanie własne.

Moment rozpoczęcia działalności gospodarczej wiąże się nierozzerwalnie z koniecznością nadania numeru REGON, a co za tym idzie z funkcjonowaniem tzw. „jednego okienka”. Wprowadzenie tego systemu miało przede wszystkim usprawnić procedurę dotyczącą podejmowania działalności przez podmioty gospodarcze. Tymczasem można zaryzykować stwierdzenie, że na wprowadzeniu

„jednego okienka” skorzystała przede wszystkim statystyka publiczna, przedsiębiorcy oceniali bowiem wprowadzone zmiany dość krytycznie. Nie przyczyniły się one do skrócenia procedury związanej z rozpoczęciem działalności, a jedynie ograniczyły niektóre formalne działania. Z punktu widzenia statystyki publicznej wprowadzenie systemu „jednego okienka” z jednej strony zwolniło statystykę publiczną z obowiązku bezpośredniego kontaktu z przedsiębiorcami rozpoczynającymi działalność, z drugiej zaś wpłynęło na poprawę jakości rejestru przedsiębiorstw — *Bazy Jednostek Statystycznych* (BJS), zapewniło bowiem bieżącą aktualizację informacji o zakończeniu przez podmiot działalności gospodarczej.

Do momentu wprowadzenia „jednego okienka” obowiązek wyrejestrowywania działalności z systemu REGON spoczywał na przedsiębiorcach i bardzo często nie był przez nich dopełniany. Urzędy statystyczne pozostawały wobec tego faktu bezsilne. Odbijało się to negatywnie na jakości rejestru, zawierał bowiem nieaktualne dane o przedsiębiorstwach, które już dawno zakończyły działalność. Nowelizacja ustawy o swobodzie działalności gospodarczej z 31 marca 2009 r. nałożyła na urzędy gminne obowiązek przesyłania do urzędów statystycznych informacji o rozpoczęciu, zawieszeniu lub zakończeniu działalności gospodarczej — bez konieczności bezpośredniego udziału przedsiębiorców (system „jedno okienko”). Niestety, tą zmianą nie objęto wówczas wszystkich form działalności gospodarczej. Co więcej, po sześciu latach od momentu wprowadzenia systemu, nadal nie obejmuje on wszystkich jednostek, które podejmują działalność gospodarczą.

Obecnie informacje o rozpoczęciu działalności trafiają do urzędów statystycznych trzema drogami. Z Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej (CEIDG) przesyłane są informacje o wszystkich osobach fizycznych. Z KRS (Krajowy Rejestr Sądowy) przekazywana jest informacja (od 1.12.2014 r. w formie elektronicznej) o tych osobach prawnych, które podlegają wpisowi do tego rejestru. Przedstawiciele takich form prawnych, jak: spółki cywilne, wspólnoty, rolnicy, jednostki samorządowe, przedsiębiorstwa lecznicze czy kościoły w celu nadania numeru REGON muszą się skontaktować z urzędami statystycznymi bezpośrednio. Jest to grupa jednostek, które z reguły nie wyrejestrowują się z REGON-u w momencie zakończenia działalności, a zatem dla nich dane w rejestrze BJS nadal są często nieaktualne. Problem ten dotyczy ok. 8,0% jednostek (tabl. 1).

**TABL. 1. ZAREJESTROWANE PODMIOTY GOSPODARCZE
NA TERENIE WOJ. WIELKOPOLSKIEGO W STYCZNIU 2015 R.**

Wyszczególnienie	Liczba	Struktura
Zarejestrowane podmioty gospodarcze ogółem	36000	100
zgłoszone urzędowi statystycznemu przez:		
CEIDG	29355	82
KRS	3600	10
Bezpośrednio US Poznań	3045	8

Źródło: opracowanie własne na podstawie rejestru REGON.

Po zarejestrowaniu w systemie REGON i spełnieniu innych wymogów formalnych przedsiębiorstwo może rozpocząć prowadzenie działalności gospodarczej. Z punktu widzenia statystyki przedsiębiorstw jest to moment, w którym na podmiot nakładane są obowiązki wynikające ze sprawozdawczości statystycznej. To, w jakim stopniu przedsiębiorstwo obłożone jest obowiązkami zależy przede wszystkim od jego wielkości. Do określenia obowiązków sprawozdawczych wymagana jest zatem informacja o liczbie pracujących. Zarówno jednostki, które rejestrują się do systemu REGON poprzez CEIDG, jak i te, które stawiają się bezpośrednio do urzędów statystycznych zobowiązane są do podania od razu wielkości zatrudnienia. Niestety, zgłoszenia o rozpoczęciu działalności gospodarczej przesyłane do GUS (US) przez KRS nie zawierają informacji o liczbie pracujących. Informacja ta jest dostarczana z Krajowego Rejestru Podatników (pośrednio przez KRS) po upływie co najmniej 21 dni od momentu zgłoszenia w urzędzie statystycznym rozpoczęcia działalności przez jednostkę. Na marginesie warto dodać, że przed wprowadzeniem systemu „jednego okienka” cała procedura rejestracji podmiotu gospodarczego podlegającego wpisowi do KRS musiała się zakończyć w ciągu 14 dni.

Z określeniem obowiązków sprawozdawczości statystycznej wiąże się jeszcze jedna kwestia dotycząca rejestrów, tj. problem rozbieżności definicyjnych. Jak wspomniano, zakres obowiązków, które spoczywają na przedsiębiorstwie zależy od jego wielkości, a dokładniej od tego, czy jest mikroprzedsiębiorstwem, przedsiębiorstwem małym, średnim czy dużym. W Polsce pod uwagę brane są trzy klasyfikacje wielkości przedsiębiorstw. Jedna z nich stosowana jest przez polską statystykę publiczną, druga została określona w ustawie o swobodzie działalności gospodarczej, zaś trzecia zdefiniowana jest przez Eurostat (tabl. 2). W każdym przypadku podział przedsiębiorstw na jednostki mikro, małe, średnie i duże jest dokonywany ze względu na określoną liczbę osób w nich pracujących². Granice przedziałów liczbowych branych pod uwagę we wszystkich trzech klasyfikacjach są takie same. Rozbieżności dotyczą natomiast liczby osób. W przypadku źródeł statystycznych zawsze była i jest brana pod uwagę liczba osób pracujących. Wspomniana ustawa oraz Eurostat uwzględniają natomiast osoby zatrudnione. Kategorie te nie obejmują tej samej grupy ludzi. Na przykład osobami zatrudnionymi nie są pracodawcy i pracujący na własny rachunek oraz wykonujący pracę nakładczą, jednak są oni zaliczeni do osób pracujących. By zobrazować wpływ rozbieżności definicyjnych na wynik klasyfikacji przedsiębiorstw, analizie poddano dane dotyczące podmiotów gospodarczych działających w styczniu 2015 r.

² W przypadku ustawy oraz definicji Eurostatu w klasyfikacji dodatkowo uwzględniane są przychody oraz suma aktywów.

TABL. 2. KLASYFIKACJA PRZEDSIĘBIORSTW

Rodzaje przedsiębiorstw	Według GUS — pracujący	Według ustawy o swobodzie działalności gospodarczej ^a oraz Eurostatu ^b		
		zatrudnieni	przychody	suma aktywów
	liczba osób		w mln euro	
Mikro	do 9	do 9	do 2	do 2
Małe	10—49	10—49	10	10
Średnie	50—249	50—249	50	43
Duże	250 i więcej	—	—	—

^a Ustawa o swobodzie działalności gospodarczej z 2 lipca 2004 r. (Dz. U. z 2004 r. Nr 173, poz. 1807). ^b Zalecenia KE 2003/361/WE z 6.05.2003 r. dotyczące definicji mikro, małych i średnich przedsiębiorstw — OJ L 124/2003 'Commission Recommendation of 6 May 2003 concerning the definition of micro-, small- and medium-sized enterprises.

Źródło: opracowanie własne.

Największą różnicę notowano w przypadku małych przedsiębiorstw (tabl. 3). Zastosowanie klasyfikacji ustawowej spowodowałoby zaliczenie 15% jednostek do innej kategorii przedsiębiorstw, a tym samym podlegałoby innym obowiązkom sprawozdawczym.

**TABL. 3. WPŁYWU ROZBIEŻNOŚCI DEFINICYJNYCH
NA WYNIK KLASYFIKACJI PRZEDSIĘBIORSTW**

Rodzaje przedsiębiorstw	Różnica w klasyfikacji w %
Małe	15,00
Średnie	9,28
Duże	3,44

Źródło: jak przy zestawieniu 1.

Jest to ważne, ponieważ w polskim systemie statystyki publicznej prowadzonych jest rocznie ponad 100 różnego rodzaju badań przedsiębiorstw (tabl. 4). Należymy do grupy krajów, w których dostarczana jest bardzo bogata i zróżnicowana informacja z zakresu statystyki gospodarczej. Wpływa to jednak na znaczne obciążenia sprawozdawcze podmiotów gospodarczych. W celu ich redukcji w statystyce publicznej prowadzone są działania, które określono w publikacji *Kierunki...* (2012). Wśród nich wymienić można takie elementy, jak doskonalenie elektronicznej metody zbierania danych czy integracja i konsolidacja badań. Najwięcej uwagi poświęca się jednak wykorzystywaniu źródeł administracyjnych (*Kierunki...*, 2012). Dowodem na to jest program badań statystycznych statystyki publicznej (PBSSP). Zdecydowana większość realizowanych prac metodologicznych uwzględnionych w PBSSP dotyczy badania możliwości wykorzystywania źródeł administracyjnych w celu: poprawy jakości operatów do badań, imputacji danych, uogólniania wyników w badaniach reprezentacyjnych, zastępowania badań statystycznych danymi administracyjnymi i rozszerzenia możliwości analitycznych.

TABL. 4. SYSTEM BADAŃ STATYSTYKI GOSPODARCZEJ

Wyszczególnienie	Liczba badań obowiązujących w przedsiębiorstwach		
	mikro	małych	średnich i dużych
R a z e m	36	94	105

Statystyka krótkookresowa

Sprawozdanie o przychodach, kosztach i wynikach finansowych	x	4	4
Sprawozdanie o cenach usług	x	4	4
Badanie przychodów w przedsiębiorstwach handlowych	4	x	x
Sprawozdanie o zatrudnieniu i wynagrodzeniach	4	4	4
Sprawozdanie o cenach producentów wyrobów i usług ...	x	12	12
Sprawozdanie o cenach producentów robót budowlano-montażowych	x	12	12
Notowania cen detalicznych towarów i usług	12	12	12
Sprawozdanie o cenach	x	12	12
Meldunek o działalności gospodarczej	x	12	12
Meldunek o produkcji wyrobów i zapasach	x	x	12
Ankieta koniunktury gospodarczej	12	12	12

Statystyka roczna

Sprawozdanie o sprzedaży produkcji budowlano-montażowej	x	1	1
Statystyczne sprawozdanie finansowe	x	1	1
Sprawozdanie o stanie i ruchu środków trwałych	x	1	1
Ankieta o działalności sklepów detalicznych i stacji paliw	1	1	1
Ankiety dotyczące sprzedaży detalicznej i hurtowej	x	1	1
Sprawozdanie o produkcji	x	1	1
Roczna ankieta przedsiębiorstwa	x	1	1
Sprawozdanie o działalności gospodarczej przedsiębiorstw	1	x	x
Sprawozdanie o pracujących, wynagrodzeniach i czasie pracy	1	1	1
Panelowe badanie przedsiębiorstw	1	1	x
Sprawozdanie o kosztach pracy	x	0,25	0,25
Sprawozdanie o strukturze wynagrodzeń według zawodów	x	0,50	0,50

U w a g a. Badania częściowe zaznaczono kolorem jasnoszarym, a badania pełne — ciemnoszarym.

Ź r ó d ł o: opracowanie własne na podstawie strony internetowej www.stat.gov.pl.

Przykładem jest praca metodologiczna z zakresu krótkookresowej statystyki przedsiębiorstw *Wykorzystanie danych administracyjnych w badaniu DG-1*, prowadzona w Urzędzie Statystycznym w Poznaniu. Stanowi ona kontynuację projektu europejskiego MEETS (*the Modernisation of European Enterprise and Trade Statistics*) pt. *Wykorzystanie danych administracyjnych w statystyce przedsiębiorstw*, realizowanego przez urzędy statystyczne w Poznaniu i Katowicach w latach 2009 i 2010 (Dehnel, Gołata, 2012). Jest to największe badanie w Polsce zaliczane do krótkookresowej statystyki gospodarczej. Badaniem tym są objęte przedsiębiorstwa, w których liczba pracujących przekracza 9 osób, a więc dotyczy wszystkich średnich i dużych przedsiębiorstw oraz 10% małych.

Prowadzone jest ono z częstotliwością miesięczną, co stanowi znaczne obciążenie sprawozdawcze dla podmiotów gospodarczych.

Należy dodać, że niezależnie od wymagań stawianych przez statystykę publiczną na przedsiębiorcach spoczywają też inne obowiązki administracyjne. Często sprowadzają się one do przekazywania informacji do ZUS czy urzędów skarbowych o wartościach zmiennych, które zamieszczane są także w kwestionariuszach sprawozdawczych badań statystycznych. Tak więc przedsiębiorcy są zmuszeni do dwukrotnego informowania o poziomie niektórych cech — w celach statystycznych i administracyjnych.

Zmiana istniejącej sytuacji to jedno z wyzwań statystyki krótkookresowej. Wyniki obecnie realizowanej pracy metodologicznej mają przyczynić się do określenia użyteczności informacji zawartych w rejestrach administracyjnych pod kątem zastępowania zmiennych statystycznych danymi administracyjnymi. Działania usprawniające obejmują kilka etapów. Pierwszy z nich to poznanie potencjału, jaki niosą rejestry w zakresie krótkookresowej statystyki gospodarczej. W pracy metodologicznej analizę ograniczono do rejestrów tworzonych przez Ministerstwo Finansów (MF) i ZUS. Z punktu widzenia statystyki przedsiębiorstw są one bardzo cenne, gdyż zawierają m.in. informacje o takich zmiennych, jak: przychód, dochód, koszt czy liczba osób zatrudnionych. Dotychczasowa analiza struktury rejestrów pozwoliła na określenie (wstępnego) projektu wykorzystania danych administracyjnych. W zestawieniu 2 i 3 przedstawiono informacje dla wybranych zmiennych z zakresu „rynku pracy” oraz „przychodu i sprzedaży”.

ZESTAWIENIE (2) PLANU WYKORZYSTANIA DANYCH Z SYSTEMÓW PODATKOWEGO ORAZ UBEZPIECZEŃ SPOŁECZNYCH DO BADAŃ STATYSTYCZNYCH RYNKU PRACY

Zmienne	Sposób wykorzystania
Pracujący ogółem	źródło informacji do uzupełniania brakujących danych; kontrola jakości danych
Przeciętna liczba zatrudnionych	kontrola jakości danych
Wynagrodzenia brutto	źródło informacji do uzupełniania brakujących danych
Składki na ubezpieczenia społeczne	źródło informacji do uzupełniania brakujących danych

U w a g a. Źródło danych administracyjnych — ZUS (dane miesięczne); PIT (11 i 40) (dane roczne).

Ź r ó d ł o: opracowanie własne na podstawie *Wykorzystanie...* (2011).

ZESTAWIENIE (3) PLANU WYKORZYSTANIA DANYCH Z SYSTEMÓW PODATKOWEGO ORAZ UBEZPIECZEŃ SPOŁECZNYCH DO BADAŃ STATYSTYCZNYCH PRZYCHODU I SPRZEDAŻY

Zmienne	Sposób wykorzystania
Przychody ze sprzedaży własnych wyrobów i usług	} źródło informacji do uzupełniania brakujących danych; zmienne pomocnicze; kontrola jakości danych
Sprzedaż detaliczna łącznie z podatkiem VAT	
Sprzedaż hurtowa łącznie z podatkiem VAT	

U w a g a. Źródło danych administracyjnych — VAT (dane kwartalne); CIT/PIT (dane roczne).

Ź r ó d ł o: opracowanie własne na podstawie *Wykorzystanie...* (2011).

Drugi etap badania obejmował określenie możliwości praktycznego wykorzystania proponowanych modyfikacji. Zidentyfikowano tematy stanowiące największe ograniczenie w implementacji, m.in. *Projekt wykorzystania rejestrów administracyjnych* do krótkookresowej statystyki przedsiębiorstw. Jedną z przeszkód dotyczy okresu potrzebnego do tego, by uzyskać dostęp do źródeł administracyjnych. Rejestry są udostępniane GUS z bardzo dużym opóźnieniem, w niektórych przypadkach znacznie przekraczającym rok (zestawienie 4). Ograniczenie to odgrywa szczególną rolę w odniesieniu do krótkookresowej statystyki przedsiębiorstw, gdzie terminowość danych jest szczególnie istotna.

ZESTAWIENIE (4) REJESTRÓW ADMINISTRACYJNYCH WYKORZYSTANYCH W PROJEKCIE

Gestor/system	Stan na	Data udostępnienia dla GUS
MF/PIT-28	31.12.2011	09.10.2012
MF/PIT-36		06.02.2013
MF/CIT		04.10.2012
MF/KEP	31.12.2012	31.01.2013

Źródło: opracowanie własne.

Drugą przeszkodą ograniczającą użyteczność źródeł administracyjnych jest integracja danych. W Polsce w rejestrach administracyjnych i w zbiorach statystycznych stosuje się różne systemy numerów identyfikacyjnych dla oznaczenia podmiotów gospodarczych. W źródłach statystycznych podstawowym identyfikatorem jest numer REGON, natomiast instytucje, takie jak MF czy ZUS wykorzystują przede wszystkim NIP. Łączenie danych byłoby znacznie łatwiejsze, gdyby każdy podmiot miał jeden rodzaj numeru identyfikacyjnego. Prawnie ta sytuacja została uregulowana przez Krajowe Ramy Interoperacyjności³. Określają one m.in. minimalne wymagania dla rejestrów publicznych i wymiany informacji w postaci elektronicznej. Zgodnie z nimi unikatowym identyfikatorem podmiotów gospodarczych w rejestrach jest REGON. Pomimo tego, że w opisie struktury rejestrów ZUS, KEP i CIT można znaleźć zmienną REGON, w praktyce w bazach danych jest jednak często pomijana (tabl. 5).

TABL. 5. NUMERY IDENTYFIKACYJNE W REJESTRACH ADMINISTRACYJNYCH

Rejestry	Liczba rekordów ogółem	Liczba braków rekordów				
		razem	w % ogółem	NIP	REGON	NIP i REGON
CIT	357067	3783	1,1	145	3553	85
PIT	2105048	135	0,0	135	.	.
VAT	1641031	51045	3,1	613	50298	134
ZUS	4384594	250237	5,7	2650	245058	2529

Źródło: opracowanie własne na podstawie rejestru CIT, PIT, VAT, ZUS.

³ Rozporządzenie Rady Ministrów z 12 kwietnia 2012 r., obowiązujące od 30 maja 2012 r.

Trzecia przeszkoda ograniczająca wykorzystanie rejestrów administracyjnych dotyczy różnic definicyjnych pomiędzy zmiennymi w rejestrach i źródłami statystycznymi. Na przykład odpowiednikiem dochodu/straty z systemu podatkowego jest w statystyce zysk brutto/strata brutto z rachunku zysków i strat. Odpowiednikiem podatku należnego z systemu podatkowego jest w statystyce podatek dochodowy. Zysk/strata z działalności gospodarczej w sprawozdawczości statystycznej są obliczane jako różnica przychodów i kosztów bez uwzględnienia zysków i strat nadzwyczajnych, a zysk brutto/strata brutto — po uwzględnieniu zysków i strat nadzwyczajnych (*Wykorzystanie...*, 2011). Ponadto w sprawozdaniach statystycznych nie ma zmiennej „przychody”, występującej w zeznaniach podatkowych PIT i CIT. Co prawda informacje o tym można uzyskać na podstawie wyników niektórych badań statystycznych sumując cztery zmienne: przychody netto ze sprzedaży produktów, przychody netto ze sprzedaży towarów i materiałów, pozostałe przychody operacyjne oraz przychody finansowe (*Wykorzystanie...*, 2011). Takie bezpośrednie przeliczenie nie jest jednak możliwe w przypadku badania DG-1, występują tu bowiem tylko dwa z czterech składników przychodów⁴. Podobnie sytuacja przedstawia się ze zmienną „koszty”.

Niezależnie od opisanych ograniczeń, przeszkodą w wykorzystaniu źródeł administracyjnych są także pojawiające się w nich błędy w kompletności oraz błędy treści. Przeprowadzona kontrola ujawniła nieprawidłowe informacje dotyczące takich zmiennych, jak: dochód, przychód, koszt czy strata. Notowano przypadki, gdzie koszty uzyskania przychodu były większe niż przychód, a mimo to wykazano dochód lub też koszty uzyskania przychodu były mniejsze niż przychód, a niezależnie od tego wykazano stratę. Ponadto niektóre jednostki wykazywały zarówno dochód, jak i stratę. Zdarzało się, że w zbiorach podatkowych kilkakrotnie pojawiały się jednostki oznaczone tym samym identyfikatorem. Analiza wykazała, że taka sytuacja miała miejsce, gdy przedsiębiorca złożył zarówno zeznanie podatkowe, jak i jego korekty lub gdy każdy z udziałowców spółek osobowych rozliczył się indywidualnie.

Podsumowując wyniki podjętych działań w prowadzonej pracy metodologicznej można stwierdzić, że wykorzystanie bogactwa danych zawartych w zasobach administracyjnych musi być poprzedzone ich dogłębną analizą, często długotrwałym procesem tzw. „czyszczenia” danych. Nie zmienia to jednak faktu, że rejestry administracyjne stanowią zarówno cenne bezpośrednie źródło danych, jak i źródło informacji do uzupełniania brakujących danych, do porównań z informacjami uzyskanymi w badaniach statystycznych czy do szacowania zmiennych statystycznych.

⁴ Nie ma informacji o pozostałych przychodach operacyjnych oraz przychodach finansowych. Udział pozostałych przychodów operacyjnych oraz przychodów finansowych w ogólnej sumie przychodów kształtuje się na poziomie 2%.

WSPÓŁPRACA STATYSTYKI PUBLICZNEJ Z PODMIOTAMI GOSPODARCZYMI

Tworzenie statystyki przedsiębiorstw, w tym szczególnie krótkookresowej, jedynie na podstawie źródeł administracyjnych jest niemożliwe. Informacje pochodzące z rejestrów muszą być wzbogacone danymi udostępnianymi bezpośrednio przez podmioty gospodarcze (Snijkers i in., 2013). Wymaga to aktywnej współpracy pomiędzy służbami statystyki publicznej i przedsiębiorstwami. Potrzeba takiego kontaktu ma charakter dwustronny — biznes jest odbiorcą połowy informacji zamawianych w statystyce publicznej. Jakość wzajemnej komunikacji w badaniach uzależniona jest w znacznym stopniu od zainteresowania przedsiębiorców przekazywaniem danych oraz od jakości informacji, która do nich dociera ze statystyki publicznej. Nie bez znaczenia jest również problem obciążenia respondentów. Wyniki badania ankietowego przeprowadzonego w Wielkiej Brytanii przez tamtejszy urząd statystyczny w 2012 r. wśród małych, średnich i dużych przedsiębiorstw, jak również wyniki badań prowadzonych w Szwecji czy Norwegii (Hedlin i in., 2005; Dale i in., 2007; Jones, Davies, 2013) wskazały, że przedsiębiorcy oczekują więcej informacji na temat organizacji badania, potrzeby jego prowadzenia, użyteczności jego wyników, poufności, wskazania miejsca, gdzie publikowane są wyniki (np. link do strony internetowej). Okazuje się, że respondenci oceniają swoje obciążenie nie tylko na podstawie liczby badań, w których muszą uczestniczyć oraz czasu, jaki im to zabiera, ale również na podstawie tego:

- kto prowadzi badanie,
- jakie są sposoby zbierania danych,
- jak szybkie i czasochłonne jest zbieranie wymaganych informacji,
- jak łatwe lub uciążliwe jest wypełnienie kwestionariusza,
- czy publikowane na podstawie badania wyniki są wykorzystywane przez przedsiębiorstwa i użyteczne dla społeczeństwa.

Wyniki badań potwierdziły, że poziom i użyteczność komunikacji z odbiorcami danych statystycznych zależą w dużym stopniu od jakości publikowanych analiz statystycznych oraz rodzajów produktów oferowanych użytkownikom przez statystykę publiczną. Odbiorcy danych chcą mieć łatwy i szybki dostęp do statystyki, metadanych oraz bieżącej informacji o zmianach uregulowań i zasad, zgodnie z którymi prowadzone są badania.

Polska statystyka publiczna wychodzi naprzeciw tym oczekiwaniom. Coraz częściej podejmowane są działania zmierzające do zaspokojenia potrzeb przedsiębiorców. Dowodem na to są zmiany strony internetowej GUS, świadczące o przywiązywaniu dużej wagi do komunikacji z użytkownikami danych oraz przeprowadzone w 2013 r. badanie satysfakcji z elementami potrzeb użytkowników korzystających z informacji statystycznych dotyczące oceny jakości usług świadczonych przez statystykę publiczną w zakresie udostępniania danych. W tym badaniu ankietowym stworzono odbiorcom danych możliwość zgłasza-

nia propozycji udoskonaleń zapewniających pełniejsze zaspokojenie potrzeb informacyjnych. Zidentyfikowano tematy oceniane przez użytkowników danych statystycznych pozytywnie, średnio i negatywnie. Wyniki ankiety spowodowały podjęcie wielu konkretnych działań, które opisano w publikacji zamieszczonej na stronie internetowej GUS (*Analiza...*, 2014). Było to pierwsze z serii planowanych tego rodzaju badań prowadzonych przez GUS.

Warto również zwrócić uwagę na prace nad doskonaleniem kanałów dystrybucji informacji statystycznej. W GUS zaawansowane są działania dotyczące Dziedzinowych Baz Danych, które mają na celu przyspieszenie udostępniania informacji, możliwość szybkiego zewnętrznego dostępu w wygodnej dla użytkownika formie oraz obudowanie dodatkową informacją uzupełniającą (metadane) i skierowującą (paradane).

Wnioski

Perspektywy oraz wyzwania, przed którymi stoi statystyka krótkookresowa w najbliższych latach obejmują:

- obniżenie kosztów badania,
- redukcję obciążenia respondentów,
- zwiększenie jakości i użyteczności publikowanych danych,
- wzbogacenie i rozszerzenie baz danych dostępnych dla użytkowników.

Ich realizacja powinna przebiegać głównie poprzez zwiększenie stopnia wykorzystania danych administracyjnych w badaniach statystycznych oraz poszerzenie komunikacji z przedsiębiorcami/odbiorcami danych. Wyniki przeprowadzonej analizy pozwoliły na wskazanie uwarunkowań i ograniczeń, które wpływają na ostateczny obraz statystyki przedsiębiorstw. Warunkiem koniecznym do tego, by stworzyć wiarygodny i precyzyjny opis zbiorowości podmiotów gospodarczych jest współpraca i dobra komunikacja z dostawcami danych, którymi są tak sami przedsiębiorcy, jak i dysponenci rejestrów administracyjnych.

dr hab. Grażyna Dehnel, dr Jacek Kowalewski — *Urząd Statystyczny w Poznaniu, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu*

LITERATURA

- Analiza wyników badania satysfakcji z elementami badania potrzeb użytkowników korzystających z informacji statystycznych* (lata 2013, 2014), GUS
- Casciano M. C., Ricercatore V., Oropallo F., Siesto G. (2012), *Estimation of Structural Business Statistics for Small Firms by Using Administrative Data*, „Rivista Di Statistica Ufficiale”, No. 2—3
- Costanzo L. (2011), *Use of Administrative Data and Use of Estimation Methods for Business Statistics in Europe: an Overview*, [http://essnet.admindata.eu/WorkPackage?object Id=4251](http://essnet.admindata.eu/WorkPackage?object%20Id=4251)

- Dale T., Erikson J., Fosen J., Haraldsen G., Jones J., Kelven O. (2007), *Handbook for Monitoring and Evaluating Business Survey Response Burdens*, Eurostat
- Dehnel G., Gołata E. (2012), *Rejestry administracyjne w analizie przedsiębiorczości*, [w:] *Taksonomia 19. Klasyfikacja i analiza danych — teoria i zastosowania*, K. Jajuga, M. Walesiak (red.), Wydawnictwo UE we Wrocławiu
- Dojazdy do pracy w Polsce* (2010), GUS, Urząd Statystyczny w Poznaniu
- Hedlin D., Dale T., Haraldsen G., Jones J. (2005), *Methods for Assessing Perceived Response Burden, Research Report*, Stockholm: Statistics Sweden, Oslo: Statistics Norway, and London: Office for National Statistics
- Jones J., Davies K. (2013), *Survey and Statistical Communication*, Office for National Statistics, <http://enbes.wikispaces.com/Statistics+for+businesses+about+businesses>
- Kierunki rozwoju polskiej statystyki publicznej do 2017 roku* (2012), GUS
- SNijkers G., Haraldsen G., Jones J., Willimack D. (2013), *Designing and Conducting Business Surveys*, Wiley Series in Survey Methodology, John Wiley&Sons
- Wallgren A., Wallgren B. (2014), *Register-based Statistics: Statistical Methods for Administrative Data*, 2nd Edition, Wiley Series in Survey Methodology, John Wiley&Sons
- Wykorzystanie danych administracyjnych w statystyce przedsiębiorstw* (2011), Raport MEETS, GUS

SUMMARY

The increased interest in data on entrepreneurship and economic conditions of local character determines the need for systematic expansion of the information provided by economic statistics. The economic need to reduce the costs of creating the official statistics and the pressure to reduce burdens on business units and statistical reporting are limitations. Reconciling these expectations is not easy. On the one hand there is a need to modernize research methodology towards increasing the use of administrative systems. On the other hand, particular attention should be paid to maintaining the proper communication of official statistics with respondents and data users. These projects take on a special dimension in the short-term business statistics, due to the large number and frequency of research. This article presents the challenges and prospects for short-term statistics of enterprises against the existing rules and business conditions.

РЕЗЮМЕ

Повышенный интерес к данным касающимся предпринимательства и экономических условий местного характера определяет необходимость систематического расширения информации доставляемых экономической статистикой. Ограничениями являются экономическая необходимость понижения стоимости создания официальной статистики и давление на то, чтобы уменьшить нагрузку экономических единиц статистической

отчетностью. Примирить ожидания не просто. С одной стороны необходимо модернизировать методологию исследований повышая степень использования административных систем, с другой стороны особое внимание следует уделить поддержке надлежащих соотношений между официальной статистикой и респондентами, а также пользователями данных. Эти задачи имеют значение особенно в краткосрочной статистике предприятий из-за большого количества и частоты проводимых обследований. Целью статьи является представление вызовов и перспектив краткосрочной статистики предприятий на фоне применимых правил и условий проведения экономической деятельности.

Wiktoria WRÓBLEWSKA

Zmiany umieralności według przyczyn zgonów w przekroju wojewódzkim

Od początku lat 90. XX w. obserwowana jest poprawa stanu zdrowia i systematyczne wydłużanie czasu trwania życia mężczyzn i kobiet w Polsce. Szczególnie szybkie tempo tych zmian notowano po 1991 r., jednak w większości lat po 2000 r. wystąpiło wyraźne spowolnienie tempa wzrostu trwania życia w Polsce (Wojtyniak i in., 2012a). Trwanie życia w Polsce charakteryzuje się znacznymi różnicami terytorialnymi. Od lat najlepsza sytuacja notowana jest w województwach podkarpackim i małopolskim w przypadku mężczyzn oraz w województwach podkarpackim i podlaskim w przypadku kobiet, a najgorsza w woj. łódzkim, dla kobiet — także w woj. śląskim. W 2014 r. różnica długości życia mieszkańców w województwach podkarpackim i łódzkim wynosiła prawie cztery lata (3,6 roku) w przypadku mężczyzn oraz 2,4 roku w przypadku kobiet (Rutkowska, 2015).

Przyczyny zachodzących zmian oraz występujących różnic terytorialnych są wielorakie. Odzwierciedlają one złożoność czynników oddziałujących na stan zdrowia populacji, począwszy od ogólnej sytuacji ekonomicznej i społecznej do czynników ryzyka związanych ze stylem życia. Na obserwowane procesy wpływała także sytuacja służby zdrowia i zmiany zachodzące w systemie opieki zdrowotnej. Jednakże wpływ opieki zdrowotnej na stan zdrowia ludności jest złożony i nie można go jednoznacznie określić ani też precyzyjnie zmierzyć. Ponadto, jak pokazują przeglądowe prace oraz badania, inne czynniki, takie jak status społeczno-ekonomiczny, styl życia i czynniki środowiskowe, mogą odgrywać większą rolę niż opieka medyczna (Nolte, McKee, 2004; Gay i in., 2011).

Celem opisywanego badania jest analiza zmian umieralności w przekroju wojewódzkim, które zaszły od początku lat 90. ub. wieku. Biorąc pod uwagę różnice w tempie zmian zachodzących w latach 90. ub. wieku oraz po roku 2000, analiza prowadzona była odrębnie dla dwóch okresów (1991—2000 oraz 2000—2010). Podstawę teoretyczną badania stanowiła koncepcja umieralności przedwczesnej spowodowanej „zgonami możliwymi do uniknięcia” (*avoidable mortality*), która została wykorzystana do oceny wpływu wyróżnionych grup przyczyn zgonów na zmiany średniego trwania życia w województwach. Pojęciem „zgony możliwe do uniknięcia” obejmuje się zgony przedwczesne, których

przyczyny uznawane są za możliwe do uniknięcia przy zastosowaniu w odpowiednim momencie efektywnej opieki medycznej¹.

Celem artykułu nie jest jednak bezpośrednia ocena efektywności systemu ochrony zdrowia i wpływu opieki medycznej na stan zdrowia ludności polskiej w ujęciu wojewódzkim, ale pokazanie zmian umieralności, na które pośrednio mogły mieć wpływ także działania tego systemu.

METODY ANALIZY

Do analizy wykorzystano dane GUS dotyczące zgonów według przyczyny oraz płci, wieku i miejsca zamieszkania (województwa) osób zmarłych w latach 1991, 2000 i 2010 w Polsce². Dane dotyczące 1991 r. były zakodowane zgodnie z międzynarodową klasyfikacją chorób i problemów zdrowotnych według rewizji ICD-9, a w latach 2000 i 2010 według rewizji ICD-10. Podstawą do wyznaczenia natężenia zgonów była liczba ludności według płci i wieku w województwach według stanu na 30 czerwca badanego roku.

Przyczyny zgonów podzielono na trzy grupy: 1 — możliwe do uniknięcia, których przyczyny reagują na interwencję medyczną i postępowanie lecznicze oraz profilaktykę wtórną (*amenable mortality*), 2 — dla uniknięcia których ważne są działania poza bezpośrednimi usługami zdrowotnymi, a wchodzące w skład ogólnych warunków prewencji (*preventable mortality*), 3 — spowodowane niedokrwinną chorobą serca. Wszystkie inne przyczyny utworzyły grupę pozostałych przyczyn zgonów. Do klasyfikacji zgonów możliwych do uniknięcia zastosowano listę przyjętą przez Nolte i McKee'a (2004). W pracy dodatkowo wyodrębniono zgony spowodowane niedokrwinną chorobą serca, które były analizowane odrębnie³. Szczegółową specyfikację przyczyn zgonów tworzących wyróżnione grupy przedstawia tabl. 1. Zgodnie z metodologią stosowaną w badaniach w tym zakresie, jako górną granicę wieku przyjęto 75 lat⁴ (Plug i in., 2012; Stirbu i in., 2010).

¹ Po raz pierwszy podejście takie zastosowano w połowie lat 70. ub. wieku do oceny efektywności systemu ochrony zdrowia w Stanach Zjednoczonych (Rutstein i in., 1976). Szerszy opis koncepcji teoretycznej zgonów możliwych do uniknięcia przedstawiono w pracy Wróblewskiej (2012).

² W ramach grantu Narodowego Centrum Nauki *Terytorialne zróżnicowanie umieralności w Polsce*, nr 2011/01/B/HS4/04797. Autorka pragnie podziękować mgrowi Janowi Prokopowi za agregację danych powiatowych do poziomu województw i pracę nad bazą danych w systemie SAS.

³ Wyodrębnienie zgonów spowodowanych niedokrwinną chorobą serca jest uzasadnione m.in. dużym udziałem tych zgonów w ogólnej liczbie zgonów (co mogłoby zaburzać ocenę zmian w zakresie innych chorób), a także występującym zróżnicowaniem terytorialnym umieralności z powodu niedokrwiennej choroby serca oraz z innych przyczyn (Wojtyński i in., 2012b).

⁴ Z wyjątkiem kilku przyczyn, które odnoszą się m.in. do zgonów powodowanych chorobami wieku dziecięcego.

TABL. 1. PRZYCZYNY ZGONÓW OBJĘTE ANALIZĄ

Wyszczególnienie	Wiek	ICD-9	ICD-10
Przyczyny chorób podlegających opiece medycznej i leczeniu			
Choroby zakaźne przewodu pokarmowego	0—14	000—009	A00—A09
Gruźlica	0—74	010—018, 137	A15—A19, B90
Inne choroby zakaźne	0—74	032, 037, 045	A35, A36, A80
Krztusiec	0—14	033	A37
Posocznica	0—74	038	A40—A41
Odra	1—14	055	B05
Nowotwory złośliwe okrężnicy i odbytnicy	0—74	153, 154	C18—C21
Nowotwór złośliwy skóry	0—74	173	C44
Nowotwór złośliwy sutka	0—74	174	C50
Nowotwór złośliwy macicy	0—44	179, 182	C54, C55
Nowotwór złośliwy jądra	0—74	186	C62
Choroba Hodgkina	0—74	201	C81
Białaczka	0—44	204, 208	C91—C95
Choroby tarczycy	0—74	240—246	E00—E07
Cukrzyca	0—49	250	E10—E14
Padaczka	0—74	345	G40—G14
Przewlekła choroba reumatyczna serca	0—74	393—398	I05—I09
Choroba nadciśnieniowa	0—4	401—405	I10—I15
Choroby naczyń mózgowych	0—74	430—438	I60—I69
Choroby układu oddechowego (z wyjątkiem grypy i zapalenia płuc)	1—14	460—479, 488—519	J00—J09, J20—J99
Grypa	0—74	487	J10—J11
Zapalenie płuc	0—74	480—486	J12—J18
Wrzód żołądka i dwunastnicy	0—74	531—533	K25—K27
Choroby wyrostka robaczkowego	0—74	540—543	K35—K38
Przepuklina	0—74	550—553	K40—K46
Kamica i zapalenie pęcherzyka żółciowego	0—74	574—575	K80—K81
Choroby kłębuszków nerkowych i niewydolność nerek ...	0—74	580—589	N00—N07, N17—N19, N25—N27
Rozrost gruczołu płciowego	0—74	600	N40
Ciąża, poród i połóg	wszystkie grupy wieku	630—676	O00—O99
Wrodzone wady rozwojowe układu krążenia	0—74	745—747	Q20—Q28
Niektóre stany rozpoczynające się w okresie okołoporodowym	wszystkie grupy wieku	760—779	P00—P96, A33—A34
Zabiegi chirurgiczne i inne zabiegi medyczne jako przyczyna nieprawidłowej reakcji pacjenta lub późniejszych powikłań	wszystkie grupy wieku	E870—E876, E878—E879	Y60—Y69, Y83—Y84
Przyczyny chorób podlegających prewencji (zależne od profilaktyki)			
Nowotwór złośliwy tchawicy, oskrzela i płuca	0—74	162	C33—C34
Alkoholowa choroba wątroby, przewlekłe zapalenie, zwłóknienie i marskość wątroby	0—74	571	K70, K73—K74
Wypadki komunikacyjne	0—74	E810—E825	V02—V04, V09, V12—V14, V20—V79, V82—V87, V89
Inne			
Niedokrwienność serca	0—74	410—414	I20—I25

Źródło: na podstawie (Nolte, McKee, 2004).

Analiza obejmowała kilka etapów. Na pierwszym etapie oszacowano okresowe tablice trwania życia⁵ oraz parametr e_{0-75} , który jest określany jako czasowe trwanie życia (*temporary life expectancy*) lub jako częściowe trwanie życia (*partial life expectancy*) i oznacza średnie trwanie życia od urodzenia do wieku 75 lat⁶. Do wyznaczenia tablic trwania życia zastosowano metodę Chianga (1972). Tablice trwania życia zostały oszacowane według płci oraz województw dla lat 1991, 2000 i 2010.

W kolejnym kroku dokonano dekompozycji zmian, które zaszły w parametrze e_{0-75} w okresach 1991—2000 oraz 2000—2010. Uzyskane różnice trwania życia w województwach poddano dekompozycji ze względu na analizowane grupy przyczyn zgonów, wykorzystując metodę opisaną przez Arriaga (1984)⁷. Dodatkowo dla każdego województwa dokonano dekompozycji uzyskanych różnic w trwaniu życia (e_{0-75}) ze względu na analizowane grupy przyczyn zgonów oraz wiek (do obliczeń zastosowano 5-letnie grupy wieku, a na wykresach podano wyniki sumaryczne dla 15-letnich grup wieku).

LATA OCZEKIWANE DO PRZEŻYCIA OD URODZENIA DO 75 LAT

Oszacowane wartości trwania życia mężczyzn i kobiet od urodzenia do 75 lat ujawniają znaczne różnice między województwami. W analizowanych latach najdłuższym trwaniem życia mogli cieszyć się mieszkańcy w województwach podkarpackim i małopolskim, a w przypadku kobiet także w województwach podlaskim i świętokrzyskim (w 1991 r.). W miarę wysokie wartości parametru e_{0-75} dla kobiet notowane były także w województwach: opolskim, lubelskim, mazowieckim i wielkopolskim. Na ogół województwa, w których analizowany czas trwania życia jest najdłuższy zachowują od lat wysokie pozycje (z wyjątkiem woj. świętokrzyskiego w przypadku kobiet). Regionem, w którym trwanie życia (od urodzenia do wieku 75 lat) należy do najkrótszych jest woj. łódzkie.

Warto zauważyć, że w 1991 r. mieszkańcy również i innych województw charakteryzowali się podobnie niskim trwaniem życia. W przypadku mężczyzn były to województwa lubuskie i warmińsko-mazurskie, a w przypadku kobiet województwa śląskie, lubuskie i zachodniopomorskie. W latach 2000 i 2010 trwanie życia mężczyzn w woj. łódzkim było wyraźnie niższe niż w pozostałych województwach. W 2010 r. trwanie życia mężczyzn od urodzenia do wieku 75 lat wynosiło tam 66,2 roku, podczas gdy w województwach mających najlepsze wskaźniki — podkarpackim i małopolskim — było to 68,5 roku. W przy-

⁵ Tablice te określane są także jako częściowe tablice trwania życia.

⁶ Postępowanie takie było konsekwencją przyjętego w analizie ograniczenia górnej granicy wieku do 75 lat, dlatego nie szacowano przeciętnego trwania życia noworodka e_0 , ale parametr e_{0-75} , który jest średnim okresem życia w pierwszych 75 latach życia (przy założeniu niezmiennych warunków umieralności w populacji z roku badania).

⁷ Opis zastosowanej metody dekompozycji w literaturze polskiej można znaleźć w pracy Wróblewskiej (2006).

padku kobiet w 2010 r. najniższe trwanie życia było w woj. łódzkim (71,2 roku) oraz woj. śląskim (71,4 roku), a najdłuższe w woj. podkarpackim (72,4 roku). We wszystkich analizowanych latach uzyskane oszacowania parametru e_{0-75} uwidaczniają większe różnice terytorialne w przypadku mężczyzn niż kobiet.

ZMIANY TRWANIA ŻYCIA (e_{0-75}) W LATACH 1991—2000 ORAZ 2000—2010

Tabl. 2 i 3, obok oszacowania parametru trwania życia (e_{0-75}) dla województw, zawierają różnice (w latach) w parametrze e_{0-75} dla dwóch okresów — 1991—2000 i 2000—2010 oraz wyniki dekompozycji tych różnic⁸ ze względu na wyróżnione grupy przyczyn zgonów.

Dla wszystkich województw różnice w parametrze e_{0-75} są dodatnie, co wskazuje na wydłużenie trwania życia od urodzenia do wieku 75 lat. Jest ono blisko dwukrotnie większe w przypadku mężczyzn niż kobiet. Ponadto w okresie 1991—2000 zmiany były zdecydowanie wyższe niż w latach 2000—2010, czyli poprawa stanu zdrowia i spadek umieralności przedwcześnie (do 75. roku życia) były bardziej znaczące w latach 90. XX w. niż po 2000 r.

TABL. 2. TRWANIE ŻYCIA MĘŻCZYŹN I Kobiet (e_{0-75}) I DEKOMPOZYCJA ZMIANY TRWANIA ŻYCIA WEDŁUG GRUP PRZYZYNY ZGONÓW I WOJEWÓDZTW

A. W LATACH 1991—2000

Województwa	Trwanie życia (e_{0-75})		Różnica (2000— 1991) ^a	Dekompozycja różnicy według grup przyczyn zgonów			
	1991	2000		zależne od leczenia	zależne od prewencji	niedo- krwienna choroba serca	pozostałe
Mężczyźni							
P o l s k a	63,33	66,00	2,67	0,70	0,30	0,41	1,26
Dolnośląskie	62,79	65,28	2,49	0,43	0,31	0,34	1,41
Kujawsko-pomorskie	62,92	66,03	3,10	0,93	0,31	0,47	1,39
Lubelskie	63,65	65,44	1,79	0,70	0,28	0,45	0,36
Lubuskie	62,57	65,71	3,14	0,68	0,57	0,35	1,55
Łódzkie	62,61	64,74	2,13	0,49	0,16	0,27	1,21
Małopolskie	64,68	67,09	2,41	0,72	0,29	0,35	1,06
Mazowieckie	63,16	65,93	2,77	0,70	0,42	0,24	1,41
Opolskie	63,55	66,81	3,26	1,20	0,33	0,54	1,19
Podkarpackie	64,56	67,11	2,55	0,74	0,45	0,52	0,84

^a Zobacz przypis 8.

⁸ Występujące w tabl. 2 i 3 rozbieżności pomiędzy wartością różnicy trwania życia i sumami wartości wynikających z dekompozycji są efektem koniecznych zaokrągleń oraz zastosowanej metody dekompozycji, która szacuje całkowity wpływ danej grupy przyczyn zgonów jako sumę efektów bezpośrednich i pośrednich zmian umieralności oraz interakcji związanych z tymi zmianami. Wyniki oszacowania tych zmian są na ogół różne dla grup przyczyn zgonów oraz oszacowania ogółem, co jest efektem m.in. wzajemnego nakładania się na siebie poszczególnych przyczyn zgonów i powiązań występujących pomiędzy nimi.

TABL. 2. TRWANIE ŻYCIA MĘŻCZYZN I KOBIET (e_{0-75}) I DEKOMPOZYCJA ZMIANY TRWANIA ŻYCIA WEDŁUG GRUP PRZYCZYN ZGONÓW I WOJEWÓDZTW (cd.)

A. W LATACH 1991—2000 (dok.)

Województwa	Trwanie życia (e_{0-75})		Różnica (2000— 1991) ^a	Dekompozycja różnicy według grup przyczyn zgonów			
	1991	2000		zależne od leczenia	zależne od prewencji	niedo- krwienna choroba serca	pozostałe

Mężczyźni (dok.)

Podlaskie	63,47	66,35	2,88	1,02	0,20	0,30	1,36
Pomorskie	63,62	66,71	3,19	0,75	0,28	0,47	1,59
Śląskie	63,30	65,85	2,56	0,56	0,24	0,54	1,21
Świętokrzyskie	63,66	66,53	2,87	0,79	0,09	0,34	1,64
Warmińsko-mazurskie	62,43	65,46	3,03	0,80	0,34	0,37	1,51
Wielkopolskie	63,25	66,11	2,86	0,72	0,23	0,65	1,26
Zachodniopomorskie	62,74	65,58	2,85	0,59	0,45	0,35	1,46

Kobiety

P o l s k a	69,35	70,83	1,48	0,62	0,01	0,09	0,76
Dolnośląskie	69,00	70,59	1,59	0,57	0,04	0,06	0,92
Kujawsko-pomorskie	68,97	70,63	1,66	0,77	-0,03	0,15	0,77
Lubelskie	69,68	71,11	1,43	0,70	0,03	0,13	0,58
Lubuskie	68,88	70,46	1,58	0,37	0,05	0,11	1,05
Łódzkie	69,13	70,47	1,34	0,49	-0,02	0,04	0,84
Małopolskie	69,99	71,31	1,32	0,68	0,00	0,09	0,55
Mazowieckie	69,49	71,05	1,56	0,63	0,09	0,08	0,77
Opolskie	69,33	71,18	1,85	0,98	-0,05	0,04	0,88
Podkarpackie	70,30	71,43	1,13	0,70	-0,01	0,07	0,37
Podlaskie	69,87	71,19	1,31	0,58	0,04	-0,01	0,70
Pomorskie	69,04	70,77	1,72	0,76	0,02	0,15	0,79
Śląskie	68,86	70,41	1,55	0,58	-0,03	0,14	0,86
Świętokrzyskie	70,06	71,04	0,97	0,37	-0,03	0,02	0,61
Warmińsko-mazurskie	69,27	70,90	1,63	0,61	0,05	0,05	0,92
Wielkopolskie	69,25	70,69	1,44	0,57	0,00	0,14	0,72
Zachodniopomorskie	68,88	70,51	1,62	0,62	0,02	0,15	0,83

B. W LATACH 2000—2010

Województwa	Trwanie życia (e_{0-75})		Różnica (2010— 2000) ^a	Dekompozycja różnicy według grup przyczyn zgonów			
	2000	2010		zależne od leczenia	zależne od prewencji	niedo- krwienna choroba serca	pozostałe

Mężczyźni

P o l s k a	66,00	67,29	1,29	0,27	0,30	0,33	0,39
Dolnośląskie	65,28	67,29	2,01	0,52	0,51	0,46	0,51
Kujawsko-pomorskie	66,03	67,16	1,14	0,32	0,36	0,49	-0,03
Lubelskie	65,44	66,91	1,47	0,38	0,23	0,26	0,60
Lubuskie	65,71	67,18	1,47	0,44	0,38	0,38	0,29
Łódzkie	64,74	66,18	1,44	0,49	0,28	0,43	0,23
Małopolskie	67,09	68,53	1,44	0,36	0,36	0,00	0,73
Mazowieckie	65,93	67,53	1,60	0,30	0,30	0,44	0,55

^a Zobacz przypis 8.

TABL. 2. TRWANIE ŻYCIA MĘŻCZYZN I KOBIEŹ (e_{0–75}) I DEKOMPOZYCJA ZMIANY TRWANIA ŻYCIA WEDŁUG GRUP PRZYCZYŹ ZGONÓW I WOJEWÓDZTW (dok.)

B. W LATACH 2000—2010 (dok.)

Województwa	Trwanie życia (e_{0-75})		Różnica (2010– –2000) ^a	Dekompozycja różnicy według grup przyczyn zgonów			
	1991	2000		zależne od leczenia	zależne od prewencji	niedo- krwienna choroba serca	pozostałe
Mężczyźni (dok.)							
Opolskie	66,81	68,08	1,27	0,14	0,17	0,51	0,44
Podkarpackie	67,11	68,53	1,42	0,35	0,24	0,50	0,33
Podlaskie	66,35	67,65	1,31	0,34	0,29	0,35	0,32
Pomorskie	66,71	68,08	1,37	0,37	0,33	0,43	0,23
Śląskie	65,85	67,09	1,24	0,33	0,25	0,49	0,17
Świętokrzyskie	66,53	67,23	0,70	0,15	0,39	0,48	–0,33
Warmińsko-mazurskie	65,46	67,10	1,64	0,12	0,46	0,38	0,69
Wielkopolskie	66,11	68,00	1,89	0,45	0,42	0,58	0,44
Zachodniopomorskie	65,58	67,33	1,75	0,28	0,51	0,62	0,34
Kobiety							
P o l s k a	70,83	71,57	0,74	0,30	0,00	0,13	0,31
Dolnośląskie	70,59	71,56	0,97	0,43	0,04	0,16	0,34
Kujawsko-pomorskie	70,63	71,40	0,78	0,39	0,03	0,17	0,19
Lubelskie	71,11	71,96	0,85	0,39	0,03	0,06	0,37
Lubuskie	70,46	71,54	1,08	0,57	–0,01	0,16	0,36
Łódzkie	70,47	71,16	0,69	0,40	–0,03	0,15	0,17
Małopolskie	71,31	72,19	0,88	0,28	0,04	0,03	0,53
Mazowieckie	71,05	71,82	0,77	0,34	–0,06	0,15	0,33
Opolskie	71,18	71,82	0,64	0,28	0,05	0,24	0,06
Podkarpackie	71,43	72,39	0,97	0,34	0,03	0,17	0,43
Podlaskie	71,19	72,27	1,09	0,40	–0,02	0,12	0,59
Pomorskie	70,77	71,82	1,05	0,40	0,00	0,16	0,48
Śląskie	70,41	71,39	0,98	0,43	–0,01	0,19	0,37
Świętokrzyskie	71,04	71,78	0,74	0,36	0,02	0,12	0,24
Warmińsko-mazurskie	70,90	71,59	0,69	0,27	0,00	0,16	0,26
Wielkopolskie	70,69	71,81	1,12	0,50	0,06	0,18	0,38
Zachodniopomorskie	70,51	71,53	1,02	0,37	0,05	0,20	0,40

^a Zobacz przypis 8.

Ź r ó d ł o: obliczenia własne.

W przypadku mężczyzn wydłużenie trwania życia (od urodzenia do wieku 75 lat) w latach 1991—2000 w województwach (z wyjątkiem woj. lubelskiego) wyniosło co najmniej 2 lata, a w kilku nawet przekroczyło 3 lata (województwa: opolskie, lubuskie, pomorskie, kujawsko-pomorskie i warmińsko-mazurskie). W latach 2000—2010 przyrosty parametru $e_{0–75}$ były niższe i wynosiły od 0,7 roku (w woj. świętokrzyskim) do blisko 2 lat (województwa dolnośląskie, wielkopolskie i zachodniopomorskie); w większości województw notowana zmiana wynosiła od 1 do 1,5 roku.

W przypadku kobiet w okresie 1991—2000 przyrosty analizowanego parametru były mniejsze niż 2 lata. Największa poprawa dotyczyła woj. opolskiego (1,9 roku), a najniższy przyrost wyniósł niespełna rok (woj. świętokrzyskie); w większości województw była to zmiana w przedziale 1,3—1,6 roku. W okresie 2000—2010 najwyższe przyrosty trwania życia (e_{0-75}) dla kobiet wynosiły ok. roku (województwa: wielkopolskie, podlaskie, lubuskie, pomorskie i zachodniopomorskie), a najniższe były ok. 0,7 roku (województwa: opolskie, łódzkie, warmińsko-mazurskie i świętokrzyskie).

W latach 90. ub. wieku w niektórych województwach nastąpiła duża poprawa parametru e_{0-75} i towarzyszyła jej stosunkowo mała zmiana po 2000 r.; były to województwa: opolskie, kujawsko-pomorskie, podlaskie i pomorskie (w przypadku mężczyzn).

DEKOMPOZYCJA RÓŻNIC TRWANIA ŻYCIA (e_{0-75}) ZE WZGLĘDU NA PRZYCZYNY ZGONÓW

Dodatknie wartości liczbowe dekompozycji zmian w trwaniu życia oznaczają wzrost trwania życia wynikający z poprawy stanu zdrowia i obniżenia umieralności powodowanej różnymi przyczynami, natomiast wartości ujemne oznaczają obniżenie trwania życia związane z pogorszeniem umieralności w danej grupie przyczyn zgonów (tabl. 2).

Analizowane zmiany w trwaniu życia (w latach) w poszczególnych województwach oraz ich dekompozycję ze względu na przyczyny zgonów obrazuje wyk. 1.

Uzyskane wyniki uwiadamiają znaczne różnice udziałów grup przyczyn zgonów w przyroście trwania życia w województwach. Mogą one być analizowane na różne sposoby, m.in. ze względu na te przyczyny, okres analizy oraz różnice między województwami.

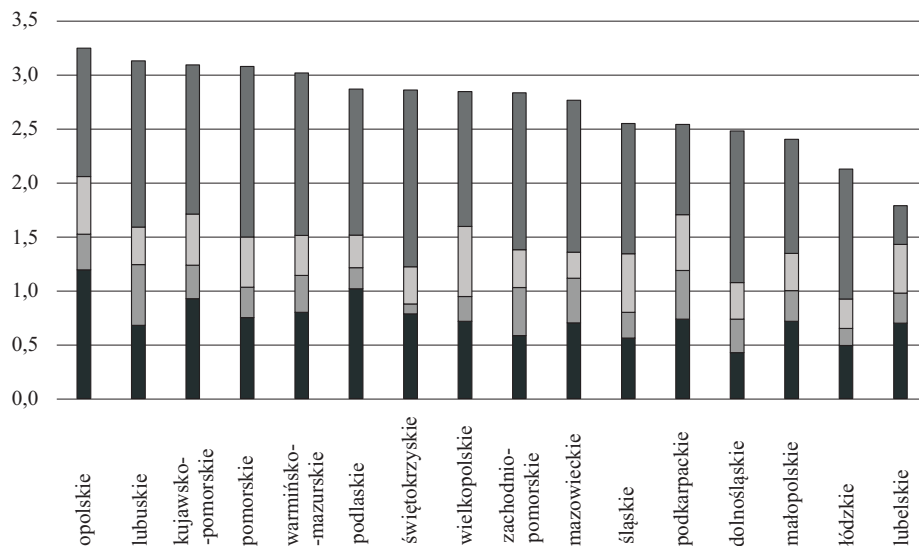
Wyniki dekompozycji dla mężczyzn w okresie 1991—2000 oraz większość rezultatów w latach 2000—2010 wskazują na korzystne zmiany, tzn. przyrosty trwania życia związane ze spadkiem umieralności w poszczególnych województwach oraz analizowanych grupach przyczyn zgonów.

Na uwagę zasługuje znaczący udział we wzroście trwania życia mężczyzn wynikający z uniknięcia zgonów poprzez leczenie i zastosowanie interwencji medycznej. Ponad 30% notowanego wzrostu trwania życia mężczyzn w okresie 1991—2000 w województwach: lubelskim, opolskim, podlaskim, kujawsko-pomorskim i małopolskim można było przypisać zmianom w umieralności zależnym od opieki medycznej. We wszystkich województwach udział tej grupy przyczyn był znaczący, a w wyrażeniu absolutnym były to przyrosty trwania życia od powyżej roku (1,2 roku w woj. opolskim) do 0,5 roku (województwa dolnośląskie i łódzkie).

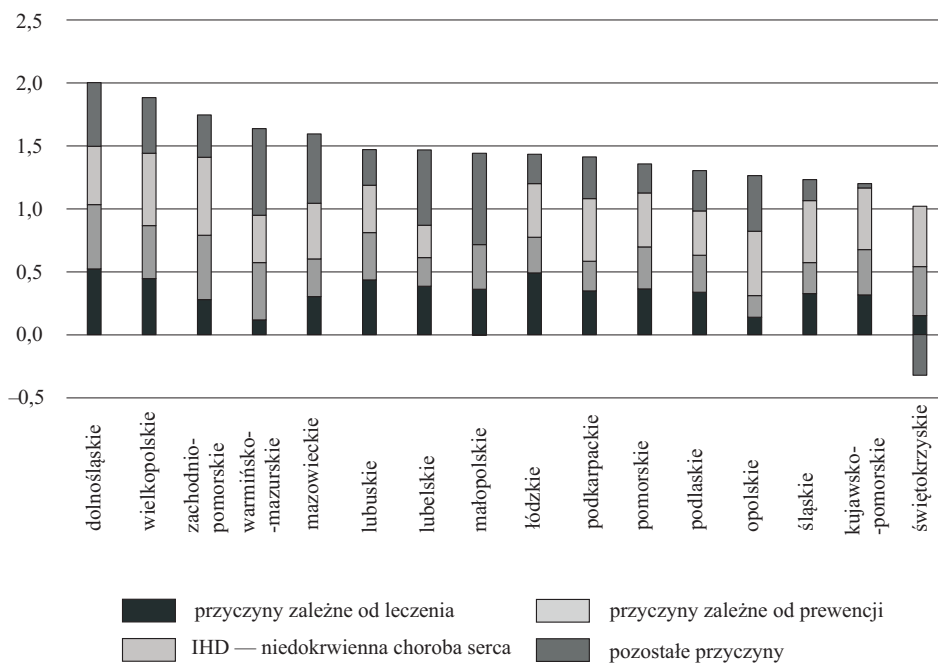
**Wykr. 1. DEKOMPOZYCJA ZMIANY W TRWANIU ŻYCIA MĘŻCZYZN I KOBIEĆ (e_0-75)
WEDŁUG GRUP PRZYCZYN ZGONÓW W PRZEKROJU WOJEWÓDZTW**

MĘŻCZYŹNI

W latach 1991—2000

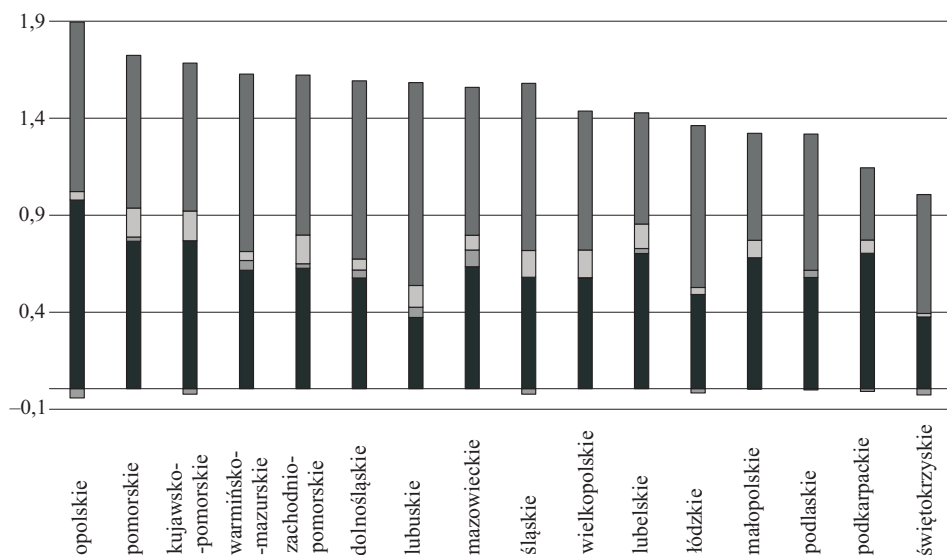
W latach 2000—2010

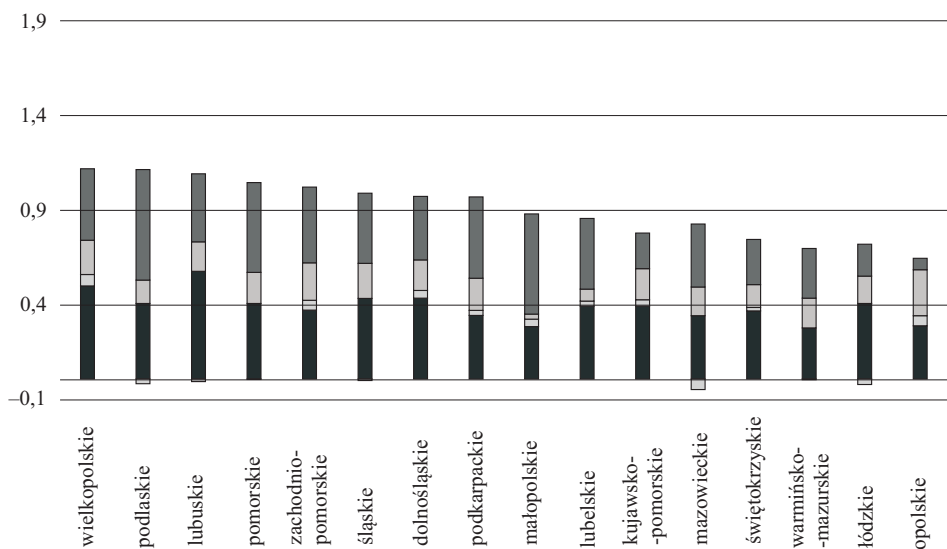
**Wykr. 1. DEKOMPOZYCJA ZMIANY W TRWANIU ŻYCIA MĘŻCZYŹN I KOBIET (e_0-75)
WEDŁUG GRUP PRZYCZYŃ ZGONÓW W PRZEKROJU WOJEWÓDZTW
(dok.)**

KOBIETY

W latach 1991—2000

W latach 2000—2010

przyczyny zależne od leczenia
 przyczyny zależne od prewencji
 IHD — niedokrwienna choroba serca
 pozostałe przyczyny

Mniejsze znaczenie w omawianych latach miały zmiany umieralności mężczyzn z przyczyn zależnych od profilaktyki. Największe przyrosty trwania życia w tym przypadku (blisko 0,5 roku) notowano w województwach: lubuskim, podkarpackim, zachodniopomorskim i mazowieckim. Podobne i wyższe wartości uzyskano w przypadku niedokrwiennej choroby serca, np. w woj. wielkopolskim spadek umieralności spowodowanej tą przyczyną wpłynął na wzrost trwania życia mężczyzn o 0,7 roku, a w województwach śląskim, opolskim i podkarpackim — o ponad 0,5 roku. Największy udział w poprawie wskaźnika trwania życia mężczyzn (e_{0-75}) w latach 1991—2000 miały jednak pozostałe przyczyny zgonów, które nie znalazły się na liście zgonów możliwych do uniknięcia. W większości województw, poza województwami lubelskim, opolskim i podkarpackim, blisko 40—50% notowanego wzrostu trwania życia mężczyzn można było przypisać zmianom umieralności w tej grupie przyczyn.

W okresie 2000—2010 w porównaniu do lat 1991—2000 w większości województw nastąpiło znaczne obniżenie przyrostu trwania życia mężczyzn, który można było przypisać zmianom umieralności z przyczyn zależnych od leczenia. Wyniki dekompozycji dotyczące przyczyn zależnych od prewencji oraz umieralności powodowanej chorobą niedokrwinną serca były zbliżone w obydwu analizowanych okresach. W przypadku choroby niedokrwiennej serca w niektórych województwach (opolskim, śląskim, kujawsko-pomorskim i świętokrzyskim) udział tej przyczyny w wydłużeniu trwania życia mężczyzn wzrósł i stanowił ponad 40% ogólnej zmiany parametru e_{0-75} . Znacznemu zmniejszeniu, w porównaniu do lat 90. ub. wieku, uległy udziały w przyroście trwania życia wynikające ze zmian w umieralności z pozostałych przyczyn zgonów. W woj. świętokrzyskim nastąpił nawet wzrost umieralności w tej grupie, który wpłynął na spadek parametru e_{0-75} o 1/3 roku.

W przypadku kobiet, w obydwu analizowanych okresach, zwraca uwagę brak wpływu na wydłużanie trwania życia umieralności z przyczyn zależnych od prewencji. W większości województw zmiany w umieralności z tych przyczyn wpłynęły na nieznaczne (poniżej 0,1 roku) wzrosty parametru e_{0-75} , a w niektórych notowano nawet jego spadek. Rezultaty te mogą wskazywać na brak poprawy lub pogorszenie sytuacji epidemiologicznej w tej grupie przyczyn zgonów wśród kobiet.

W latach 1991—2000 notowano także minimalne przyrosty trwania życia kobiet wynikające ze zmian umieralności powodowanej niedokrwinną chorobą serca. W kolejnym dziesięcioleciu udział tej przyczyny zgonów we wzroście trwania życia także był nieznaczny i tylko w trzech województwach opolskim, zachodniopomorskim i śląskim wpłynął na przyrost parametru e_{0-75} bliski 0,2 roku. Uzyskane wyniki dotyczące umieralności powodowanej niedokrwinną chorobą serca dla kobiet i mężczyzn różnią się znacząco. W przypadku mężczyzn spadek umieralności z tej przyczyny był znacznie większy i miał duży wpływ na wydłużanie trwania życia.

Bardzo mały wpływ (lub jego brak) na trwanie życia kobiet zmian umieralności z przyczyn zależnych od profilaktyki oraz minimalne znaczenie zmian umieralności powodowanej chorobą niedokrwienną serca spowodowały, że prawie cały notowany wzrost parametru e_{0-75} przypisano zmianom w umieralności spowodowanej zgonami zależnymi od opieki medycznej oraz zmianom w natężeniu zgonów z pozostałych przyczyn. W latach 1991—2000 w wyniku spadku umieralności podatnej na leczenie i interwencję medyczną notowano wzrost parametru e_{0-75} od roku (woj. opolskie) do 0,4 roku (woj. świętokrzyskie), a na skutek zmian umieralności powodowanej pozostałymi przyczynami zgonów — od 1,1 roku (woj. lubuskie) do 0,4 roku (woj. podkarpackie). W kolejnych badanych latach (2000—2010) przyrosty trwania życia, które można było przypisać tym dwóm grupom przyczyn zmniejszyły się znacząco. W szczególności dotyczy to zgonów z pozostałych przyczyn, którym — według dzisiejszego stanu wiedzy medycznej — trudno jest zapobiegać.

DEKOMPOZYCJA RÓŻNIC TRWANIA ŻYCIA W WOJEWÓDZTWACH ZE WZGLĘDU NA WIEK I PRZYZYNY ZGONÓW

Dekompozycji różnic trwania życia e_{0-75} ze względu na wiek i przyczyny zgonów dokonano dla tych samych omawianych w artykule okresów oraz dla każdego z województw odrębnie. Uzyskane wyniki mogą posłużyć do dalszych szczegółowych analiz, które uzupełniają wcześniejszą analizę. Objętość artykułu nie pozwala na szczegółowy opis każdego z województw i występujących różnic między nimi. W tej części tekstu skupiono się zatem na wybranych prawidłowościach, które można zaobserwować w zakresie wieku, przyczyn zgonów i okresu analizy.

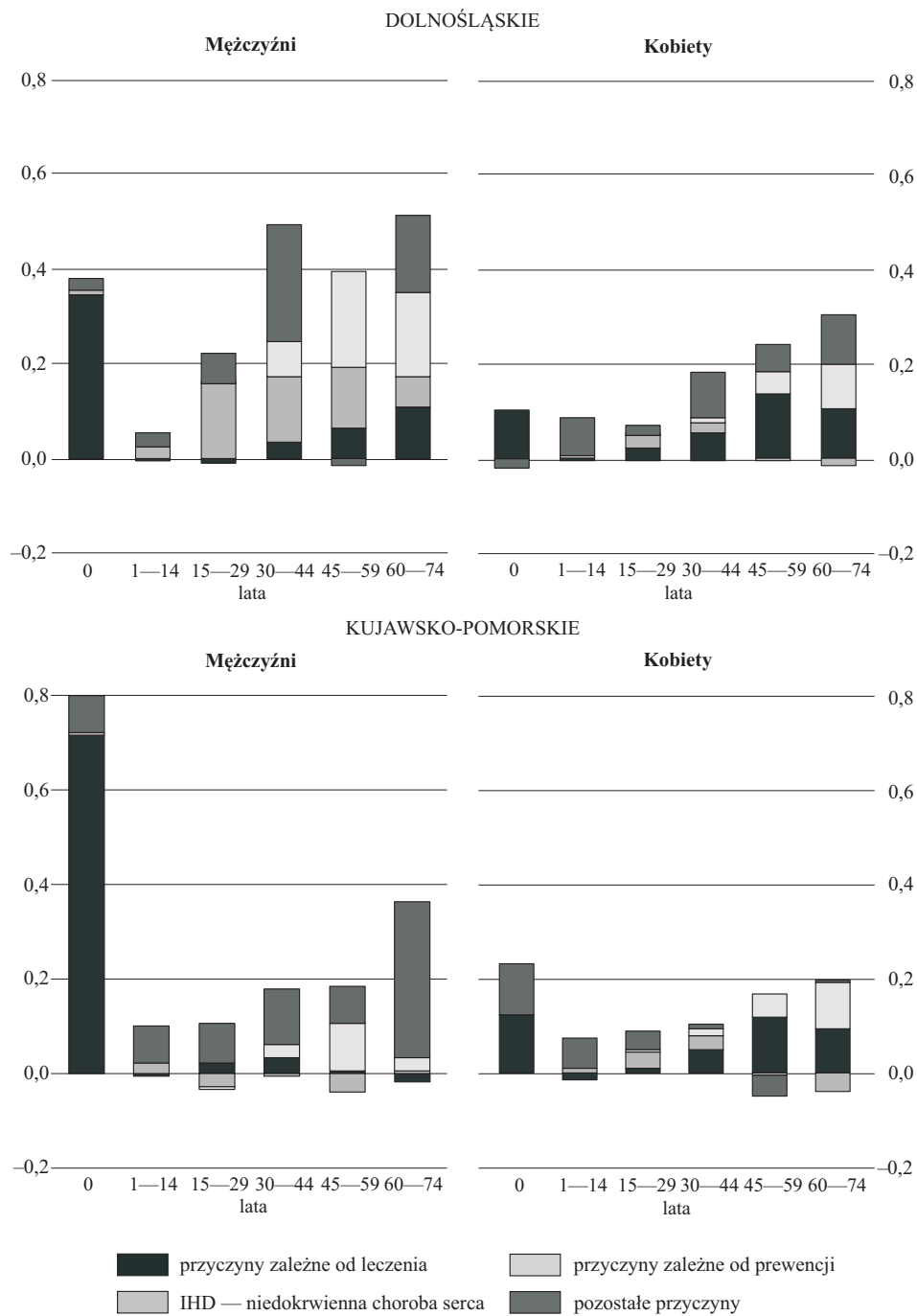
W latach 1991—2000 największy wpływ na wzrost wartości parametru trwania życia kobiet i mężczyzn miał spadek umieralności niemowląt. W przypadku mężczyzn wzrost parametru e_{0-75} wynikający z tej przyczyny w większości województw wynosił ok. 0,8 roku, a w niektórych przekroczył nawet rok. Dla kobiet wartości te były na ogół niższe, co może w dużej części wyjaśniać wyższe przyrosty trwania życia mężczyzn niż kobiet. W kolejnej dekadzie znaczenie spadku umieralności niemowląt dla wzrostu trwania życia było zdecydowanie mniejsze (wzrost e_{0-75} wynosił najczęściej ok. 0,2 roku, z wyjątkiem woj. kujawsko-pomorskiego). Warto podkreślić, że w grupie niemowląt największe znaczenie dla obserwowanego spadku umieralności miały zgony, którym można było zapobiegać poprzez działania medyczne oraz, w niewielkim zakresie, pozostałe przyczyny.

Poza spadkiem umieralności niemowląt największy wpływ na przyrost trwania życia mężczyzn miały zmiany umieralności w wieku 45—59 lat. Szczególnie

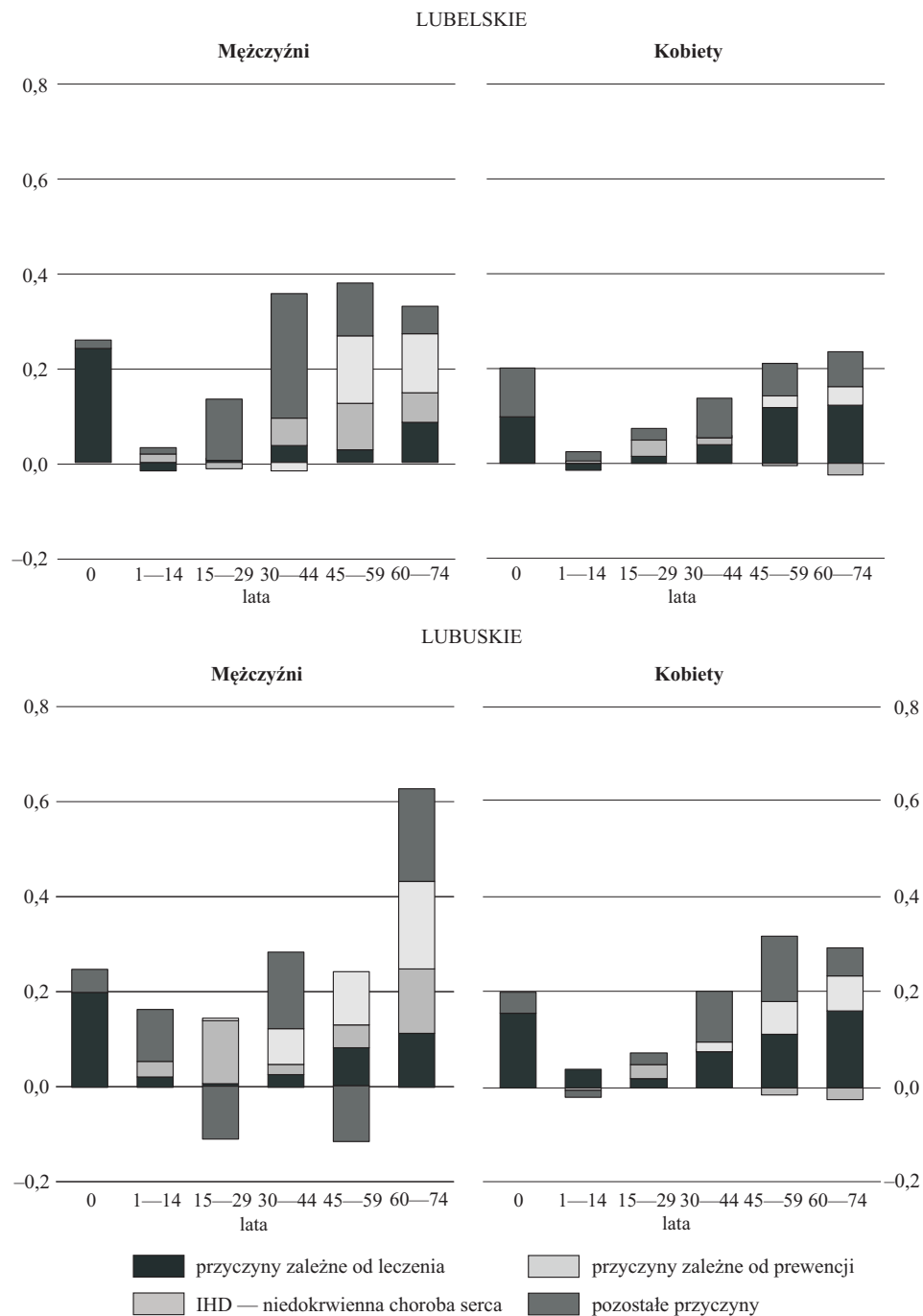
duży wpływ na wzrost parametru e_{0-75} w latach 1991—2000 (sięgający blisko 1 roku) miał spadek notowany w województwach: dolnośląskim, warmińsko-mazurskim, zachodniopomorskim, lubuskim, opolskim, pomorskim i śląskim. Duże znaczenie miał także spadek umieralności mężczyzn w tej grupie wieku z powodu niedokrwiennej choroby serca oraz z pozostałych przyczyn. Stosunkowo znaczny wpływ na przyrost trwania życia mężczyzn miały również zmiany w umieralności w wieku 30—44 lata oraz 60—74 lata. Wyniki dekompozycji ze względu na przyczyny zgonów w grupie wieku 30—44 lata są podobne do uzyskanych dla grupy wieku 45—59 lat, podczas gdy w grupie mężczyzn starszych (w wieku 60—74 lata) dominowały pozostałe przyczyny zgonów, czyli te nieujęte jako możliwe do uniknięcia. W niektórych województwach (dolnośląskim, lubuskim, łódzkim, świętokrzyskim i wielkopolskim) notowano nawet niewielki negatywny wpływ zmian w umieralności mężczyzn w wieku 60—74 lata (obniżenie parametru e_{0-75}) z przyczyn możliwych do uniknięcia poprzez działania medyczne. W latach 2000—2010 nastąpiło znaczne zmniejszenie udziału grupy wieku 45—59 lat w zmianach trwania życia mężczyzn przy wzroście znaczenia zmian w umieralności w grupie wieku 60—74 lata. Szczególnie widoczny był wzrost trwania życia mężczyzn (od urodzenia do wieku 75 lat) wynikający ze spadku umieralności z powodu niedokrwiennej choroby serca.

W przypadku kobiet w latach 1991—2000 wpływ zmian umieralności w poszczególnych grupach wieku (poza niemowlętami) na wydłużenie trwania życia był bardziej równomierny niż w przypadku mężczyzn. Największy wpływ na przyrost trwania życia kobiet, mierzony parametrem e_{0-75} , w większości województw miały zmiany w umieralności kobiet w wieku 60—74 lata. Jednocześnie warto zauważyć mały wpływ na przyrost trwania życia kobiet zmian umieralności z przyczyn zależnych od opieki medycznej i prewencji. Analiza przyrostu trwania życia kobiet w kolejnych latach (2000—2010) zasadniczo potwierdza spowolnienie tempa zmian w porównaniu do okresu poprzedniego. Zahamowaniu uległ zwłaszcza udział umieralności kobiet w wieku 60—74 lata przy porównywalnym znaczeniu grupy wieku 45—59 lat. Zmiany struktury przyczyn zgonów kobiet były podobne do obserwowanych dla mężczyzn. Zwiększył się udział zgonów z przyczyn, którym można zapobiegać dzięki działaniom medycznym oraz z powodu niedokrwiennej choroby serca, a zmniejszył zgonów z pozostałych przyczyn. Podobnie, tylko w mniejszej skali, w niektórych województwach wystąpił spadek trwania życia kobiet związany z pogorszeniem umieralności z niektórych przyczyn. W szczególności dotyczy to zgonów, którym można zapobiegać poprzez działania profilaktyczne oraz grup wieku 45—59 lat i 60—74 lata. Jako przykład można podać województwa warmińsko-mazurskie, kujawsko-pomorskie i łódzkie. Określenie przyczyn takiej sytuacji wymagałoby jednak bardziej pogłębionych analiz.

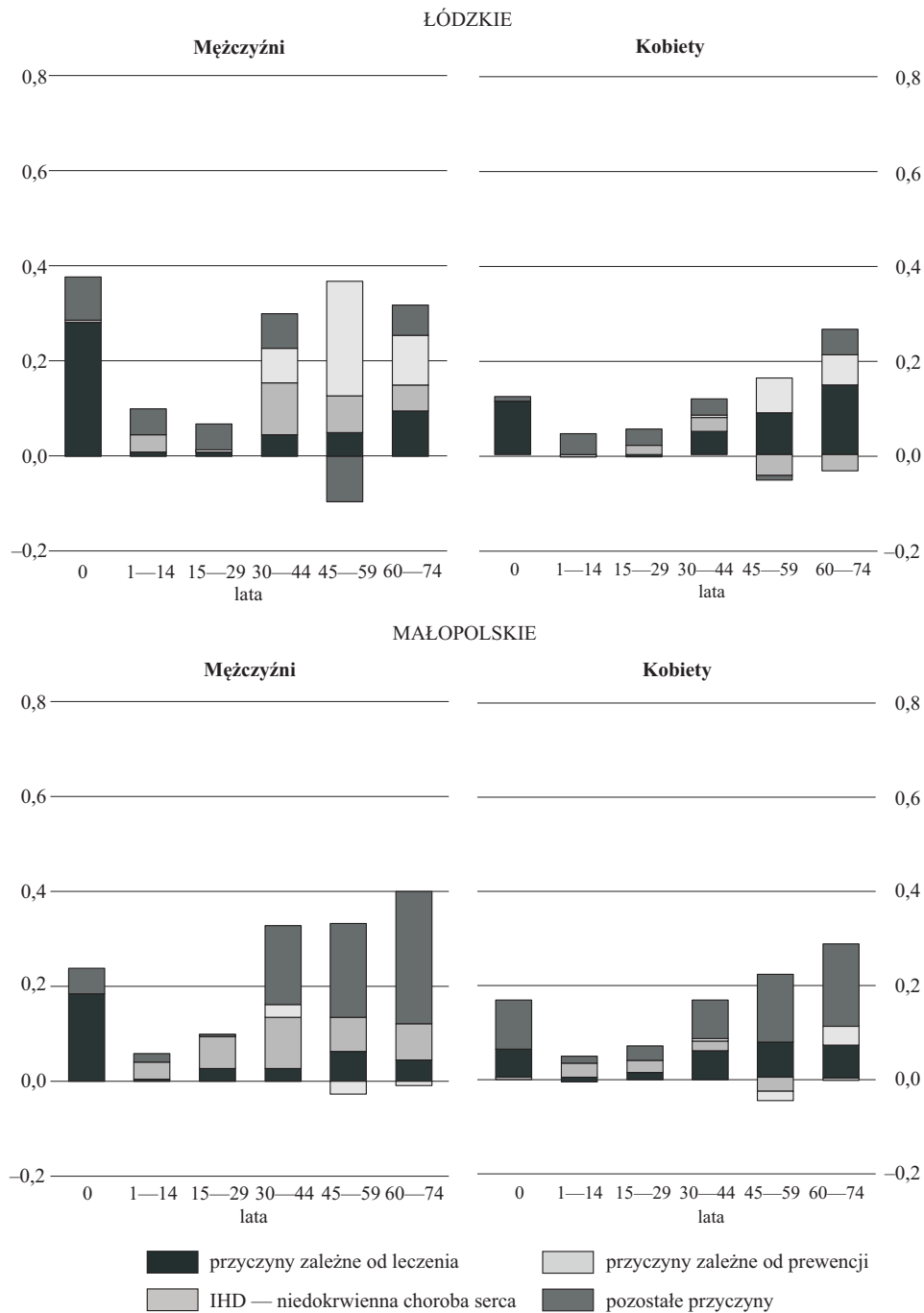
**Wykr. 2. DEKOMPOZYCJA ZMIANY W TRWANIU ŻYCIA MĘŻCZYŹN I KOBIET (e_{0-75})
WEDŁUG GRUP WIEKU I PRZYZYNY ZGONÓW W PRZEKROJU WOJEWÓDZTW
W LATACH 2000—2010**

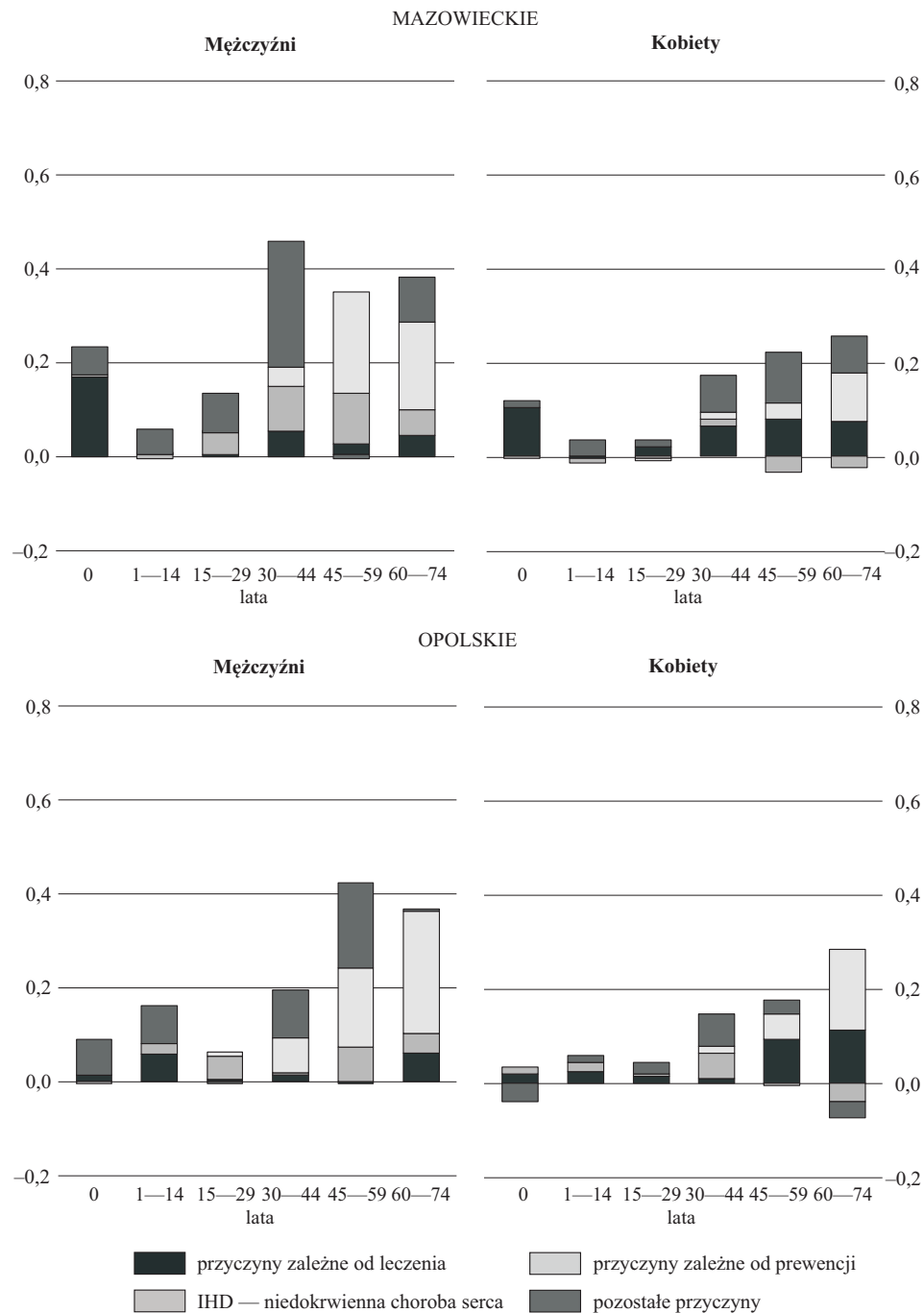
**Wykr. 2. DEKOMPOZYCJA ZMIANY W TRWANIU ŻYCIA MĘŻCZYZN I KOBIET (e_{0-75})
WEDŁUG GRUP WIEKU I PRZYZYCHYN ZGONÓW W PRZEKROJU WOJEWÓDZTW
W LATACH 2000—2010 (cd.)**

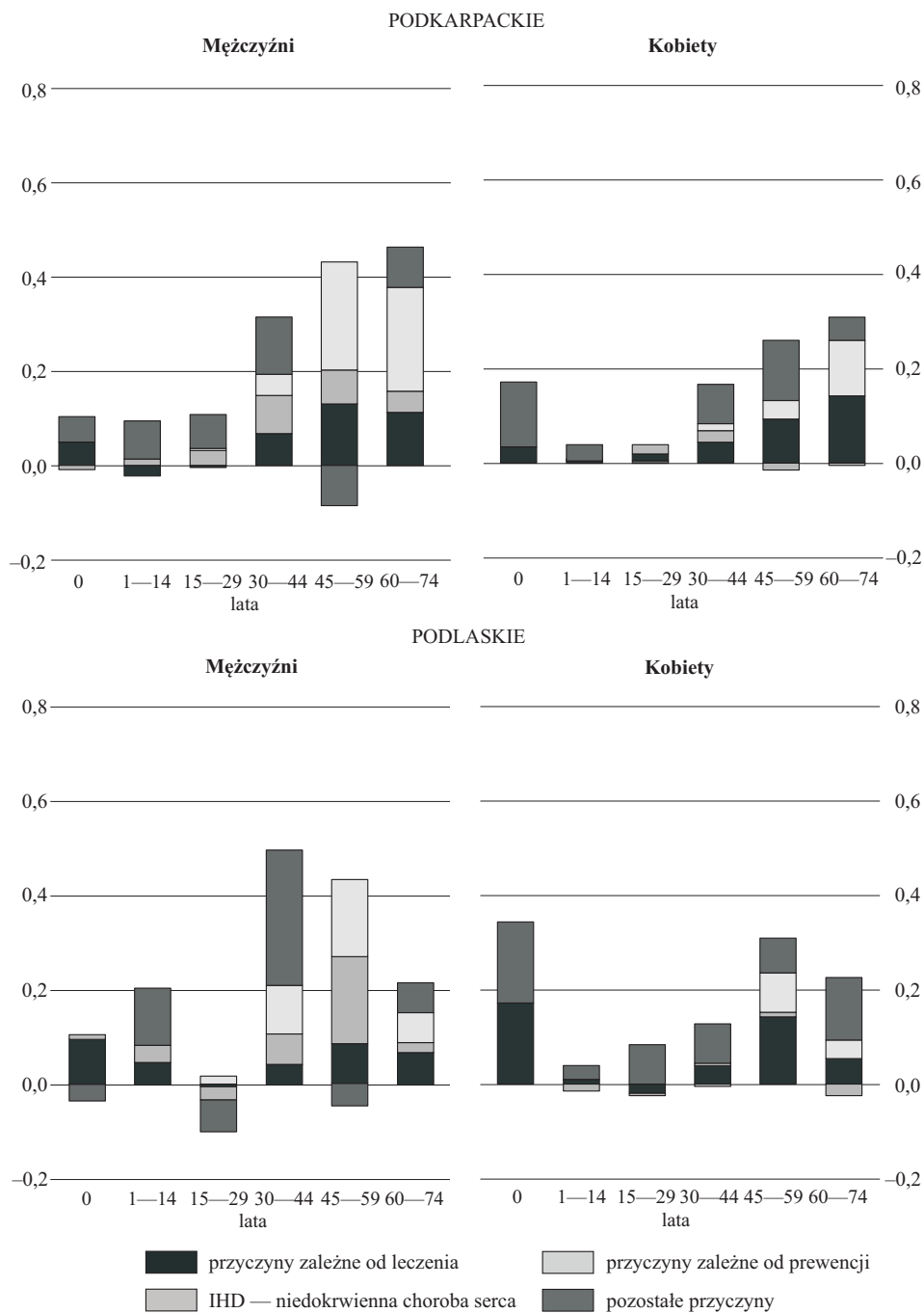
**Wykr. 2. DEKOMPOZYCJA ZMIANY W TRWANIU ŻYCIA MĘŻCZYŹN I KOBIET (e_{0-75})
WEDŁUG GRUP WIEKU I PRZYZYNY ZGONÓW W PRZEKROJU WOJEWÓDZTW
W LATACH 2000—2010 (cd.)**

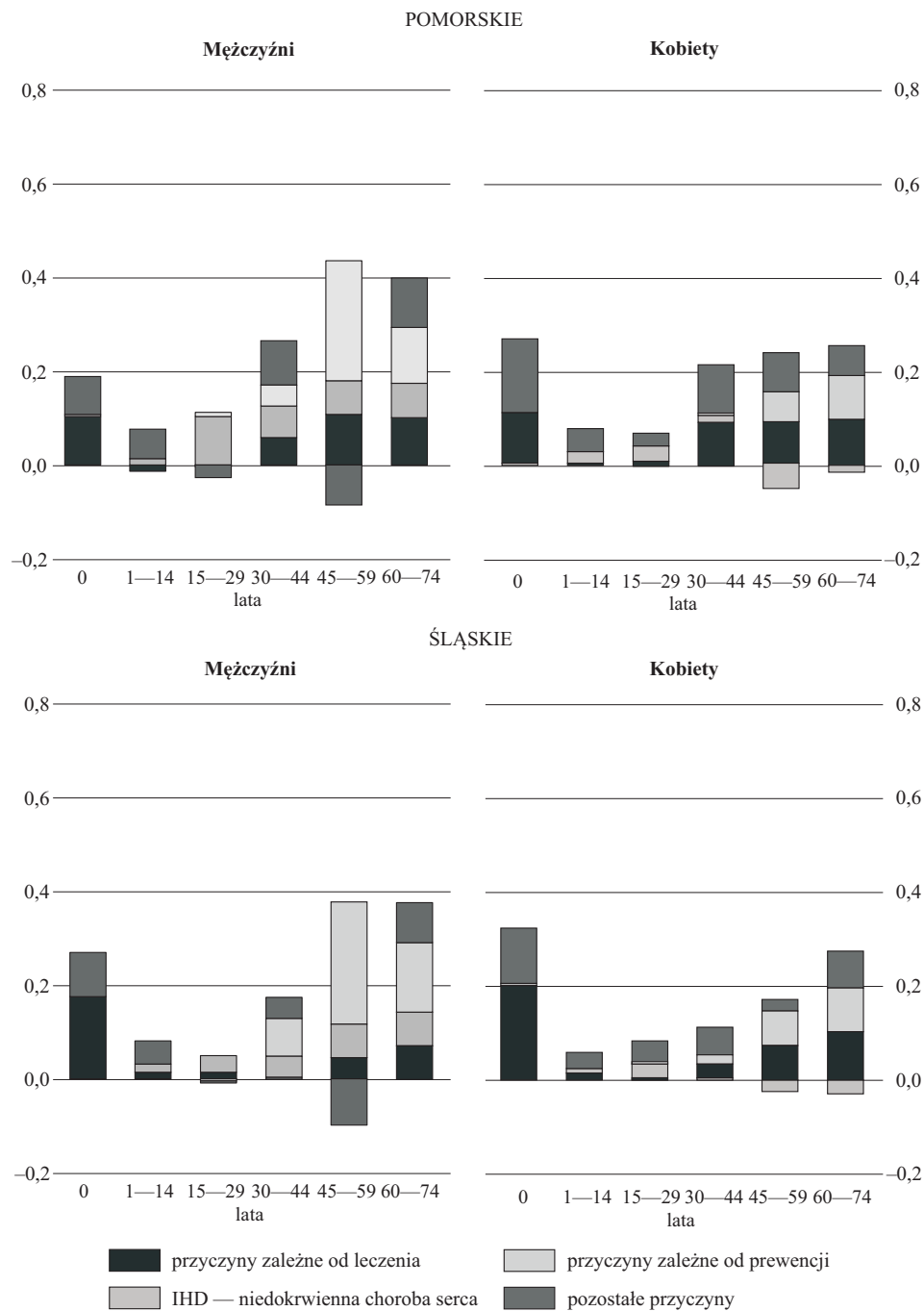
**Wykr. 2. DEKOMPOZYCJA ZMIANY W TRWANIU ŻYCIA MĘŻCZYŹN I I KOBIET (e_0-75)
WEDŁUG GRUP PRZYCZYŃ ZGONÓW W PRZEKROJU WOJEWÓDZTW
W LATACH 2000—2010 (cd.)**

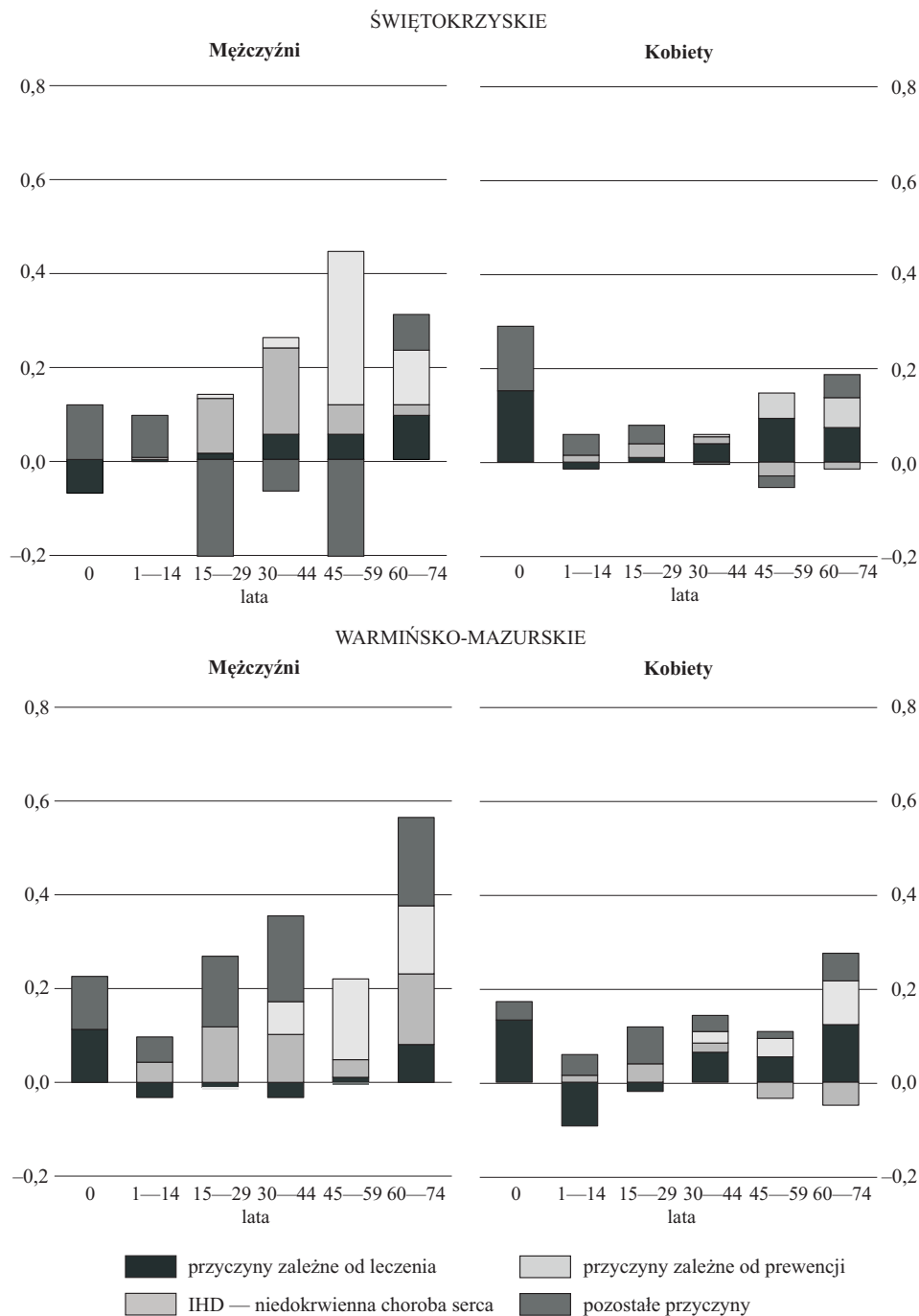
**Wykr. 2. DEKOMPOZYCJA ZMIANY W TRWANIU ŻYCIA MĘŻCZYZN I KOBIEC (e_{0-75})
WEDŁUG GRUP WIEKU I PRZYZYN ZGONÓW W PRZEKROJU WOJEWÓDZTW
W LATACH 2000—2010 (cd.)**

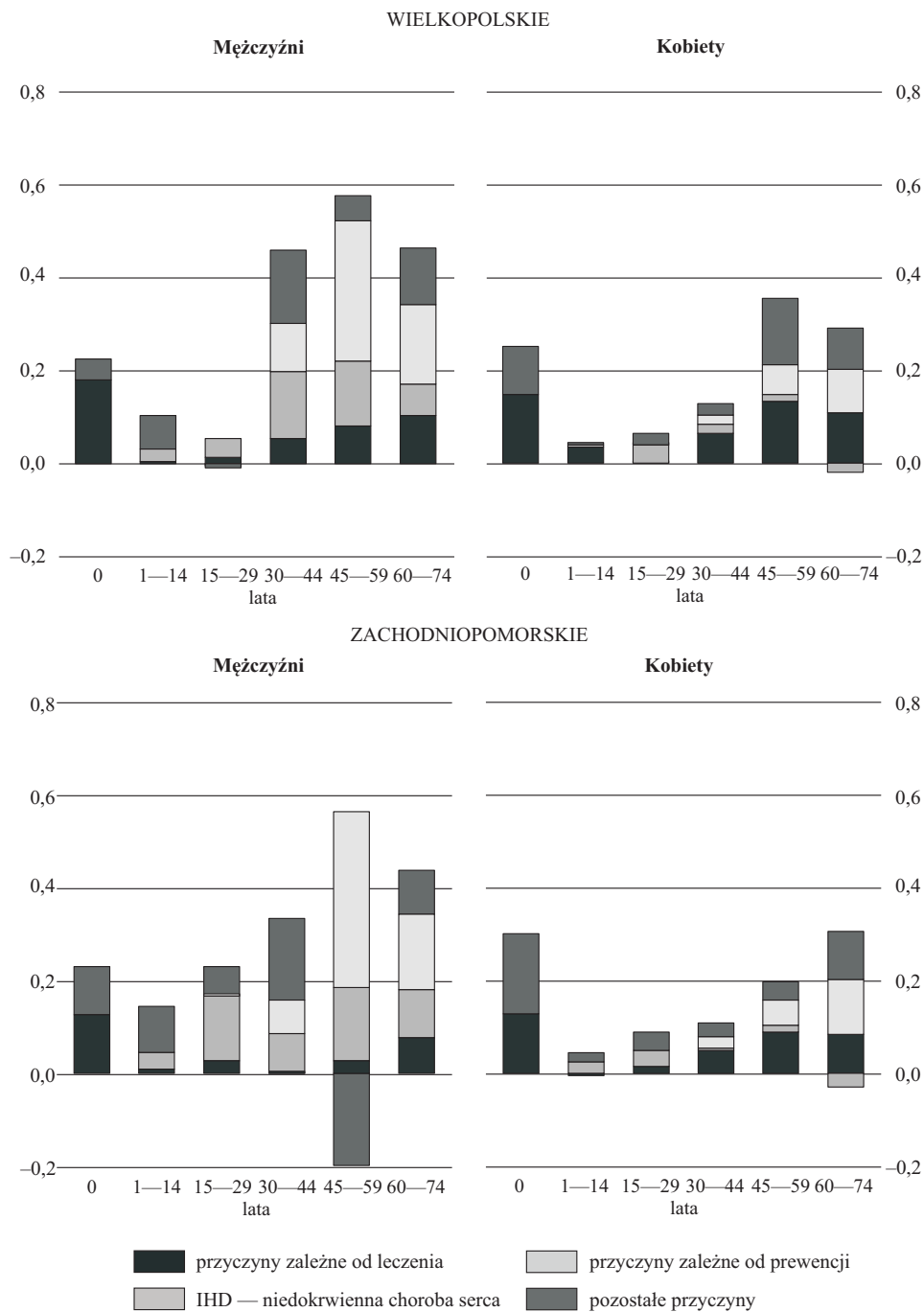
**Wykr. 2. DEKOMPOZYCJA ZMIANY W TRWANIU ŻYCIA MĘŻCZYZN I KOBIEŃ (e_{0-75})
WEDŁUG GRUP WIEKU I PRZYZYNY ZGONÓW W PRZEKROJU WOJEWÓDZTW
W LATACH 2000—2010 (cd.)**

**Wykr. 2. DEKOMPOZYCJA ZMIANY W TRWANIU ŻYCIA MĘŻCZYZN I KOBIET (e_{0-75})
WEDŁUG GRUP WIEKU I PRZYZYNY ZGONÓW W PRZEKROJU WOJEWÓDZTW
W LATACH 2000—2010 (cd.)**

**Wykr. 2. DEKOMPOZYCJA ZMIANY W TRWANIU ŻYCIA MĘŻCZYZN I KOBIET (e_{0-75})
WEDŁUG GRUP WIEKU I PRZYZYNY ZGONÓW W PRZEKROJU WOJEWÓDZTW
W LATACH 2000—2010 (dok.)**

Przykładowo, otrzymane wyniki analizy znajdują potwierdzenie w analizie zmian umieralności z powodu wybranych przyczyn zgonów należących do grupy określonej jako zależne od profilaktyki. I tak, umieralność kobiet w wieku 25—64 lata z powodu nowotworu tchawicy, oskrzela i płuca w latach 2000/01—2009/10 znacząco wzrosła w tych samych województwach (warmińsko-mazurskie, kujawsko-pomorskie i łódzkie), w których notowano obniżenie parametru trwania życia z przyczyn zależnych od działań prewencyjnych (Wojtyniak i in., 2012a). W przypadku mężczyzn w kilku województwach obserwowano wzrost umieralności spowodowanej chorobami układu trawiennego, w tym przewlekłą chorobą wątroby i marskością wątroby, które także należą do przyczyn zgonów możliwych do uniknięcia poprzez działania profilaktyczne. W województwach śląskim i łódzkim nastąpiło obniżenie trwania życia w grupie wieku 45—59 lat z powodu zgonów zależnych od prewencji. Należy nadmienić, że takie szczegółowe analizy umieralności w województwach, ze względu na pojedyncze przyczyny zgonów, mogą być obciążone terytorialnymi różnicami w orzekaniu o przyczynach zgonów, co utrudnia analizę różnic terytorialnych oraz zmian zachodzących w natężeniu zgonów (Wojtyniak i in., 2012a). Problem ten znacząco uwidacznia się w częstości występowania zgonów z przyczyn niedokładnie określonych bądź nieznanymi (Fihel i in., 2014), które w przedstawionej tu analizie były objęte grupą pozostałe przyczyny.

Zakończenie

W artykule dokonano analizy zmian umieralności w Polsce w ujęciu regionalnym w latach 1991—2000 oraz 2000—2010. Podstawę teoretyczną badania stanowiła koncepcja zgonów przedwczesnych, których można by uniknąć dzięki działaniom opieki medycznej oraz zastosowaniu profilaktyki. W pracy wykorzystano metodę dekompozycji zmian trwania życia mężczyzn i kobiet w województwach ze względu na wiek i grupy przyczyn zgonów.

Ze względu na wielkość uzyskanej bazy danych i rezultatów, w opisie skupiono się na charakterystyce podstawowych relacji i występujących różnic, uwzględniając okres analizy, płeć, wiek oraz przyczyny zgonu.

Przybliżono ogólne pozytywne zmiany trwania życia mężczyzn i kobiet od urodzenia do wieku 75 lat w województwach, które były analizowane w kolejnych etapach badania, pokazano też znaczne różnice występujące w umieralności między województwami, a także negatywne tendencje występujące w umieralności w przypadku niektórych grup przyczyn zgonów oraz wieku.

Przyjęta metodologia „zgonów możliwych do uniknięcia” może pośrednio wskazywać na efekty działania systemu opieki medycznej, widoczne przede wszystkim w obniżeniu umieralności z przyczyn zależnych od leczenia, przy

słabych wynikach dotyczących umieralności z przyczyn zależnych od działań prewencyjnych (poza umieralnością powodowaną niedokrwinną chorobą serca). Tego typu podejście, oparte na analizie szerszych grup przyczyn zgonów, pomaga w zmniejszeniu obciążenia wyników na skutek lokalnych różnic w przypisywaniu przyczyn zgonów, ale ich nie eliminuje.

dr hab. Wiktoria Wróblewska — profesor SGH

LITERATURA

- Arriaga E. (1984), *Measuring and explaining the change in life expectancies*, „Demography”, Vol. 21, No. 1
- Chiang C. L. (1972), *On constructing current life tables*, „Journal of the American Statistical Association”, Vol. 67, No. 339
- Fihel A., Muszyńska M., Wróblewska W. (2014), *Umieralność z przyczyn nieznanych i niedokładnie określonych oraz jej trwale zróżnicowanie terytorialne w Polsce*, „Studia Demograficzne”, nr 1 (165)
- Gay J. G., Paris V., Devaux M., de Looper M. (2011), *Mortality Amenable to Health Care in 31 OECD Countries: Estimates and Methodological Issues*, „OECD Health Working Papers”, No. 55, OECD Publishing
- Nolte E., McKee M. (2004), *Does healthcare save lives? Avoidable mortality revisited*, London, The Nuffield Trust
- Plug I., Hoffmann R., Artnik B., Bopp M., Borrell C., Costa G. (2012), *Socioeconomic inequalities in mortality from conditions amenable to medical interventions: do they reflect inequalities in access or quality of health care?*, „BMC Public Health”, Vol. 12, No. 1
- Rutkowska L. (2015), *Trwanie życia w 2014 r.*, Informacje i Opracowania Statystyczne, GUS, Warszawa
- Rutstein D. D., Berenberg W., Chalmers T. C., Child C. G., Fishman A. P., Perrin E. B. (1976), *Measuring the Quality of Medical Care. A Clinical Method*, „New England Journal of Medicine”, Vol. 294, No. 11
- Stirbu I., Kunst A. E., Bopp M., Leinsalu M., Regidor E., Esnaola S., Costa G., Martikainen P., Borrell C., Deboosere P., Kalediene R., Rychtarikova J., Artnik B., Mackenbach J. P. (2010), *Educational inequalities in avoidable mortality in Europe*, „Journal of Epidemiology and Community Health”, Vol. 64, No. 10
- Wojtyniak B., Goryński P., Moskaiewicz B. (red.) (2012a), *Sytuacja zdrowotna ludności Polski i jej uwarunkowania*, Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego — Państwowy Zakład Higieny, Warszawa
- Wojtyniak B., Rabchenko D., Pokarowski P., Poznańska A., Stokwiszewski J. (2012b), *Atlas umieralności ludności Polski 2008—2010*, Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego — Państwowy Zakład Higieny, Warszawa
- Wróblewska W. (2006), *Analiza umieralności w Polsce w latach 1970—2003. Dekompozycja zmian w oczekiwanym trwaniu życia noworodka*, „Studia Demograficzne”, nr 1(149)
- Wróblewska W. (2012), *Zgony możliwe do uniknięcia — opis koncepcji oraz wyniki analizy dla Polski*, „Studia Demograficzne”, nr 1(161)

SUMMARY

This study analyses the avoidable mortality in Poland at the regional level of 16 voivodships over the last two decades, 1991—2010. The author divided the mortality causes into three groups: treatable disease, preventable diseases and ischemic heart disease. We used a decomposition technique to calculate the contribution of changes in mortality from these conditions to changes in life expectancy between birth and age 75 for the two periods 1991—2000 and 2000—2010 by sex and age group. The analyses were based on temporary life expectancy between birth and age 75 (e_{0-75}). Chiang's method was used for constructing abridged life tables, and Arriaga's method was used for decomposition. The results revealed differences in the temporary life expectancy level and pace of change between voivodships, causes of deaths and sex.

РЕЗЮМЕ

Предметом анализа были «смерти, которых можно было избежать» в Польше в воеводском разрезе и изменения, которые произошли в смертности по причинам в течение двух десятилетий (1991—2010). В обследовании было использовано деление на три группы: смерти как результат медицинского вмешательства, затем смерти, которых можно было избежать благодаря профилактике, а также смерти из-за ишемической болезни сердца. Для оценки влияния этих причин на изменения в продолжении жизни был использован метод декомпозиции. Основой анализа были результаты оценки временных таблиц продолжения жизни и параметр e_{0-75} . Для разработки таблиц продолжения жизни использовался метод Чанга, а для декомпозиции метод Арриаги. Результаты анализа показали различия в размере и темпах изменения продолжения жизни между воеводствами, а также в отношении к полу и причинам смерти.

Powierzchnia gruntów leśnych — przyczyny zmian i spójność źródeł danych

Program badań statystycznych statystyki publicznej dostarcza informacji umożliwiających zaspokojenie potrzeb użytkowników krajowych oraz wywiązanie się z zobowiązań międzynarodowych (Witkowski, 2014). Do kluczowych tematów badań, mających szczególne znaczenie dla kształtowania życia człowieka, można niewątpliwie zaliczyć leśnictwo. Prowadzenie zrównoważonej gospodarki leśnej wymaga odpowiednich narzędzi umożliwiających wdrażanie ogólnych zasad przyjmowanych w dokumentach strategicznych oraz ocenę zmian zachodzących w lasach (Rykowski, 2006; Wijewardana, 2008). Pierwsze z sześciu paneuropejskich kryteriów ilościowych trwałej i zrównoważonej gospodarki leśnej dotyczy stanu i zmian powierzchni lasów (*Forest...*, 2011).

Powierzchnia gruntów leśnych w Polsce jest uzyskiwana z badania GUS — *Zasoby leśne*, na podstawie sprawozdań L-01, L-03 i SG-01¹. Dane dotyczące powierzchni gruntów leśnych powinny być wykazywane na podstawie aktualnej dokumentacji jednostek sprawozdawczych, np.: planów urządzenia lasu, uproszczonych planów urządzenia lasu, protokołów udatności zalesień, aktów sprzedaży (zakupu) gruntów leśnych czy decyzji o komunalizacji mienia itp.².

Zmiany powierzchni leśnej wynikają przede wszystkim z prowadzenia zalesień, które monitorowane są w badaniu GUS — *Zagospodarowanie lasu i zarzewnienia*. Część tych zalesień z różnych przyczyn ujmowana jest jednak z dużym opóźnieniem. Powiększanie powierzchni lasów następuje również w wyniku zagospodarowania na cele leśne gruntów zdewastowanych i zdegradowanych. Z kolei zmniejszanie powierzchni lasów jest efektem wyłączenia gruntów leśnych z użytkowania leśnego. Zbieranie danych o zagospodarowaniu na cele leśne gruntów zdewastowanych i zdegradowanych oraz wyłączenia gruntów leśnych z użytkowania w trybie przepisów ustawy o ochronie gruntów rolnych i leśnych³ wchodzi w zakres badania — *Zasoby i zmiany w wykorzystaniu powierzchni ziemi, zagrożenia i ochrona gruntów*. Wobec możliwości wyłączenia gruntów leśnych w trybie specjalnych ustaw, np. ustawy z 2003 r. o szcze-

¹ Rozporządzenie Rady Ministrów z 27 sierpnia 2014 r. w sprawie programu badań statystycznych statystyki publicznej na rok 2015, Dz. U. z 2014 r. poz. 1330.

² Sprawozdania GUS: L-01 — *Sprawozdanie o lasach Skarbu Państwa za rok 2013*; L-03 — *Sprawozdanie o lasach stanowiących własność osób fizycznych i prawnych (bez Skarbu Państwa) za rok 2013*; SG-01 — *Statystyka gminy: leśnictwo i ochrona środowiska za 2013 r.; Załącznik do działów 1 i 2 sprawozdania L-01 o lasach Skarbu Państwa za rok 2013, stan w dniu 31 XII*.

³ Ustawa z 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Dz. U. z 1995 r. Nr 16, poz. 78, z późn. zm.).

gólnych zasadach przygotowania i realizacji inwestycji w zakresie dróg krajowych⁴, wskazane byłoby rozszerzenie zakresu badań prowadzonych przez GUS.

Zmiany w uwarunkowaniach socjoekonomicznych i zanikanie tradycyjnego rolnictwa (Ciurzycki, 2004b; Gellrich i in., 2006; Tasser i in., 2006; Bomanowska, Kiedrzyński, 2011; Bucala, Starkel, 2012) skutkują również spontanicznym pojawianiem się drzew na porzuconych terenach rolnych (Ciurzycki, 2004a; Bowen i in., 2007; Frączek, Zborowska 2010). Jak zauważa Schwagrzyk (2004) brak jest jednak dokładnych danych na temat rozmiaru tego zjawiska w Polsce.

Celem artykułu jest przedstawienie wyników badań dotyczących zmian powierzchni gruntów leśnych w Polsce w okresie 2009—2013 oraz zwrócenie uwagi na rozbieżność danych uzyskiwanych w poszczególnych badaniach statystycznych. Na przykładzie wybranych gmin i powiatów przeanalizowano przyczyny tych zmian.

ZMIANY POWIERZCHNI GRUNTÓW LEŚNYCH W POLSCE

Powierzchnia gruntów leśnych w Polsce według stanu na 31.12.2013 r. wynosiła 9383,0 tys. ha, a według stanu na 31.12.2008 r. — 9272,6 tys. ha⁵. W okresie wymienionych pięciu lat powierzchnia gruntów leśnych ogółem zwiększyła się o 110,4 tys. ha. Udział powierzchni gruntów leśnych w powierzchni lądowej kraju wzrósł w tym okresie z 30,3% do 30,6%.

Według danych GUS publikowanych w rocznikach *Leśnictwo...* w latach 2009—2013 zalesiono w Polsce 25,7 tys. ha użytków rolnych i nieużytków, w tym 21,5 tys. ha gruntów prywatnych, 3,8 tys. ha w Państwowym Gospodarstwie Leśnym Lasy Państwowe (PGL LP) i 0,4 tys. ha gruntów gminnych i pozostałych publicznych. Ponadto powierzchnię 944 ha uznano za las powstały w wyniku sukcesji naturalnej. Jednocześnie 2788 ha lasów wyłączono z produkcji leśnej na cele nieleśne w trybie ustawy o ochronie gruntów rolnych i leśnych.

Większość zalesień wykonanych w analizowanym okresie wynikała z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW 2007—2013). Rozbieżności między terminem złożenia wniosku i faktycznym terminem zalesienia oraz rekalkulacje za lata poprzednie powodują, że informacje z Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR) dotyczące powierzchni zalesień PROW nie są zgodne z danymi GUS. Według danych ARiMR zalesienia wykonane w ramach PROW w latach 2009—2013 wynosiły 25,8 tys. ha, czyli więcej niż zalesienia ogółem na gruntach niepaństwowych według sprawozdawczości GUS.

W przypadku zalesień wynikających z PROW istotne jest jednak, że zgodnie z obowiązującymi przepisami ich przekwalifikowanie na grunty leśne odbywa się w czwartym lub piątym roku po wykonaniu zalesienia. Zalesienia wykonane w 2013 r. zwiększą zatem powierzchnię lasów, według ewidencji i w publi-

⁴ Ustawa z 10 kwietnia 2003 r. o szczególnych zasadach przygotowania i realizacji inwestycji w zakresie dróg krajowych (Dz. U. z 2003 r. Nr 80, poz. 721, z późn. zm.).

⁵ *Leśnictwo...* (2009, 2014), GUS.

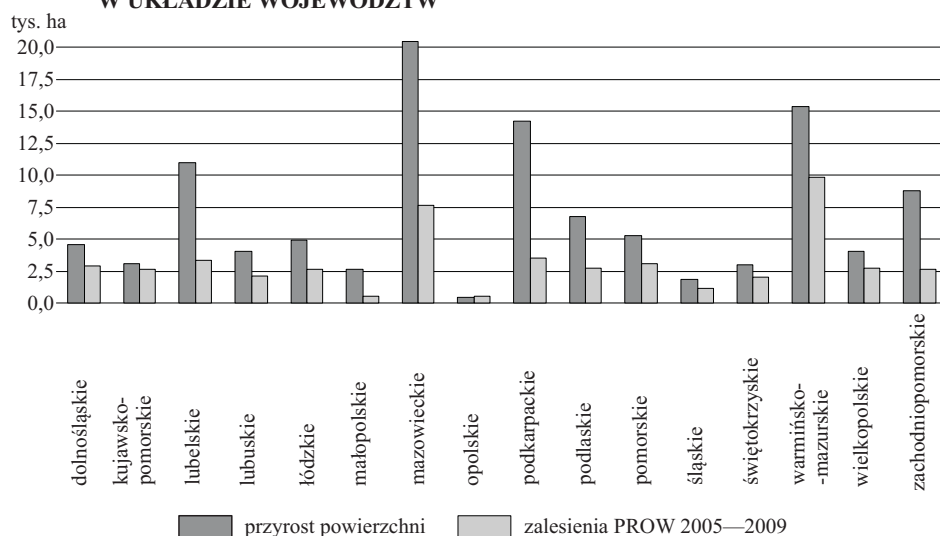
kacjach GUS, najwcześniej w 2017 r. Przyjmując założenie, że uznanie upraw i przekwalifikowanie na grunt leśny odbywałoby się w czwartym roku po zalesieniu, na bilans powierzchni lasów w latach 2009—2013 miałyby wpływ zalesienia powstałe w latach 2005—2009. Ich powierzchnia wynosiła ok. 50 tys. ha⁶.

Z kolei przyjmując założenia dotyczące ujmowania w ewidencji gruntów i budynków zalesień realizowanych w ramach PROW można uznać, że przyrost powierzchni gruntów leśnych w latach 2009—2013, wynoszący ok. 60 tys. ha (55% całkowitego wzrostu), wynikał z przyczyn innych niż zalesienia, np. zmian związanych z aktualizacją ewidencji gruntów i budynków.

ZMIANY POWIERZCHNI GRUNTÓW LEŚNYCH W WOJEWÓDZTACH

Największy wzrost powierzchni gruntów leśnych w okresie 2009—2013 nastąpił w woj. mazowieckim (wykr. 1). Zalesienia realizowane w ramach PROW w latach 2005—2009 mogą wyjaśniać zaledwie 37% wzrostu powierzchni gruntów leśnych województwa, przy dodatkowym założeniu, że wszystkie zalesienia z 2009 r. zostały przekwalifikowane w roku 2013.

**Wykr. 1. WZROST POWIERZCHNI GRUNTÓW LEŚNYCH W POLSCE
W LATACH 2009—2013 I ZALESIENIA PROW Z LAT 2005—2009
W UKŁADZIE WOJEWÓDZTW**

Źródło: opracowanie własne na podstawie Leśnictwo..., (2008, 2009a, 2014a).

Do regionów charakteryzujących się dużym wzrostem powierzchni gruntów leśnych można zaliczyć w następnej kolejności województwa: warmińsko-mazurskie, podkarpackie i lubelskie. W woj. warmińsko-mazurskim 2/3 wzrostu

⁶ Leśnictwo... (2008, 2014), GUS.

powierzchni gruntów leśnych jest utożsamiane z zalesieniami wynikającymi z PROW w latach 2005—2009. Z kolei w województwach lubelskim i podkarpackim za zwiększenie powierzchni gruntów leśnych w 70—75% odpowiadały działania inne niż zalesienia wykonywane po 2004 r.

Najmniejszy natomiast wzrost powierzchni gruntów leśnych w latach 2009—2013 notowano w województwach: opolskim (418 ha), śląskim (1845 ha) i małopolskim (2600 ha). W przypadku woj. opolskiego zalesienia wykonywane w ramach PROW w latach 2005—2009 były nawet wyższe niż wzrost powierzchni gruntów leśnych.

ZMIANY POWIERZCHNI GRUNTÓW LEŚNYCH W GMINACH

Przedstawione informacje dotyczące powierzchni gruntów leśnych i ich zmian są wynikiem agregacji danych o powierzchni lasów uzyskiwanych dla gmin na podstawie formularzy: L-01, L-03 i SG-01 oraz załączników do wymienionych formularzy⁷.

Zmiany powierzchni gruntów leśnych w latach 2009—2013 przedstawiono w tabl. 1.

TABL. 1. ZMIANY POWIERZCHNI GRUNTÓW LEŚNYCH W PRZEKROJU GMIN^a

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013	2009—2013
Zmiany powierzchni w ha						
O g ó ł e m	23083	33500	21602	19277	12947	110408
Przyrost	32866	43090	31793	26371	21340	137605
Ubytek	-9783	-9591	-10191	-7095	-8393	-27198
Liczba gmin						
O g ó ł e m	2496	2496	2496	2496	2496	2496
Bez zmian powierzchni	428	413	388	390	151	39
Z przyrostem powierzchni	1380	1340	1331	1347	1428	1808
Z ubytkiem powierzchni	688	743	777	759	917	649

^a W ogólnej liczbie gmin uwzględniono miasta na prawach powiatu oraz wyróżniono dzielnice m.st. Warszawy jako odrębne jednostki; przyjęto stałą liczbę gmin według stanu na 1.01.2014 r. — pominięto utworzenie w 2010 r. gminy Jaśliska; w zmianach nie uwzględniono wyłączenia z gminy Dukla obszaru gminy Jaśliska.

Ź r ó d ł o: opracowanie własne na podstawie publikacji GUS: *Powierzchnia gruntów leśnych według województw, powiatów i gmin w ...* (z lat 2009—2013).

Szczególną uwagę zwracają dane dotyczące zmniejszania się powierzchni lasów. Wielkości te (27198 ha w latach 2009—2013) są prawie dziesięciokrotnie wyższe od powierzchni lasów wyłączanych na cele nieleśne w tym samym okre-

⁷ Załącznik do działów 1 i 2 sprawozdania L-01 o lasach Skarbu Państwa za rok 2013, stan w dniu 31 XII; Załącznik do działów 1 i 2 sprawozdania L-03 o lasach stanowiących własność osób fizycznych i prawnych (bez Skarbu Państwa) za rok 2013, stan w dniu 31 XII.

się (2,8 tys. ha). Ubywania powierzchni lasów w gminach nie można wyjaśnić zmianami administracyjnymi, które dotyczą od kilku do kilkunastu zdarzeń rocznie. Powierzchnia całkowita podlegająca zmianom (np. przeniesieniom z gminy do gminy) rzadko przekracza 100 ha w poszczególnych przypadkach⁸.

Od ok. 71% gmin w 2010 r. do 77% gmin w 2013 r. charakteryzowało się rocznymi zmianami powierzchni gruntów leśnych w zakresie nie większym niż ± 10 ha. Zmiany do ± 100 ha notowano w 95% gmin w 2010 r. i 98% w 2013 r. Jednakże w niektórych gminach roczne zmiany powierzchni gruntów leśnych wynosiły nawet więcej niż ± 500 ha.

Gminy o największych przyrostach i ubytkach powierzchni leśnej zamieszczono w tabl. 2. W większości tych gmin zmiany powierzchni gruntów leśnych ogółem wynikały ze zmiany powierzchni lasów własności prywatnej.

TABL. 2. ZMIANY POWIERZCHNI GRUNTÓW LEŚNYCH (w ha) W WYBRANYCH GMINACH (najwyższe przyrosty i ubytki powierzchni)

L a t a	Gmina ^a /powiat	Lasy ogółem	W tym prywatne
2009	Krasnobród (<i>m-w</i>), zamojski	845,65	855,00
	Stoczek (<i>w</i>), węgrowski	828,99	829,00
	Nowa Sarzyna (<i>m-w</i>), leżajski	-217,09	-217,10
	dzielnica Wawer, m.st. Warszawa	-352,10	-48,00
	Kluki (<i>w</i>), bełchatowski	-1351,30	-1356,00
2010	Stoczek Łukowski (<i>w</i>), łukowski	1149,35	1149,30
	Ciepielów (<i>w</i>), lipski	867,00	868,00
	Augustów (<i>w</i>), augustowski	-319,16	-319,00
	Szczecinek (<i>w</i>), szczecinecki	-342,07	5,00
	dzielnica Wawer, m.st. Warszawa	-454,82	6,00
2011	Kalisz Pomorski (<i>m-w</i>), drawski	1619,50	13,30
	Przemyśl (<i>m</i>)	851,98	851,30
	Radomyśl Wielki (<i>m-w</i>), mielecki	849,20	828,00
	Nowa Brzeźnica (<i>w</i>), pączężański	-595,29	-598,90
	Kosów Lacki (<i>m-w</i>), sokołowski	-655,10	-647,00
2012	Nowa Brzeźnica (<i>w</i>), pączężański	1586,00	1589,00
	Raciąż (<i>w</i>), płoński	475,20	475,20
	Dębowa Kłoda (<i>w</i>), parczewski	-256,93	-256,00
	Dzierżoniów (<i>m</i>), dzierżoniowski	-325,03	—
	Nowy Targ (<i>m</i>), nowotarski	-819,40	-825,90
2013	Sarnaki (<i>w</i>), łosicki	599,08	599,00
	Smóldzino (<i>w</i>), słupecki	441,59	439,29
	Rabka Zdrój (<i>m-w</i>), nowotarski	-186,37	-187,81
	Aleksandrów (<i>w</i>), biłgorajski	-240,22	—
	Raciąż (<i>m</i>), płoński	-378,67	-369,48

^a Gmina miejska (*m*), miejsko-wiejska (*m-w*), wiejska (*w*).

Źródło: jak przy tabl. 1.

⁸ Komunikat o zmianach w podziale terytorialnym kraju za okres od 02.01.2008 r. do 01.01.2009 r. z 2009 r., GUS; Komunikat o zmianach w podziale terytorialnym kraju za okres od 02.01.2012 r. do 01.01.2013 r. z 2013 r., GUS.

W 46% gmin w 2009 r. i 35% gmin w 2013 r. nie wystąpiły zmiany powierzchni gruntów leśnych własności prywatnej (tabl. 3), natomiast w 12% gmin nie stwierdzono zmian powierzchni lasów prywatnych w analizowanym okresie.

W roku 2009 wzrost powierzchni lasów prywatnych odpowiadał 85% całkowitego przyrostu powierzchni gruntów leśnych, w latach 2010 i 2011 — 93%, w 2012 r. — 96%, a w 2013 r. — ponad 100%, tzn. notowano nieznaczny spadek powierzchni gruntów leśnych własności publicznej.

TABL. 3. POWIERZCHNIA GRUNTÓW LEŚNYCH WŁASNOŚCI PRYWATNEJ W GMINACH

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013	2009—2013
Zmiany powierzchni w ha						
O g ó l e m	19720	31304	20190	18547	13116	102877
Przyrost	25614	36094	26261	22755	16645	115789
Ubytek	-5894	-4790	-6071	-4209	-3529	-12912
Liczba gmin						
O g ó l e m	2496	2496	2496	2496	2496	2496
Bez zmian powierzchni	1141	1048	1058	1064	864	289
Z przyrostem powierzchni	1010	1062	1078	1064	1136	1759
Z ubytkiem powierzchni	345	386	360	368	496	448

Ź r ó d ł o: jak przy tabl. 1.

O ile przyrost powierzchni lasów publicznych w kraju od 2010 r. wynosił mniej niż 10% przyrostu powierzchni gruntów leśnych ogółem, to w poszczególnych gminach wystąpiły jednak znaczne zmiany powierzchni lasów publicznych (tabl. 4). W 2013 r. w 46% gmin notowano spadek powierzchni lasów publicznych (o 7,1 tys. ha), a w 44% gmin przyrost powierzchni lasów własności publicznej (o 6,9 tys. ha).

TABL. 4. POWIERZCHNIA GRUNTÓW LEŚNYCH WŁASNOŚCI PUBLICZNEJ W GMINACH

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013	2009—2013
Zmiany powierzchni w ha						
O g ó l e m	3363	2196	1412	730	-170	7530
Przyrost	9211	9109	7716	5374	6927	31768
Ubytek	-5848	-6913	-6304	-4644	-7097	-24237
Liczba gmin						
O g ó l e m	2496	2496	2496	2496	2496	2496
Bez zmian powierzchni	687	564	581	585	246	117
Z przyrostem powierzchni	981	991	862	897	1095	1274
Z ubytkiem powierzchni	828	941	1053	1014	1155	1105

Ź r ó d ł o: jak przy tabl. 1.

Za nadzór nad gospodarką leśną w lasach niestanowiących własności Skarbu Państwa (prywatnych i gminnych) odpowiada starosta⁹. Zmiany obserwowane w gminach mogą więc kumulować się w powiatach, w efekcie spójnej polityki prowadzonej przez dane starostwo. W związku z tym, w artykule przeanalizowano również zmiany powierzchni gruntów leśnych własności prywatnej według powiatów.

ZMIANY POWIERZCHNI GRUNTÓW LEŚNYCH WŁASNOŚCI PRYWATNEJ W POWIATACH

Na 380 powiatów (w tym 66 miast na prawach powiatu) w 30 jednostkach pomiędzy 2008 r. i 2013 r. nie notowano zmian w powierzchni lasów prywatnych (tabl. 5, wyk. 2). Szesnaście z trzydziestu powiatów to miasta na prawach powiatu, co może wyjaśniać brak zmian powierzchni lasów prywatnych. Spośród pozostałych 14 powiatów charakteryzujących się stałą powierzchnią lasów prywatnych w omawianym okresie, w 8 wykazywano zalesienia gruntów prywatnych. Jeżeli były to zalesienia w ramach PROW, to jeszcze ich nie przeklasyfikowano, czyli nie miały wpływu na zmianę powierzchni lasów. W ujęciu rocznym w ok. 1/4 powiatów (91 w 2013 r., 117 w 2009 r.) nie zaszły zmiany w powierzchni lasów prywatnych.

TABL. 5. POWIERZCHNIA GRUNTÓW LEŚNYCH WŁASNOŚCI PRYWATNEJ W POWIATACH^a

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013	2009—2013
Zmiany powierzchni w ha						
O g ó ł e m	19720	31304	20190	18547	13116	102877
Przyrost	23306	33665	23787	21151	14444	109165
Ubytek	-3585	-2361	-3597	-2604	-1328	-6288
Liczba gmin						
O g ó ł e m	380	380	380	380	380	380
Bez zmian powierzchni	117	98	100	100	91	30
Z przyrostem powierzchni	218	230	235	225	228	300
Z ubytkiem powierzchni	45	52	45	55	61	50

^a W tym 66 miast na prawach powiatu; przyjęto stałą liczbę powiatów według stanu na 1.01.2014 r.; Wałbrzych — miasto na prawach powiatu od 1.01.2013 r. — w analizach jest ujmowany jako odrębna jednostka w całym okresie 2009—2013.

Ź r ó d ł o: jak przy tabl. 1.

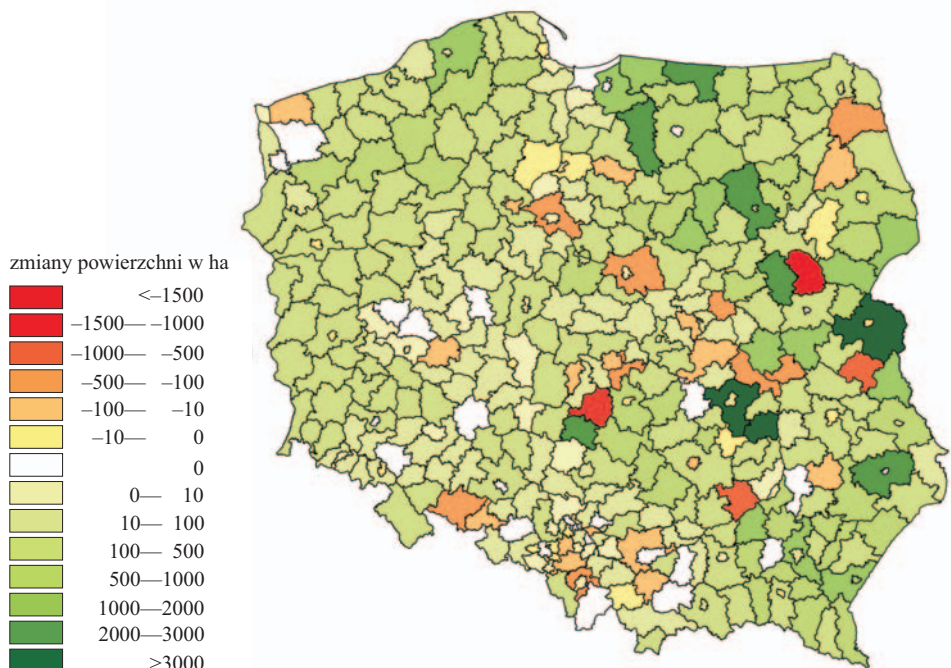
W 50 powiatach w latach 2009—2013 zmniejszyła się powierzchnia gruntów leśnych własności prywatnej. Również tutaj dużą liczbę (19) stanowią miasta na prawach powiatu, spośród których w 14 ubytek powierzchni lasów prywatnych

⁹ Ustawa z 28 września 1991 r. o lasach (Dz. U. z 1991 r. Nr 101, poz. 444, z późn. zm.).

wynosił mniej niż 10 ha. Jednakże w 13 powiatach (w tym w jednym mieście na prawach powiatu) powierzchnia lasów prywatnych zmniejszyła się o ponad 100 ha, w tym w dwóch — o ponad 1000 ha (wykr. 2).

Dużo większe zmiany notowane są w przypadku przyrostu powierzchni lasów prywatnych, na co wpływ mają m.in. zalesienia na gruntach rolnych i nieużytkach. W 22 powiatach w analizowanym okresie powierzchnia lasów prywatnych wzrosła o ponad 1000 ha, w tym w 3 — o ponad 3000 ha (wykr. 2).

**Wykr. 2. POWIERZCHNIA GRUNTÓW LEŚNYCH WŁASNOŚCI PRYWATNEJ
W LATACH 2009—2013 WEDŁUG POWIATÓW**

Źródło: jak przy tabl. 1.

POZAZALESIENIOWE PRZYCZYNY ZMIAN POWIERZCHNI LASÓW PRYWATNYCH

Przedstawione wcześniej informacje wskazują na występowanie czynników innych niż zalesienia, które mają duży wpływ na zmiany powierzchni lasów. W celu identyfikacji tych czynników wyodrębniono powiaty (lub gminy), które charakteryzują się dużymi zmianami powierzchni lasów prywatnych w całym analizowanym okresie lub poszczególnych latach (tabl. 6).

**TABL. 6. POWIERZCHNIA GRUNTÓW LEŚNYCH WŁASNOŚCI PRYWATNEJ
W WYBRANYCH POWIATACH**

Powiaty	Stan na 31.12.2008 r.	2009	2010	2011	2012	2013	2009—2013	zmiana w stosunku do 2008 r. w %
	w ha							
Radomski	9393	539	2130	406	196	—	3271	35
Lipski	7746	—	2670	372	—	—	3041	39
Biański	30752	462	1629	671	196	67	3024	10
Węgrowski	17608	1457	13	295	724	5	2494	14
Zamojski	18187	986	247	568	523	160	2484	14
Ostrołęcki	27048	404	514	190	1255	—	2363	9
Pajęczański	9044	149	1159	–552	1589	–2	2344	26
Ostródzki	2349	454	390	769	361	238	2212	94
Bartoszycki	1463	243	1189	604	89	31	2155	147
Braniewski	821	252	305	893	308	189	1947	237
Hajnowski	9726	880	725	94	155	68	1922	20
Łukowski	14779	465	1195	—	–1	136	1795	12
Mielecki	4193	80	169	1205	39	26	1519	36
Augustowski	10902	—	–250	45	–1	—	–206	–2
Kozienicki	9247	—	–336	97	—	—	–239	–3
Nyski	1272	–307	14	—	10	27	–256	–20
M.st. Warszawa	3149	–376	9	–46	35	15	–363	–12
Staszowski	6804	–558	–5	5	18	25	–515	–8
Parczewski	7723	69	215	—	–1000	66	–650	–8
Bełchatowski	14551	–1395	202	—	—	177	–1017	–7
Sokołowski	18762	251	60	–1859	17	21	–1510	–8
Gnieźnieński	1487	94	–584	400	134	10	54	4
Konecki	16989	271	353	16	–2	–268	369	2
Nowotarski	36622	–22	195	819	–833	–78	80	—
Płoński	8380	326	–326	94	663	–295	462	6

Źródło: jak przy tabl. 1.

Analizą objęto lasy prywatne, ponieważ odpowiadają one za 93% przyrostu powierzchni lasów w latach 2009—2013. O wyjaśnienie przyczyn zmian powierzchni lasów prywatnych w powiatach wymienionych w tabl. 6 zwrócono się do starostw.

AKTUALIZACJA EWIDENCJI GRUNTÓW I BUDYNKÓW

Przyrost powierzchni lasów prywatnych w powiatach: radomskim, białskim, zamojskim, ostrołęckim, hajnowskim i mieleckim był efektem modernizacji ewidencji gruntów i budynków oraz zmian w klasyfikacji użytków gruntowych. Aktualizacja ewidencji jest zadaniem pracochłonnym i wymagającym dużych nakładów finansowych, dlatego też rozciągniętym w czasie. Przykładowo w pow. radomskim aktualizację ewidencji rozpoczęto w 2004 r. Powierzchnia lasów prywatnych w 2000 r. wynosiła tam 7,5 tys. ha, w 2005 r. — 7,8 tys. ha (*Leśnictwo...*, 2001, 2006). Już w latach 2006 i 2007 nastąpił wzrost powierzchni lasów prywatnych o 1,6 tys. ha (do 9,4 tys. ha w 2008 r.). W pow. białskim przeprowadzono modernizację ewidencji w kilku gminach, która będzie konty-

nuowana w kolejnych latach. Również w powiecie mieleckim nie zakończono jeszcze modernizacji ewidencji.

Warto podkreślić, że nie zawsze aktualizacja ewidencji prowadzi do zwiększania powierzchni lasów. W przypadku pow. bełchatowskiego, po przeprowadzeniu modernizacji ewidencji, w sprawozdaniu L-03 za rok 2009 wykazano powierzchnię lasów mniejszą o prawie 1,4 tys. ha w porównaniu z rokiem poprzednim. Również w pow. kozienskim po zaktualizowaniu ewidencji powierzchnia lasów prywatnych uległa zmniejszeniu.

UPROSZCZONE PLANY URZĄDZENIA LASU

Przyrost powierzchni lasów prywatnych w powiatach: lipskim, węgrowskim, pączęńskim i łukowskim wynikał głównie z opracowania nowej dokumentacji urzędzeniowej dla lasów prywatnych, tj. uproszczonych planów urządzenia lasu i inwentaryzacji stanu lasu.

Wzrost powierzchni lasów był możliwy w efekcie uwzględniania w pracach taksacyjnych „gruntów nieujętych w rejestrze geodezyjnym — ewidencji gruntów jako lasy, a będących lasami w myśl art. 3 ustawy o lasach”¹⁰. Grunty te są ujmowane w „wykazie gruntów leśnych ustalonych w terenie, a niewykazanych w ewidencji jako las”, nie są jednak automatycznie przeklasyfikowywane na grunty leśne w ewidencji gruntów i budynków.

Powierzchnia lasów prywatnych w pow. lipskim według stanu na 31.12.2013 r. wynosiła 10787 ha (dane GUS na podstawie sprawozdania L-03), natomiast według stanu ewidencyjnego na 1.01.2014 r. — 8072 ha (informacja uzyskana ze starostwa). Ok. 2,7 tys. ha lasów objętych dokumentacją urzędzeniową nie było lasem według stanu ewidencyjnego.

Z kolei różnica pomiędzy powierzchnią lasów prywatnych w pow. węgrowskim wykazanych w sprawozdaniu L-03 a stanem ewidencyjnym wynosiła 1,3 tys. ha.

Zasadniczy wpływ na wzrost powierzchni lasów prywatnych w pow. łukowskim (1795 ha w latach 2009—2013) miał wzrost powierzchni lasów w jednej gminie. W efekcie opracowania nowych, uproszczonych planów urządzenia lasu, powierzchnia lasów prywatnych w gminie Stoczek Łukowski zwiększyła się w 2010 r. o 1149 ha. Ponad 20% lasów wykazywanych w załączniku do formularza L-03 w tej gminie według zapisów w ewidencji gruntów i budynków było na użytkach nieleśnych.

Szczególniej uwagi wymaga sytuacja, jaką zaobserwowano w powiatach gnieźnieńskim i koneckim. Przyczyną fluktuacji powierzchni lasów w tych powiatach było posługiwanie się danymi z ewidencji gruntów i budynków w momen-

¹⁰ Specyfikacja istotnych warunków zamówienia prowadzonego w trybie przetargu nieograniczonego na wykonanie uproszczonych planów urządzenia lasu oraz inwentaryzacji stanu lasu dla lasów niestanowiących własności Skarbu Państwa położonych na terenie gminy Ludwin, gminy Milejów i części gmin Cyców oraz Łęczna; 23.02.2012 r.

cie expiracji planów urządzenia lasu. Identyczna sytuacja wystąpiła w 2011 r. w pow. pajęczańskim — w efekcie przejścia na dane geodezyjne, z powodu expiracji części uproszczonych planów urządzenia lasu, powierzchnia gruntów leśnych zmniejszyła się tam o 552 ha. Oczywiście w kolejnym roku, po opracowaniu nowej dokumentacji, powierzchnia ta została ponownie ujęta w sprawozdaniu L-03.

Przyjęcie innego podejścia w sprawozdawaniu powierzchni lasów było również przyczyną zmniejszenia się powierzchni gruntów leśnych w powiatach staszowskim i sokołowskim. Do 2008 r. w pow. staszowskim i do 2010 r. w powiecie sokołowskim w formularzu L-03 podawano dane z uproszczonych planów urządzenia lasu. W kolejnych latach podjęto decyzję o posługiwaniu się danymi geodezyjnymi. Z uzyskanych informacji wynika, że w pow. sokołowskim na 1,9 tys. ha ujętych w uproszczonych planach urządzenia lasu (ale nie sprawozdaniach do GUS) nadal rośnie las.

ZESPÓŁ RÓŻNYCH CZYNNIKÓW

Zmiany powierzchni lasów w pow. hajnowskim wynikają z prowadzenia modernizacji ewidencji i przekwalifikowania zalesień wykonywanych w ramach PROW. W pow. bartoszyckim na wzrost powierzchni lasów miały wpływ tworzenie nowych uproszczonych planów urządzenia lasu i przekwalifikowania dużych powierzchni zalesień w PROW. W pow. płońskim zarówno aktualizowano ewidencję, jak i opracowano nowe uproszczone plany urządzenia lasu, ale należy zauważyć, że nie wszystkie pozycje z protokołu rozbieżności (wykazu gruntów leśnych ustalonych w terenie i niewykazanych w ewidencji jako las) przeklasyfikowano w ewidencji gruntów i budynków. W efekcie nastąpiła duża fluktuacja powierzchni lasów w tym powiecie — w sprawozdawczości GUS wykazano przyrost powierzchni gruntów leśnych o ponad 300 ha w 2009 r. i spadek o podobną wielkość w 2010 r.

INNE, NIEUSTALONE CZYNNIKI

Warto zwrócić uwagę na zmiany powierzchni lasów obserwowane w miastach na prawach powiatu. W Warszawie powierzchnia lasów prywatnych zmniejszyła się o 376 ha w 2009 r., a w całym analizowanym okresie o 363 ha. W przypadku Warszawy należy zauważyć, że nie tylko powierzchnia lasów prywatnych ulegała zmniejszaniu. W sprawozdaniach GUS wykazano ubytek 936 ha gruntów leśnych ogółem w Warszawie w latach 2009—2013, w tym w gminach: Wawer — o 361 ha, Białoleka — o 242 ha, Wesoła — o 135 ha.

Na uwagę zasługują również zmiany, jakie zaszły w powierzchni lasów w Przemyślu. W tym przypadku nastąpił bardzo duży wzrost powierzchni lasów. Według danych GUS w 2008 r. powierzchnia lasów prywatnych w Przemyślu

wynosiła 38 ha (156 ha powierzchnia gruntów leśnych wszystkich form własności ogółem). W wyniku zmiany granic miasta w 2010 r. powierzchnia lasów wzrosła do 343 ha (w tym 42 ha lasów prywatnych), natomiast w 2011 r. powierzchnia lasów prywatnych w Przemyślu zwiększyła się o 851 ha (do 893 ha). Według stanu na 31.12.2013 r. powierzchnia lasów w Przemyślu wynosiła 1146 ha, w tym 844 ha lasów prywatnych. Jednakże według danych ewidencyjnych Wydziału Geodezji, Kartografii i Katastru miasta Przemyśl powierzchnia lasów w Przemyślu na 1.01.2014 r. wynosiła 352 ha, w tym 60 ha lasów prywatnych. Dane te korespondują z powierzchnią wykazywaną w sprawozdaniach do GUS przed 2011 r.

W sprawozdawczości dotyczącej powierzchni lasów zdarzają się również pomyłki. Przykładowo, zmiany w powierzchni lasów w pow. nyskim (w 2009 r.) wynikają z korekty wcześniejszych błędnych zestawień. Podobna sytuacja wystąpiła w pow. nowotarskim w latach 2011 i 2012 (korekta dotyczyła ponad 800 ha lasów). W przypadku pow. parczewskiego konieczność korekty powierzchni gruntów leśnych w 2012 r. o 1000 ha wynikała z podawania we wcześniejszym okresie w formularzu L-03 nie tylko lasów, ale również gruntów zadrzewionych.

Podsumowanie

Przeprowadzone analizy upoważniają do sformułowania następujących wniosków dotyczących zmian powierzchni lasów w Polsce i czynników wpływających na te zmiany:

- powierzchnia gruntów leśnych w Polsce pomiędzy 2008 r. a 2013 r. wzrosła o 110,4 tys. ha, w tym 93% (102,9 tys. ha) to przyrost powierzchni lasów prywatnych. Przyrost ten to efekt wzrostu powierzchni lasów o 137,6 tys. ha w ok. 72% gmin i zmniejszenia w 1/4 gmin powierzchni gruntów leśnych o 27,2 tys. ha;
- badania statystyki publicznej w zakresie zalesiania gruntów rolnych i nieużytków nie wyjaśniają zmian powierzchni gruntów leśnych w Polsce. Analizę zmian powierzchni leśnej utrudnia m.in. przekwalifikowywanie zalesień wykonywanych w ramach PROW w czwartym lub piątym roku po zalesieniu. W przypadku gdy nadzór nad lasami prywatnymi został przekazany nadleśnictwom, to uwzględnienie zalesień w powierzchni lasów może być dodatkowo opóźnione o rok, z powodu konieczności ujęcia tej powierzchni w porównaniu pomiędzy starostwem a nadleśnictwem;
- za ok. 55% przyrostu powierzchni lasów pomiędzy 2008 r. a 2013 r. odpowiadają inne czynniki niż zalesienia przekwalifikowane w tym okresie. W ramach aktualizacji ewidencji gruntów i budynków oraz opracowywania dokumentacji urzędzeniowej ujawniane są zalesienia wykonane nawet kilkanaście lat wcześniej lub grunty porolne, na których wystąpiło zjawisko sukcesji naturalnej;

- efektem aktualizacji ewidencji gruntów i budynków może być również zmniejszenie powierzchni lasów w gminie czy powiecie;
- niespójne podejście do opracowywania dokumentacji urządzeniowej, stopniowe prowadzenie modernizacji gruntów i budynków oraz brak wiedzy o skali (zaawansowaniu) tych działań ogranicza możliwości wykonania wiarygodnych prognoz dotyczących zmian powierzchni lasów;
- okresowe stosowanie danych ewidencyjnych w sprawozdawczości GUS w sytuacji expiracji planów urządzenia lasu i powrót do danych urządzeniowych po utworzeniu nowych planów budzi duże wątpliwości ze względu na fluktuacyjne zmiany powierzchni lasów;
- duży wzrost powierzchni lasów prywatnych w niektórych analizowanych powiatach wynikał z opracowywania nowych uproszczonych planów urządzenia lasu, z uwzględnieniem „gruntów nieujętych w rejestrze geodezyjnym — ewidencji gruntów jako lasy, a będących lasami w myśl art. 3 ustawy o lasach”. Jednak należy zauważyć, że funkcjonuje również podejście zgoła odmienne, tzn. prowadzenie prac urządzeniowych „wyłącznie na gruntach figurujących w ewidencji gruntów i budynków jako las (Ls)”¹¹. W takiej sytuacji nie można oczekiwać zmian powierzchni lasów wynikających z samorzutnego pojawiania się drzew na gruntach porolnych;
- wykonanie uproszczonych planów urządzenia lasu dla gruntów niebędących lasami w ewidencji nie jest jednoznaczne z przekwalifikowaniem tych gruntów. W efekcie pomiędzy powierzchnią lasów opisaną w uproszczonych planach urządzenia lasu a danymi ewidencyjnymi występują duże rozbieżności. Zachodzi pytanie o status prawny lasów nieujętych w ewidencji, możliwość prowadzenia w nich gospodarki leśnej, usuwania drzew czy też rozmyślnego „wylesienia” w celu przywrócenia ich do dobrej kultury rolnej;
- niezbędne jest podjęcie dyskusji na temat definicji lasu w Polsce, szczególnie w zakresie utożsamiania lasów zgodnie z ustawą o lasach z przeznaczeniem gruntu do produkcji leśnej. Mając na uwadze niechęć właścicieli do przekwalifikowywania (porzuconych) gruntów rolnych na leśne, której przyczyną mogą być przepisy dotyczące ochrony gruntów leśnych, należałoby rozważyć

¹¹ Specyfikacja istotnych warunków zamówienia w przetargu nieograniczonym na opracowanie uproszczonych planów urządzenia lasu dla lasów niestanowiących własności Skarbu Państwa położonych na terenie gminy Kleszczele i gminy Narewka. Załącznik nr 2. Opis przedmiotu zamówienia, Hajnówka, 02.12.2013 r.

Specyfikacja istotnych warunków zamówienia w postępowaniu o udzielenie zamówienia publicznego w trybie przetargu nieograniczonego o wartości szacunkowej poniżej progu 207 tys. euro na wykonanie uproszczonych planów urządzenia lasów dla lasów niestanowiących własności Skarbu Państwa należących do osób fizycznych i wspólnot gruntowych położonych na terenie powiatu radzyńskiego. Załącznik nr 1. Szczegółowy opis przedmiotu zamówienia, Radzyń Podlaski, 11.03.2014 r.

Specyfikacja istotnych warunków zamówienia w trybie przetargu nieograniczonego na opracowanie uproszczonych planów urządzenia lasu dla lasów niestanowiących własności Skarbu Państwa należących do osób fizycznych, wspólnot gruntowych oraz spółek położonych w granicach administracyjnych powiatu suskiego, Sucha Beskidzka, 2014 r.

możliwość wyróżniania obszarów leśnych o innym, łagodniejszym reżimie „ochronności”. Podejście takie pozwoliłoby na zwiększenie powierzchni lasów w Polsce czy też zachowanie obecnie istniejących obszarów z roślinnością leśną na gruntach nieleśnych według zapisów ewidencyjnych.

dr inż. Marek Jabłoński — Instytut Badawczy Leśnictwa

LITERATURA

- Bomanowska A., Kiedrzyński M. (2011), *Changing land use in recent decades and its impact on plant cover in agricultural and forest landscapes in Poland*, „Folia Biologica et Oecologica”, Vol. 7
- Bowen M. E., McAlpine C. A., House A. P. N., Smith G. C. (2007), *Regrowth forests on abandoned agricultural land: A review of their habitat values for recovering forest fauna*, „Biological Conservation”, Vol. 140
- Bućała A., Starkel L. (2012), *Wpływ gwałtownych i powolnych zmian użytkowania ziemi na przekształcenia środowiska polskich Karpat*, „Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy”, Zeszyt nr 29, Uniwersytet Rzeszowski
- Ciurzycki W. (2004a), *Struktura przestrzenna naturalnych odnowień świerkowych na górnoregłowych polanach popasterskich w Tatrach Polskich*, „Sylwan”, Vol. 148, No. 7
- Ciurzycki W. (2004b), *Wtórna sukcesja lasu na polanach górskich wyłączonych z gospodarki pasterskiej*, „Sylwan”, Vol. 148, No. 11
- Forest Europe, UNECE and FAO (2011), *State of Europe's Forests 2011. Status and Trends in Sustainable Forest Management in Europe*, Oslo
- Frączek M., Zborowska M. (2010), *Wtórna sukcesja leśna na terenie dawnej wsi Świerzowa Ruska w Magurskim Parku Narodowym*, „Roczniki Bieszczadzkie”, Vol. 18
- Gellrich M., Baur P., Koch B., Zimmermann N. E. (2006), *Agricultural land abandonment and natural forest regrowth in the Swiss mountains: A spatially explicit economic analysis*, „Agriculture, Ecosystems and Environment”, Vol. 118
- Leśnictwo... (z lat: 2001, 2006, 2008, 2009, 2014), GUS
- Rykowski K. (2006), *O leśnictwie trwałym i zrównoważonym. W poszukiwaniu definicji i miar*, CILP, Warszawa
- Szwagrzyk J. (2004), *Sukcesja leśna na gruntach porolnych; stan obecny, prognozy i wątpliwości*, „Sylwan”, Vol. 148, No. 4
- Tasser E., Walde J., Tappeiner U., Teutsch A., Nogler W. (2006), *Land-use changes and natural reforestation in the Eastern Central Alps*, „Agriculture, Ecosystems and Environment”, Vol. 118
- Wijewardana D. (2008), *Criteria and indicators for sustainable forest management: The road travelled and the way ahead*, „Ecological Indicators”, Vol. 8
- Witkowski J. (2014), *Statystyka oficjalna wobec wyzwań globalnych*, „Wiadomości Statystyczne”, nr 4 (635), Warszawa

SUMMARY

The author presents results of study concerning changes of forest area in Polish gminas and powiats in years 2008 and 2013. It was recognised that changes of forest area cannot be explained by both afforestation and deforesta-

tion processes only. It is important in terms of area fluctuations, eg. of private forests is secondary succession forests on abandoned former farmland as well as heterogeneous approach to the recognition of such areas in the register of land and buildings.

РЕЗЮМЕ

В статье были представлены результаты обследований изменений площади лесов между 2009 г. и 2013 г. в гминах и повятах, а также были проанализированы основные причины этих изменений. Статья выясняет, что изменения площади лесов в Польше не могут оправдываться только исключением земель лесного фонда от лесного использования. Важное значение в области колебания площади напр. частных лесов имеет вторичная сукцессия лесов на бывших сельских угодиях, от которых население отказалось, и разный подход к учитыванию таких участков в записи земли и зданий.

Zróźnicowanie sieci detalicznej według województw

Celem artykułu jest zidentyfikowanie zmian w liczbie sklepów i punktów sprzedaży drobnodetalicznej w województwach w latach 2009 i 2013. Zdaniem autora jest to wystarczający okres, aby poznać kierunki i natężenie zmian rozwoju sieci detalicznej w czasie spowolnionego rozwoju gospodarczego w Polsce. Przyjęto hipotezę, że następuje powolne zmniejszanie się różnic w sieci detalicznej jako skutek:

- inwestowania zagranicznych sieci handlowych w mniejsze formaty handlu, tj. w hipermarkety o mniejszej powierzchni sprzedażowej, mniejsze supermarkety, *convenience stores* oraz sklepy dyskontowe, lokalizowane również w mniejszych miastach i na terenach o mniejszej sile nabywczej ludności;
- wzrostu zainteresowania deweloperów inwestowaniem w nowoczesne powierzchnie handlowe (centra i parki handlowe) w mniejszych miastach oraz w województwach wschodnich i północno-wschodnich. W końcu 2013 r. w budowie było blisko 700 tys. m² nowoczesnej powierzchni handlowej, w tym 16% zlokalizowanych w największych aglomeracjach, 26% w miastach o liczbie ludności 200—400 tys., 18% w miastach zamieszkałych przez 100—200 tys. mieszkańców i 40% w miastach poniżej 100 tys. osób. Inwestycje handlowe lokalizowane w małych miastach mają mniejszą powierzchnię sprzedażową, która jest dostosowana do potrzeb lokalnych społeczności (np. Stara Kopalnia w Wodzisławiu Śląskim, Karuzela Park w Turku, Stop Shop w Kętrzynie, Pogodne Centrum w Oleśnicy, Era Park w Radomsku czy Park Handlowy Karuzela w Lublińcu)¹. Zmiany w sieci detalicznej województw (ilościowe i jakościowe) dotyczą zarówno sklepów, jak i punktów sprzedaży drobnodetalicznej.

ZMIANY W LICZBIE I POWIERZCHNI SKLEPÓW

W tabl. 1 przedstawiono zmiany w liczbie i powierzchni sprzedażowej sklepów, jakie zaszły w województwach w 2013 r. w porównaniu do roku 2009. W zdecydowanej większości województw zmniejszyła się liczba sklepów, a wzrosła powierzchnia sprzedażowa. Wyjątek stanowiły województwa:

- lubuskie, gdzie liczba sklepów wzrosła o 19,6% oraz mazowieckie (wzrost o 2,7%) i lubelskie (o 0,1%);

¹ W Polsce w budowie jest ok. 40 centrów handlowych — Raport: <http://www.portalspozywczy.pl/98899.html> (31.03.2014 r.).

— kujawsko-pomorskie, gdzie zmniejszyła się powierzchnia sprzedażowa o 5,1% i pomorskie (spadek o 2,4%).

Największy ubytek sklepów notowano w województwach: pomorskim (19,1%), podkarpackim (18,8%), warmińsko-mazurskim (17,2%) i świętokrzyskim (12,2%). Zmienna dynamika rozwoju gospodarczego w analizowanym okresie skutkowała tam wzrostem bezrobocia oraz rosnącym zainteresowaniem konsumentów zakupami w sklepach dyskontowych, których wysoka dynamika rozwoju i nasilająca się konkurencja ze strony hipermarketów i supermarketów doprowadziły do zamknięcia wielu małych, niezależnych sklepów, które nie były w stanie sprostać konkurencji cenowej.

TABL. 1. ZMIANY W LICZBIE SKLEPÓW I ICH POWIERZCHNI SPRZEDAŻOWEJ

Województwa	W liczbach bezwzględnych			W tys. m ²		
	2009	2013	2009=100	2009	2013	2009=100
Polska	371839	353562	95,1	31550,4	33817,8	107,2
Dolnośląskie	27650	26595	96,2	2532,1	2658,1	104,9
Kujawsko-pomorskie	19352	19044	98,4	1762,4	1671,9	94,9
Lubelskie	18730	18746	100,1	1478,2	1685,6	114,0
Lubuskie	9503	11367	119,6	924,8	1062,2	114,8
Łódzkie	27132	25234	93,0	2047,6	2151,9	105,1
Małopolskie	31795	31205	98,1	2465,7	2850,7	115,6
Mazowieckie	48374	49670	102,7	4123,2	4511,5	109,4
Opolskie	8357	8300	99,3	798,9	908,4	113,7
Podkarpackie	20878	16954	81,2	1604,9	1708,5	106,5
Podlaskie	9788	9374	95,8	892,1	945,9	106,0
Pomorskie	24136	19525	80,9	2210,9	2157,1	97,6
Śląskie	44647	42566	95,3	4078,6	4458,1	109,3
Świętokrzyskie	14056	12345	87,8	883,3	949,2	107,5
Warmińsko-mazurskie	15087	12493	82,8	1214,3	1217,9	100,3
Wielkopolskie	33938	32690	96,3	3016,8	3266,5	108,3
Zachodniopomorskie	18416	17454	94,8	1516,4	1614,4	106,5

Ź r ó d ł o: opracowanie własne na podstawie *Rynek...* (2010, 2014).

Jak wspomniano wcześniej, zmniejszeniu się w większości województw liczby sklepów odpowiadał wzrost ogółem powierzchni sprzedażowej. Był to efekt zmniejszania się w całym kraju liczby najmniejszych sklepów (do 100 m²) i wzrostu liczby sklepów powyżej 400 m² (tabl. 2).

TABL. 2. LICZBA SKLEPÓW WEDŁUG POWIERZCHNI SPRZEDAŻOWEJ

Wyszczególnienie	Ogółem	Sklepy o powierzchni sprzedażowej w m ²			
		do 100	101—400	401—2500	2501 i więcej
2009	371839	341019	21544	8471	805
2013	353562	320003	22162	10439	958
2013/2009 w %	95,1	93,8	102,9	123,2	119,0

Ź r ó d ł o: jak przy tabl. 1.

JAKOŚĆ SIECI SKLEPOWEJ

Do porównania jakości sieci sklepowej w województwach przyjęto następujące wskaźniki:

- powierzchnię sprzedażową na 1 sklep oraz udział powierzchni sprzedażowej sklepów o powierzchni sprzedażowej powyżej 400 m² w powierzchni sprzedażowej ogółem danego województwa;
- powierzchnię sprzedażową przypadającą na 1000 mieszkańców.

W 2013 r. w porównaniu z 2009 r. średnia powierzchnia sprzedażowa sklepu wzrosła prawie we wszystkich województwach (z wyjątkiem województw lubuskiego i kujawsko-pomorskiego, w których obniżyła się odpowiednio o 12,2% i 6,6%). Także powierzchnia sprzedażowa przypadająca na 1000 mieszkańców (tzw. wskaźnik urbanistyczny) wzrosła w większości województw, z wyjątkiem województw: kujawsko-pomorskiego, pomorskiego i zachodniopomorskiego. Wskaźnik urbanistyczny był najniższy w 2013 r. w woj. świętokrzyskim (747,2 m²), a najwyższy w woj. lubuskim (1039,0 m²) (tabl. 3).

TABL. 3. WSKAŹNIKI CHARAKTERYZUJĄCE SKLEPY WEDŁUG WOJEWÓDZTW

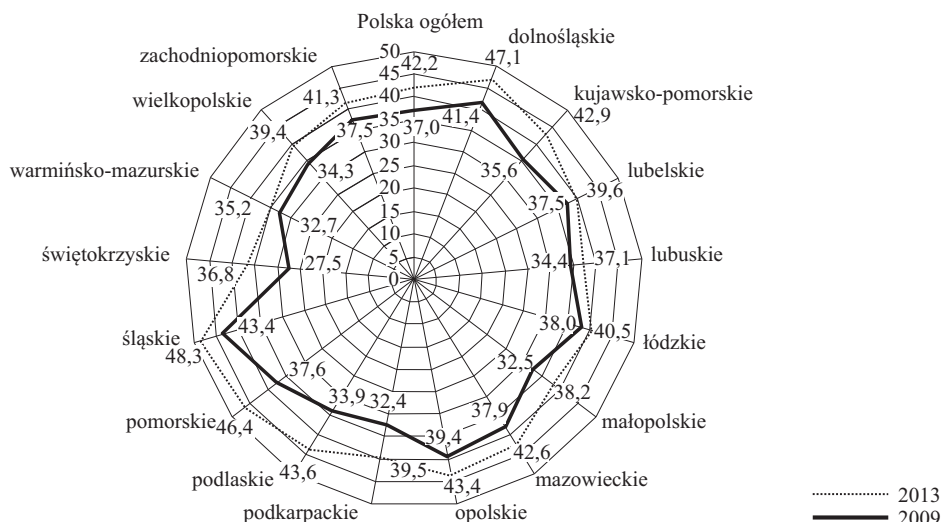
Województwa	Powierzchnia sprzedażowa w m ² przypadająca na			
	1 sklep		1000 mieszkańców	
	2009	2013	2009	2013
Polska	84,8	95,6	826,6	878,3
Dolnośląskie	91,6	99,9	880,2	913,1
Kujawsko-pomorskie	91,1	87,8	851,8	798,4
Lubelskie	78,9	89,9	685,3	780,2
Lubuskie	97,3	93,4	915,6	1039,0
Łódzkie	75,5	85,3	805,6	854,7
Małopolskie	77,5	91,4	747,6	849,2
Mazowieckie	85,2	90,8	789,6	850,1
Opolskie	95,6	109,4	774,9	902,1
Podkarpackie	76,9	100,8	763,6	802,6
Podlaskie	91,1	100,9	749,8	790,6
Pomorskie	91,6	110,5	991,4	940,9
Śląskie	91,4	104,7	878,9	967,8
Świętokrzyskie	62,8	76,9	695,5	747,2
Warmińsko-mazurskie	80,5	97,5	850,9	840,9
Wielkopolskie	88,9	99,9	885,1	943,1
Zachodniopomorskie	82,3	92,5	895,6	938,8

Źródło: jak przy tabl. 1.

Różnica między wartością najwyższego i najniższego wskaźnika wyniosła 291,8 m² w roku 2013, podczas gdy w 2009 r. było to 295,9 m². Podobnie nieznacznie zmniejszyła się różnica między wartością najwyższego i najniższego wskaźnika średniej powierzchni sprzedażowej przypadającej na 1 sklep. W 2013 r. wyniosła ona 33,6 m², a w 2009 r. było to 34,5 m², co wskazuje na stopniowe, powolne wyrównywanie różnic w wyposażeniu województw w sieć

sklepową. Na wzrost średniej powierzchni sprzedażowej sklepu oraz wskaźnika urbanistycznego miały największy wpływ inwestycje w wielkopowierzchniowe obiekty handlowe (WOH), czyli punkty sprzedaży mające ponad 400 m² powierzchni sprzedażowej, do których przede wszystkim należą hipermarkety i supermarkety. Wykr. 1 pokazuje, że w 2013 r. w porównaniu z 2009 r. we wszystkich województwach wzrósł udział powierzchni sprzedażowej WOH w powierzchni sprzedażowej ogółem województwa.

Wykr. 1. UDZIAŁ POWIERZCHNI SPRZEDAŻOWEJ WIELKOPOWIERZCHNIOWYCH OBIEKTÓW HANDLOWYCH W POWIERZCHNI SPRZEDAŻOWEJ OGÓŁEM WOJEWÓDZTWA W %

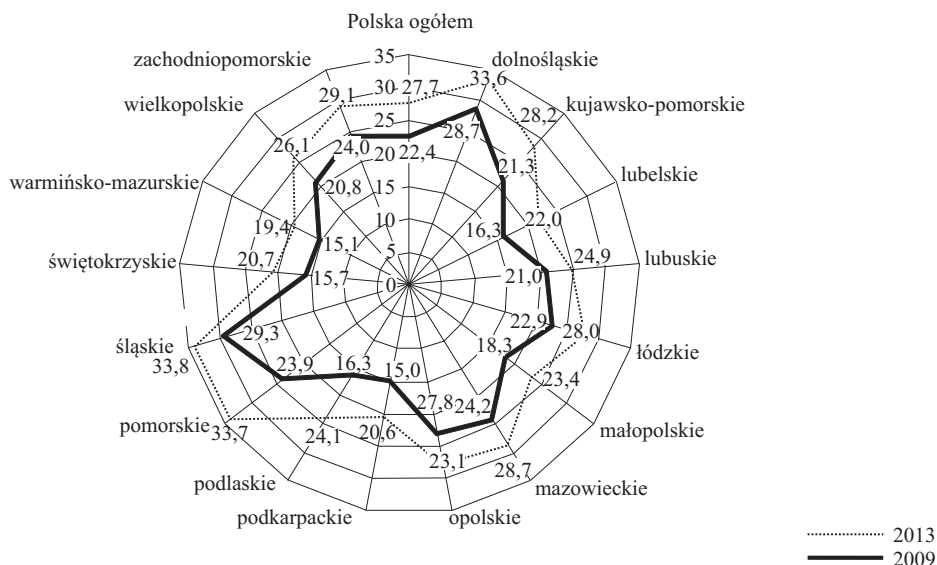
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS specjalnie zamawianych przez IBRKK.

W regionach, w których w 2009 r. wskaźnik ten był wysoki (województwa: śląskie, dolnośląskie i opolskie) w roku 2013 notowano niewielki jego wzrost, a największy wystąpił w województwach o niższym poziomie urbanizacji i mniejszej sile nabywczej ludności (świętokrzyskie, podlaskie, kujawsko-pomorskie i podkarpackie). Był to efekt zmiany zwyczajów zakupowych klientów oraz inwestycji sieci handlowych w WOH w województwach, które dotychczas omijano przy inwestowaniu w supermarkety, hipermarkety i centra handlowe.

Badania zwyczajów zakupowych konsumentów wskazują, że odchodzą oni od dużych, cotygodniowych zakupów na rzecz mniejszych, robionych blisko miejsca zamieszkania (w przypadku zakupów niezaplanowanych lub z wygody) lub w centrach handlowych (ze względu na możliwość zrobienia zakupów i jednocześnie skorzystania z innych usług). Jak podaje BGŻ na podstawie badania

Europanel, Polacy wykonują zakupy średnio ponad 300 razy w roku, podczas gdy Niemcy, Brytyjczycy czy Czesi około 200 razy². Przewiduje się, że klienci w Polsce w coraz większym stopniu będą cenili wygodę zakupów, a to stwarza szansę na utrzymanie pozycji na rynku małych przedsiębiorstw detalicznych o dobrej lokalizacji. Zachęca też przedsiębiorstwa handlowe do inwestowania w mniejsze niż dotychczas obiekty handlowe, również w średniej wielkości miastach i w województwach (wykr. 2). W 2013 r. największy udział powierzchni sprzedażowej sklepów własności zagranicznej w powierzchni sprzedażowej ogółem miał miejsce w województwach: śląskim (33,8%), pomorskim (33,7%) i dolnośląskim (33,6%), gdzie te sieci handlowe już wcześniej poczyniły liczne inwestycje w WOH. Najniższy natomiast udział był w województwach warmińsko-mazurskim (19,4%) i świętokrzyskim (20,1%), które z uwagi na niższy poziom urbanizacji i mniejszą siłę nabywczą ludności nie były dotychczas atrakcyjnymi obszarami do inwestowania. Obecnie również w tych regionach rośnie udział powierzchni sprzedażowej WOH w powierzchni sprzedażowej ogółem województwa.

Wykr. 2. UDZIAŁ POWIERZCHNI SPRZEDAŻOWEJ SKLEPÓW WŁASNOŚCI ZAGRANICZNEJ W POWIERZCHNI SPRZEDAŻOWEJ OGÓŁEM WOJEWÓDZTWA W %

Źródło: jak przy wykr. 1.

² W najbliższym czasie przewiduje się rozwój małych sklepów spożywczych, potem e-handlu, <http://www.portalspozywczy.pl/10596.html> (07.10.2014 r.).

HANDEL DROBNODETALICZNY

Handel drobnodetaliczny (kioski, stragany, targowiska) jest jedną z najstarszych form handlu detalicznego. Ma on lokalny charakter i stanowi uzupełnienie handlu stacjonarnego. O utrzymującej się istotnej roli tego handlu świadczy jego udział w detalicznym rynku FMCG (*Fast Moving Consumer Goods*) szacowany w granicach 5—10% (Chojnacka, 2009). Z badania konsumentów przeprowadzonego przez pismo „Detal Dzisiaj” wynika, że 19% respondentów wybiera targowiska, bazy czy stragany jako miejsce najczęstszych zakupów. Jest to więcej niż w przypadku supermarketów, które wskazało 14% respondentów (Chojnacka, 2010). Z kolei z badań IPSOS (Mazurkiewicz, 2011) okazuje się, że w porównaniu do innych krajów Unii Europejskiej (UE) w Polsce najchętniej dokonuje się zakupów na targowiskach i bazarach — dotyczy to zwłaszcza żywności. Prawie połowa kupujących na targowiskach nabywa najczęściej owoce i warzywa (w UE jest to średnio 33%), a prawie co trzeci klient kupuje na bazarze mięso (średnia unijna wynosi 11%). Handel targowiskowy to również ważne miejsce w Polsce zaopatrzenia w odzież i obuwie. Według IPSOS blisko 20% polskich konsumentów zaopatruje się w te produkty na targowiskach i bazarach (w UE odsetek ten wynosi 16%). Handel drobnodetaliczny, mimo ekspansji super- i hipermarketów, centrów i galerii handlowych, nadal jest dla Polaków ważnym miejscem realizacji zakupów. Między latami 2009 i 2013 liczba targowisk jednak zmniejszyła się o 6,6%, a ich powierzchnia sprzedażowa o 8,9%. Tylko w 5 województwach notowano wzrost liczby targowisk, dotyczyło to województw: świętokrzyskiego, warmińsko-mazurskiego, podkarpackiego, podlaskiego i mazowieckiego. W województwach świętokrzyskim, podkarpackim i lubuskim wzrosła też powierzchnia sprzedażowa targowisk. W pozostałych województwach powierzchnia sprzedażowa targowisk znacząco zmniejszyła się. Najsilniejszy spadek notowano w województwach: warmińsko-mazurskim (o 16,3%), śląskim (16%) i łódzkim (12,3%) (tabl. 4).

**TABL. 4. LICZBA TARGOWISK, ICH POWIERZCHNIA SPRZEDAŻOWA
ORAZ LICZBA STAŁYCH PUNKTÓW SPRZEDAŻY DROBNODETALICZNEJ**

Województwa	Liczba targowisk		Powierzchnia sprzedażowa targowisk w tys. m ²		Liczba stałych punktów sprzedaży drobnodetalicznej	
	2009	2013	2009	2013	2009	2013
Polska	2256	2207	9206,9	8734,3	108008	100589
Dolnośląskie	152	142	425,5	387,8	6783	6245
Kujawsko-pomorskie	138	135	369,3	378,6	5103	6759
Lubelskie	190	188	761,7	717,7	5407	4552
Lubuskie	75	74	200,9	206,8	5746	5599
Łódzkie	179	177	951,5	834,5	9939	6888
Małopolskie	151	146	661,6	650,9	5988	5648
Mazowieckie	316	317	2029,6	1920,7	18840	17650
Opolskie	53	51	96,7	95,1	2374	2111
Podkarpackie	127	131	316,4	388,7	3070	4008
Podlaskie	79	81	563,5	517,5	3613	4866
Pomorskie	89	88	196,9	189,3	3497	3780
Śląskie	195	183	679,1	570,5	15333	11906
Świętokrzyskie	77	82	638,3	657,1	3349	3839

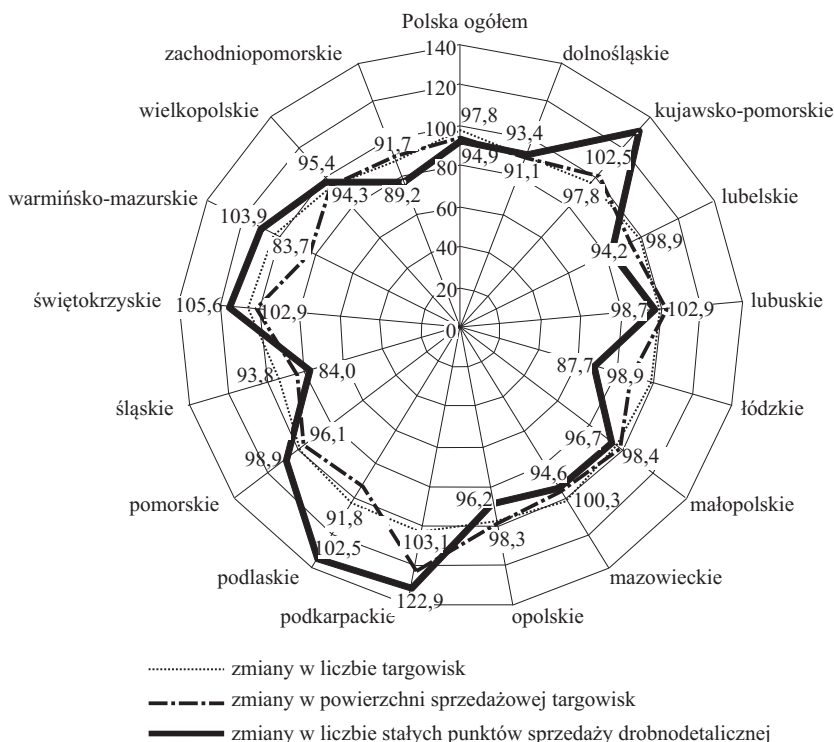
**TABL. 4. LICZBA TARGOWISK, ICH POWIERZCHNIA SPRZEDAŻOWA
ORAZ LICZBA STAŁYCH PUNKTÓW SPRZEDAŻY DROBNODETALICZNEJ (dok.)**

Województwa	Liczba targowisk		Powierzchnia sprzedażowa targowisk w tys. m ²		Liczba stałych punktów sprzedaży drobnodetalicznej	
	2009	2013	2009	2013	2009	2013
Warmińsko-mazurskie	77	80	253,9	212,4	2570	2835
Wielkopolskie	247	233	877,7	837,6	10633	10452
Zachodniopomorskie	111	99	184,3	169,0	5763	4448

Źródło: jak przy tabl. 1.

Niekorzystne zmiany obserwowano również w liczbie stałych punktów sprzedaży drobnodetalicznej. W 2013 r. w kraju było ich mniej o 5,1% w porównaniu z 2009 r., przy czym w 7 województwach notowano wzrost liczby tych punktów sprzedaży. Najsilniejszą dynamikę tej tendencji wykazały województwa podlaskie (o 34,7%), kujawsko-pomorskie (32,5%) i podkarpackie (30,6%), natomiast w województwach łódzkim, zachodniopomorskim i śląskim nastąpiło zmniejszenie drobnodetalicznych punktów sprzedaży, odpowiednio o: 30,7%, 22,8% i 22,4% (wykr. 3).

**Wykr. 3. ZMIANA W LICZBIE TARGOWISK, ICH POWIERZCHNI SPRZEDAŻOWEJ
ORAZ LICZBIE STAŁYCH PUNKTÓW SPRZEDAŻY DROBNODETALICZNEJ
W 2013 R. W PORÓWNANIU Z 2009 R. W %**

Źródło: jak przy tabl. 1.

Zmniejszenie się w omawianym okresie w większości województw liczby targowisk i ich powierzchni sprzedażowej oraz stałych punktów sprzedaży drobnotalicznej skutkowało negatywnie na roczne wpływy z opłaty targowej. W 2013 r. w porównaniu z 2009 r. wzrost tych wpływów notowano tylko w województwach małopolskim (3,9%) i śląskim (1,2%). W pozostałych województwach wpływy z opłaty targowej zmniejszyły się najbardziej w województwach warmińsko-mazurskim (o 37,2%) i kujawsko-pomorskim (29,9%) (tabl. 5).

TABL. 5. ZMIANY W ROCZNYCH WPLYWACH Z OPŁATY TARGOWEJ

Województwa	Roczne wpływy z opłaty targowej w tys. zł		Zmiany w rocznych wpływach z opłaty targowej w 2013 r. w porównaniu z 2009 r. w %
	2009	2013	
Polska	260895,1	230828,8	88,5
Dolnośląskie	16139,0	13940,3	86,4
Kujawsko-pomorskie	9257,9	6581,8	71,1
Lubelskie	10471,9	9606,6	91,7
Lubuskie	15045,5	12052,0	80,1
Łódzkie	25044,8	19796,7	79,0
Małopolskie	21824,2	22691,4	103,9
Mazowieckie	38990,7	36670,0	94,0
Opolskie	6515,7	4725,2	72,5
Podkarpackie	10846,4	9992,4	92,1
Podlaskie	3716,8	3043,0	81,9
Pomorskie	9635,2	8422,5	87,4
Śląskie	31209,7	31584,5	101,2
Świętokrzyskie	13544,7	13436,4	99,2
Warmińsko-mazurskie	6854,3	4306,3	62,8
Wielkopolskie	29268,3	23521,8	80,4
Zachodniopomorskie	12530,0	10457,9	83,5

Źródło: jak przy tabl. 1.

Zmniejszenie się liczby targowisk i drobnotalicznych punktów sprzedaży oznaczało utratę miejsc pracy. Zjawisko to było niekorzystne dla lokalnego rynku pracy, tym bardziej że ci, którzy utracili zajęcie to często osoby w wieku 50+, którym będzie trudno znaleźć pracę. W konsekwencji osoby te zasilają szeregi bezrobotnych oczekujących pomocy socjalnej, co powoduje obciążenie budżetu gmin, które z powodu zmniejszonych wpływów z opłaty targowej miały trudną sytuację finansową.

Obserwowane zmniejszanie się liczby targowisk i drobnotalicznych punktów sprzedaży może doprowadzić do zanikania tej formy handlu, która prowadzona w sposób nowoczesny może być ważnym sposobem dystrybucji lokalnych produktów i podtrzymywać istnienie mikroproducentów funkcjonujących na lokalnym rynku (rolnicy, zakłady przetwórstwa owocowo-warzywnego, drobne rzemiosło). Handel drobnotaliczny może też być atrakcją rynku lokal-

nego (jak to jest w wielu krajach UE) i przyciągać turystów, przyczyniając się do rozwoju lokalnego rynku.

RANKING WOJEWÓDZTW

W 2013 r. w porównaniu z 2009 r. najkorzystniejszą sytuację w wyposażeniu województwa w sieć sklepową miały województwa: śląskie, opolskie, lubuskie i mazowieckie (tabl. 6). Są to województwa, w których wiele zagranicznych sieci handlowych inwestowało w WOH, o czym świadczy wysoki udział ich powierzchni sprzedażowej w powierzchni ogółem w województwie. W tych województwach był też wysoki wskaźnik powierzchni sprzedażowej przypadającej na 1000 mieszkańców, co zapewniło dobrą dostępność sklepów dla klienta.

**TABL. 6. RANKING WOJEWÓDZTW W ZAKRESIE WYPOSAŻENIA W SIEĆ SKLEPOWĄ
W 2013 R. (od najlepszej pozycji — 1 do najslabszej — 16)**

Województwa	Ranking województw według wskaźników					Łączny ranking województw z wyszczególnionych wskaźników
	zmian w liczbie sklepów	zmian w powierzchni sprzedażowej	średniej powierzchni sklepu	udziału powierzchni WOH w powierzchni sprzedaży ogółem w województwie	powierzchni sprzedażowej przypadającej na 1000 mieszkańców	
Dolnośląskie	8	12	6	2	6	4
Kujawsko-pomorskie	5	15	13	6	13	10
Lubelskie	3	3	12	10	15	9
Lubuskie	1	2	8	14	1	2
Łódzkie	12	11	14	9	8	12
Małopolskie	6	1	10	13	10	6
Mazowieckie	2	5	11	7	9	3
Opolskie	4	4	2	5	7	1
Podkarpackie	15	9	5	12	12	11
Podlaskie	9	10	4	4	14	7
Pomorskie	16	14	1	3	4	5
Śląskie	10	6	3	1	2	1
Świętokrzyskie	13	8	15	15	16	14
Warmińsko-mazurskie	14	13	7	16	11	13
Wielkopolskie	7	7	6	11	3	4
Zachodniopomorskie	11	9	9	8	5	8

U w a g a. W rankingu województw według poszczególnych wskaźników niektóre województwa miały taką samą wartość. Łączny ranking jest wynikiem zsumowania dla każdego województwa pozycji w przedstawionych rankingach częściowych. Najmniejsza liczba punktów oznaczała najlepszą pozycję w ostatecznym rankingu.

Ź r ó d ł o: opracowanie własne.

Ranking województw według zmian w liczbie targowisk, ich powierzchni sprzedaży i liczbie drobnodetalicznych punktów sprzedaży pokazał, że stosunkowo najkorzystniejszą sytuację w 2013 r. w porównaniu z 2009 r. miały województwa: świętokrzyskie, podkarpackie, kujawsko-pomorskie i podlaskie

(tabl. 7). Są to obszary kraju o niższym poziomie urbanizacji, mniejszej sile nabywczej ludności, która chętnie zaopatruje się na bazarach, gdzie potrzebne produkty może kupić taniej niż w sklepach. Atrakcyjność tej formy handlu związana jest też z możliwością zakupu artykułów świeżych, prosto od producenta, z obszarów ekologicznych, a także zakupu produktów rynku lokalnego.

**TABL. 7. RANKING WOJEWÓDZTW W ZAKRESIE WYPOSAŻENIA
W TARGOWISKA I PUNKTY SPRZEDAŻY DROBNODETALICZNEJ W 2013 R.
(od najlepszej pozycji — 1 do najslabszej — 16)**

Województwa	Ranking województw według wskaźników zmian			Ranking łączny
	w liczbie targowisk	w powierzchni sprzedażowej targowisk	w liczbie punktów sprzedaży drobno- detalicznej	
Dolnośląskie	13	12	11	12
Kujawsko-pomorskie	8	3	2	2
Lubelskie	6	9	13	10
Lubuskie	7	2	8	4
Łódzkie	6	13	16	11
Małopolskie	9	4	9	6
Mazowieckie	5	8	10	7
Opolskie	10	5	12	9
Podkarpackie	3	1	3	1
Podlaskie	4	10	1	3
Pomorskie	6	6	6	5
Śląskie	12	14	14	13
Świętokrzyskie	1	2	4	1
Warmińsko-mazurskie	2	15	5	6
Wielkopolskie	11	7	7	8
Zachodniopomorskie	14	11	15	13

U w a g a. W rankingu województw według poszczególnych wskaźników niektóre województwa miały taką samą wartość. Łączny ranking jest wynikiem zsumowania dla każdego województwa pozycji w przedstawionych rankingach częściowych. Najmniejsza liczba punktów oznaczała najlepszą pozycję w ostatecznym rankingu.

Ź r ó d ł o: opracowanie własne.

Wnioski

Przeprowadzona analiza wskazuje różnice rozwoju sieci detalicznej w przekroju wojewódzkim. Są one wyraźniejsze w przypadku punktów sprzedaży drobnodetalicznej niż sklepów. Otrzymane wyniki zweryfikowały pozytywnie tezę o powolnym zmniejszaniu się różnic w sieci detalicznej w województwach. Nasilone inwestycje w wielkopowierzchniowe obiekty handlowe na terenach o niższym poziomie urbanizacji, omijanych dotychczas przez zagraniczne sieci, powodują, że tam dynamicznie rośnie przeciętna wielkość sklepu oraz powierzchnia sprzedażowa przypadająca na 1000 mieszkańców.

Przedstawione wnioski w aspekcie pragmatycznym mogą stanowić podstawę do kształtowania polityki regionalnej dotyczącej rozwoju handlu detalicznego.

dr Urszula Kłosiewicz-Górecka — profesor *Instytutu Badań Rynku, Konsumpcji i Koniunktur*

LITERATURA

- Chojnacka U. (2009), *Mocne mimo spadku*, „Detal Dzisiaj”, nr 21
Chojnacka U. (2010), *Formaty handlu — Targowiska nadal popularne*, „Detal Dzisiaj”, nr 21
Mazurkiewicz P. (2011), *Na zakupy nie tylko do sklepu: Polacy zwolennikami bazarów*,
www.rp.pl/artukul/621423
Rynek wewnętrzny... (2010, 2014), GUS

SUMMARY

This article aims to identify changes in the network of shops and points of a small-retail sale in the voivodships between 2009 and 2013. The dynamics of the number of stores and sales area, the share of large objects in the chain stores, the average store area, sales area per 1000 inhabitants, the number and the dynamics of markets and points of small-retail sale were analyzed. The analysis was conducted based on CSO data, as well as materials from secondary sources, including the Internet.

РЕЗЮМЕ

Целью статьи является идентификация изменений в сети магазинов и небольших магазинов розничной продажи в воеводствах в 2009 г. и в 2013 г. Предметом анализа были: динамика числа магазинов и торговой площади, доля больших магазинов в торговой сети, средняя площадь магазина, торговая площадь на 1000 жителей, число и динамика рынков, а также небольших магазинов розничной продажи. Анализ был проведен на основе данных ЦСУ, а также на основе материалов из вторичных источников, в том числе из Интернета.

Statystyka — zastosowania biznesowe i społeczne

Wydawnictwo Wyższej Szkoły Menedżerskiej w Warszawie,
Warszawa 2014

Wydana w końcu 2014 r. publikacja pt. *Statystyka — zastosowania biznesowe i społeczne*¹ pod redakcją naukową Ewy Frątczak, Alfredy Kamińskiej i Jana Kordosa zawiera opracowania autorskie w rozmaitych ujęciach. Dotyczą one ogólnych problemów statystyki jako nauki z punktu widzenia jej zastosowań w różnych dziedzinach, a także tematów szczegółowych związanych z jej aplikacjami przy rozwiązywaniu różnych kwestii praktycznych. Przyjęto założenie, że teksty skoncentrują się na konkretnych zastosowaniach statystyki w wybranych dziedzinach. Czytelnikowi zaproponowano obszerną literaturę podstawową, którą można wykorzystać przy głębszym studiowaniu opisywanych problemów. Chodziło o sprawy ogólne, ale związane ze statystyką jako nauką lub o problematykę szczegółową dotyczącą konkretnego zagadnienia.

Przedstawię w syntetycznym ujęciu poszczególne opracowania, a także uwagi uzupełniające.

Pragnę podkreślić, że traktujemy przygotowaną monografię jako nasz udział w realizacji służebnej roli statystyki wobec wszystkich działów nauki i praktyki, a szczególnie zaleceń Międzynarodowego Roku Statystyki obchodzonego w 2013 r. Zdajemy sobie sprawę, że przed statystyką są nowe zadania. Wprawdzie ta monografia w ograniczonym stopniu je spełnia, ale charakteryzuje się różnorodnym podejściem do zastosowań statystyki uwzględniającym ważne aplikacje biznesowe i społeczne.

1. J. Kordos: *Rola myślenia statystycznego w zarządzaniu jakością*. Skoncentrowano się na syntetycznym przedstawieniu rozwoju myśli statystycznej w ostatnich trzech stuleciach, rozpoczynając od podstawowych prac: J. Bernoulli'ego, T. Bayesa, R. A. Fishera, J. Neymana i innych statystyków, z punktu widzenia praktycznych zastosowań w różnych dziedzinach nauki i praktyki. Zarysowano dwa paradygmaty obowiązujące w statystyce — bayesizm i podejście częstotściowe.

Podejście bayesowskie rozwija się nadal intensywnie, wykorzystując nowoczesne środki obliczeniowe i dostępne informacje z różnych źródeł. Organizowane są międzynarodowe konferencje poświęcone pracom badawczym

¹ <http://www.kaweczynska.pl/wydawnictwo/publikacje/wazniejsze-publikacje>.

nad istotą bayesizmu oraz praktycznych zastosowań, ogłaszane często w Internecie.

Podejście częstościowe (klasyczne) zwykle częściej wykładane jest na uczelniach i różnych szkoleniach oraz stosowane szeroko w badaniach reprezentacyjnych prowadzonych przez urzędy statystyczne na całym świecie, a także w badaniach opinii publicznej i pracach naukowo-badawczych. Chodzi tu o różnego rodzaju badania oparte na próbkowaniu, w których stosowana jest randomizacja, czyli losowy wybór jednostek do badania.

Podejście częstościowe zakłada, że badany parametr jest wielkością stałą, a wylosowanie odpowiedniej liczby jednostek z badanej populacji umożliwia wyznaczenie przedziału zwanego przedziałem ufności, który pokrywa nieznaną wartość badanego parametru z określonym poziomem ufności (zwykle przyjmuje się 90% lub więcej). Zakłada ono dalej, że od wylosowanych jednostek do próby uzyska się żądane informacje nieobciążone błędem.

W praktyce jednak, a szczególnie w badaniach społecznych, nie od wszystkich wylosowanych jednostek można uzyskać żądane informacje, a niektóre jednostki nie podają prawdziwych odpowiedzi. Wyniki z takiego badania są zatem obciążone, co wpływa ujemnie na dokładność uzyskanych ocen. Oznacza to, że w takich przypadkach nie można wyznaczać przedziałów ufności jako ocen dokładności badanego parametru. Można jedynie ocenić precyzję takiego oszacowania powstałą z losowości próby i jej liczebności, zwaną również średnim błędem szacunku lub odchyleniem standardowym oceny.

W przypadkach braku odpowiedzi w badaniach statystycznych lub uzyskaniu niedokładnych informacji próbuje się zastosować różnego rodzaju procedury minimalizujące powstałe obciążenia. Prowadzone są niekiedy na mniejszą skalę badania kontrolne, stosujące dokładniejsze metody zbierania danych lub wykorzystywane są informacje z innych źródeł w celu poprawy dokładności ocen. Niektóre z tych procedur są opisane w tej publikacji.

Podobne podejście stosuje bayesizm, patrząc na świat probabilistycznie, chociaż opiera się na innych założeniach, ale dodatkowo wykorzystuje informacje *a priori* związane w pewien sposób z informacją szukaną, dlatego podejście bayesowskie stosuje się zwykle, gdy mamy niewielkie próby, gdyż informacje takie zwiększają precyzję ocen. Jednak gdy mamy wiele informacji lub dysponujemy dużymi próbami, wtedy różnice między tymi podejściami są nieduże. Dlatego w estymacji dla małych obszarów, gdy dysponujemy małą próbą w badanym temacie lub w ogóle jej nie mamy, stosuje się często podejście bayesowskie, wykorzystując w szerokim zakresie informacje z różnych źródeł, a także z różnych okresów.

Podjęto także próbę wyjaśnienia, dlaczego w okresie globalizacji, konkurencji, nowoczesnej techniki obliczeniowej, Internetu, komputerów, dostępnych standardowych programów statystycznych i szerokiej dostępności danych z różnych źródeł, o rozmaitych rozmiarach występują niejednokrotnie poważne problemy przy zastosowaniu odpowiednich metod statystycznych. Ogólnie można

stwierdzić, że powstaje wtedy luka między zastosowaniami nowoczesnej techniki obliczeniowej a wymaganiami wynikającymi z myśli statystycznej jako nauki. W wypełnieniu tej luki pośredniczy filozoficzna myśl statystyczna, która odgrywa podstawową rolę w zarządzaniu jakością. Proponuje ona podejście systemowe i procesowe w rozwiązywaniu problemów, umożliwiające lepsze ich zrozumienie niż tylko podejście matematyczne.

Należy podkreślić, że we wszystkich fazach zarządzania jakością mamy do czynienia ze zjawiskami, które są tylko częściowo zdeterminowane przez warunki początkowe albo badane parametry. Badanie takiego zjawiska musi być rozważane jako doświadczenie losowe, a jego wynik należy traktować jako realizację zdarzenia losowego.

Do ilościowego opisu takich zjawisk wykorzystuje się zmienne losowe. W konsekwencji we wszystkich fazach zarządzania jakością muszą być stosowane statystyczne metody analizy i interpretacji wyników pomiarów i obserwacji.

Wśród metod statystycznych stosowanych w zarządzaniu jakością można wyróżnić dwie grupy:

- a) ogólne metody opisu i analizy danych, które z równym powodzeniem wykorzystywane są w innych dziedzinach;
- b) metody opracowane z myślą o zarządzaniu jakością.

Takie wyspecjalizowane metody stosowane są przede wszystkim w fazie operacyjnego sterowania procesami kreowania jakości wykonania. Należy tu wymienić karty kontrolne, a zwłaszcza karty Shewharta, które są najwcześniejszymi historycznie narzędziami statystycznego sterowania procesami na użytek zarządzania jakością.

Uruchomienie procesu produkcji wyrobu, albo procesu świadczenia usługi, powinno być poprzedzone analizą wydolności (zdolności) każdego takiego procesu. Jest to analiza statystyczna realizowana za pomocą wyspecjalizowanych narzędzi formalnych, a jej wyniki formułowane są w sposób charakterystyczny dla wnioskowania statystycznego. Wykorzystanie metod statystycznych do analizy wydolności procesu, a następnie — jeśli wynik tej analizy jest pozytywny — do sterowania tym procesem wymaga operowania odpowiednio zdefiniowanymi miarami poziomu jakości produktu i procesu. Chodzi o miary, które mogą być interpretowane jako parametry rozkładów zmiennych losowych, będące zmiennymi diagnostycznymi w zarządzaniu jakością. Tak więc mówiąc o metodach statystycznych w zarządzaniu jakością należy mieć na uwadze przede wszystkim trzy wymienione grupy problemów:

- miary poziomu jakości,
- analizę wydolności (zdolności) procesu,
- procedury statystycznego sterowania procesami.

W prezentowanej monografii zamieszczono przykłady zastosowania metod statystycznych w usprawnieniu procesu biznesowego oraz oceny niezawodności urządzeń.

Myślenie statystyczne rozwija się od lat 80. ub. wieku i znajduje coraz szersze zastosowanie w różnych dziedzinach nauki i praktyki. Rozwija się w ostatnich latach jako globalne zarządzanie jakością (TQM) w różnych zastosowaniach.

2. J. Bielecki: Zastosowanie wybranych metod statystycznych do usprawniania zarządzania procesem biznesowym. Jest to bardzo dobry przykład zastosowania metod statystycznych w usprawnieniu procesu biznesowego. Skoncentrowano się na możliwościach usprawniania zarządzania, zwłaszcza wydolności procesu biznesowego. Scharakteryzowano syntetycznie koncepcję tego procesu oraz jego zarządzanie. Jest to punkt wyjściowy rozważań autora. Metody statystyczne w procesach biznesowych mogą być skutecznie stosowane i wykorzystywane, jeśli funkcjonuje sprawne nimi zarządzanie. W doborze metod statystycznych podstawowe znaczenie ma temat i cel ich stosowania. Omówione zostały również problemy związane z systemem mierzenia, który powinien dostarczyć dobrej jakości danych statystycznych do odpowiednich analiz. Większość omawianych metod i narzędzi statystycznych wykorzystano do identyfikacji problemów w konkretnej bankowej transakcji — dotyczącej udzielania kredytu inwestycyjnego dla mikro- i małych firm. Podstawą analizy była zmienna na wyjściu tego procesu — czas oczekiwania firm na przyznanie kredytu inwestycyjnego. Zastosowane metody i narzędzia umożliwiły prawidłową diagnozę aktualnego stanu wydolności procesu oraz pozwoliły zidentyfikować czynniki ją warunkujące tak, aby powstała odpowiednia informacja do skutecznego usprawniania i optymalizacji.

3. Cz. Domański i M. Szymczak: Analiza niezawodności produktów z wykorzystaniem rozkładu Hjortha i zmodyfikowanego rozkładu Weibulla. Statystyczna kontrola jakości stosowana jest w produkcji od wielu lat. Autorzy wykazują, że metody statystyczne znajdują coraz szersze zastosowania w analizie niezawodności produktów. Zjawisko to ma związek z rosnącym zainteresowaniem producentów oraz klientów jakością wyrobów. W obecnej sytuacji kreowanie wizerunku marki odbywa się często przez podkreślenie bezawaryjności jako cechy charakteryzującej oferowane urządzenie. Uzasadnienie tego zapewnienia wymaga przeprowadzenia analizy opartej na zaawansowanych procedurach statystycznych. Przedstawiono zastosowanie wybranych teoretycznych rozkładów w procesie oceny niezawodności urządzeń. Rozważania oparte są na rzeczywistych danych finalnych produktów. Wyniki analizy mogą pozwolić na świadome zarządzanie kosztami gwarancyjnymi i satysfakcją konsumentów nie tylko w trakcie prawnie uregulowanego okresu gwarancji. W ostatnim czasie problem ten nabiera wyjątkowego znaczenia z powodu rosnącego zainteresowania ofertami ubezpieczeniowymi maszyn, co w konsekwencji powinno spotkać się z reakcją producentów i konstruktorów. Na podstawie przeprowadzonego badania przedstawione rozkłady umożliwiają pogłębioną analizę niezawodności wybranych produktów. W szczególności omawiano własności rozkładów Hjør-

tha i zmodyfikowanego rozkładu Weibulla. Przedstawione wyniki badań empirycznych stanowią podstawę do rekomendacji aplikacyjnych tych rozkładów w procesie analizy niezawodności urządzeń.

4. E. Frączak: *Analiza danych wzdlużnych — wybrane zagadnienia.* Autorka jako motto swojego opracowania podaje cytat Boxa *Wszystkie modele są złe, ale niektóre są użyteczne* (*All models are wrong, but some models are useful*). Takie motto sugeruje, że należy poszukiwać kryteriów użyteczności budowanych modeli, aby w praktyce stosować modele użyteczne. Autorka rozważa niezwykle ważną problematykę analizy danych wzdlużnych (zwaną również niekiedy analizą longotudinalną). Jak twierdzi autorka, dane i modele służące do takiej analizy mają zastosowanie w różnych dyscyplinach, jak: biologia, medycyna, nauki społeczne, ekonomiczne i przyrodnicze oraz szeroko definiowany biznes (finanse, zarządzanie, marketing, telekomunikacja, ubezpieczenia czy IT). Ze względu na obszerność tematyki badawczej przegląd badań i analizy danych wzdlużnych ograniczono do zagadnień: przeglądu podstawowych definicji danych wzdlużnych, istoty pomiaru i modelowania zmiany, charakterystyki i podstawowych własności danych wzdlużnych oraz przeglądu wybranych metod analizy i modelowania.

Dane wzdlużne charakteryzują się specyficznymi własnościami, co determinuje zakres stosowanych metod analizy statystycznej. Metody i modele podzielono na trzy grupy, tj. stosowane do: analizy danych wzdlużnych (głównie panelowych i z powtórzonych pomiarów); analizy danych przeżycia; a także do łącznego modelowania danych wzdlużnych i przeżycia. Do tekstu dołączono bardzo bogaty wykaz literatury przedmiotu z dużą liczbą ostatnio wydanych publikacji dotyczących badań i analiz danych wzdlużnych z różnych dyscyplin naukowych. Należy dodać, że danych do analiz wzdlużnych dostarczają badania panelowe lub rotacyjne o różnym poziomie rotacji.

Metoda badań rotacyjnych poszukuje kompromisu w dostarczaniu danych zarówno do analiz przekrojowych, jak i analiz wzdlużnych. Uwzględnia przy tym zarówno koszt badania, jak i jakość uzyskiwanych danych.

5. L. Białoń: *Dylematy pomiaru innowacyjności.* Autorka podkreśla, że podejmowanie wiarygodnych decyzji wymaga pełnej i rzetelnej informacji, w tym informacji statystycznej, co oczywiście dotyczy także problematyki innowacyjności. Wiadomo też, że pomiar wszelkich zjawisk ekonomiczno-społecznych z jednej strony budzi zawsze wiele uzasadnionych kontrowersji, z drugiej zaś, że wskaźniki niezbędne są w ustalaniu strategii, polityki i planów. Wskaźniki innowacyjności obliczone na podstawie opracowanych mierników mogą być przydatne do: tworzenia polityki innowacyjnej kraju, ukierunkowania systemów kształcenia, sporządzania strategii rozwoju firmy, regionu, kraju, wystąpienia z wnioskami do władz terenowych czy krajowych o wsparcie procesów innowacyjnych, uzupełnienia luk w istniejącym potencjale innowacyjnym, uzyskania

wiedzy o dynamice działalności innowacyjnej na tle innych firm krajowych czy zagranicznych, a także porównań potencjałów innowacyjnych innych krajów. Ponadto umożliwią one poszukiwanie partnerów do współpracy (dotyczy to w szczególności innowacji otwartych), prowadzą do wzrostu zdolności eksploracyjnej gospodarki, jak również wzrostu nakładów na badania i rozwój (B+R). Poruszone problemy z tej części monografii dotyczą wielu zagadnień metodologii badań statystycznych. Chodzi tu zarówno o zrozumienie istoty badanego problemu, sformułowanie celów badawczych, ustalenie podstawowych zmien-nych, sposobu ich pomiaru, przeprowadzenie prac badawczych i wyciągnięcie odpowiednich wniosków, jak również zastosowań praktycznych. Zarówno myślenie statystyczne, jak i odpowiednie metody statystyczne mogą tu znaleźć szerokie zastosowania.

6. B. Stefanowicz: *O interpretacji informacji*. Interpretacja uzyskanych informacji statystycznych nabiera szczególnego znaczenia przy jej wykorzystywaniu. Interpretacja informacji to próba wyjaśnienia sensu otrzymanej treści oraz odczytania i zrozumienia tego, co ona opisuje i co z tego wynika. Ma ona duże znaczenie w każdej dziedzinie naszego działania. Na przykład, poprawne odczytanie sensu odebranej informacji w gospodarce otwiera możliwości dostrzeżenia sygnalizowanych przez nią nieznanych zjawisk i procesów, które pozwalają na podjęcie stosownych decyzji. Mogą to być sygnały ostrzegawcze przed zbliżającymi się zagrożeniami czy symptomy upadłości firmy. Decydent, który pierwszy poprawnie odczyta treść odebranej informacji i poprawnie ją zinterpretuje, może uzyskać istotną przewagę nad konkurencją.

Przykładów błędnych interpretacji napływających wiadomości można przytoczyć wiele. Powoduje to, że jednym z istotnych zagadnień w sferze komunikowania się jest właściwa interpretacja otrzymywanych informacji, czyli próba znalezienia odpowiedzi na pytanie: co opisują otrzymane wiadomości? Co może z tego wynikać? Teza w sprawie konieczności interpretacji informacji staje się oczywista. Celem autora jest zwrócenie uwagi na poziomy interpretacji danych, komunikatu czy kontekstu oraz na czynniki mające wpływ na wyniki interpretacji (sprzyjające i niesprzyjające). Poważnym problemem przy interpretacji informacji statystycznych jest ich prawdziwość, a więc dotyczy aspektów jakości danych, którym w ostatnim okresie poświęca się wiele uwagi.

7. G. Dehnel: *Statystyka gospodarcza w świetle procesu reorganizacji statystyki publicznej w Polsce*. Rozwój gospodarczy oraz wspieranie przedsiębiorczości wymagają dostępu do różnorodnych informacji dotyczących lokalnych uwarunkowań ekonomicznych, socjalnych czy środowiskowych. Ponadto procesy gospodarcze zachodzące na rynkach krajów Unii Europejskiej wymuszają konieczność wprowadzenia zmian, które mają umożliwić międzynarodową wymianę informacji o charakterze społeczno-gospodarczym. Rodzi się zatem potrzeba zmodyfikowania systemu informacji statystyki gospodarczej. Modyfika-

cja systemu stanowi element szerszego nurtu zachodzących obecnie przekształceń, którymi objęto większość badań prowadzonych przez GUS. Chodzi w nich m.in. o szerokie wykorzystanie przez statystykę publiczną danych administracyjnych. Ponadto celem przekształceń ma być zwiększenie efektywności prowadzonych szacunków, rozszerzenie zakresu informacji zarówno co do liczby cech, jak i rodzajów prezentowanych przekrojów. W tej części monografii przedstawiono główne kierunki zmian i wskazano na rzeczywiste problemy w zakresie tworzenia statystyki gospodarczej. Warto zaznaczyć, że Eurostat poświęca wiele uwagi jakości danych statystycznych, ich porównywalności i spójności, biorąc pod uwagę koszt badań oraz obciążenia respondentów.

8. I. Błaszczak-Przybycińska: Wycena wartości dodanej w europejskich satelitarnych rachunkach produkcji domowej. Problem jest związany z integracją i harmonizacją prac statystycznych w Eurostacie. W ostatnich 15 latach w Eurostacie trwały prace na rzecz utworzenia zharmonizowanych rachunków produkcji domowej. Istnieją duże oczekiwania co do regularnie prowadzonych rachunków, które będą odrębne, ale zgodne pod względem koncepcji z europejskim systemem rachunków narodowych ESA. W pełnej sekwencji takich rachunków uwzględnia się nakłady pracy, konsumpcję pośrednią oraz nakłady kapitału. Wartość dodana stanowi — według wstępnych oszacowań empirycznych — ponad 70% łącznej wartości produkcji domowej.

Istnieje zgodność co do tego, żeby do wyceny nakładu pracy domowej przyjąć metodę stawek rynkowych. Jednak do tej pory nie opracowano ostatecznych rozwiązań metodologicznych w tym zakresie.

W opracowaniu autorka zawarła empiryczną wycenę pracy domowej w Polsce metodą stawek rynkowych opartą na danych uzyskanych z badania budżetu czasu ludności oraz badania wynagrodzeń według zawodów. Wskazano na dylematy związane z szacowaniem wartości prac opiekuńczych oraz kwestie związane z przyjmowanymi na potrzeby wyceny stawkami wynagrodzeń. Wynika z nich, że prace badawcze w tym kierunku powinny być kontynuowane, aby zaproponować podejście metodologiczne możliwe do zastosowania w praktyce.

9. A. Korczyński: Własności estymatorów — porównanie kalibracji i imputacji wielokrotnej. W wielu badaniach statystycznych występują różnego rodzaju błędy. Podejmowane są próby ich minimalizacji przy wykorzystaniu odpowiednich metod statystycznych oraz dostępnych źródeł informacji. Niekiedy prowadzone są badania kontrolne wykorzystujące dokładniejszą metodę uzyskania informacji w celu poprawienia dokładności danych. Jednym z błędów, jakim obarczone są badania statystyczne, są braki odpowiedzi. Do metod, które pozwalają na korektę ze względu na braki danych zaliczamy kalibrację oraz imputację wielokrotną. Obie te metody pozwalają na redukcję obciążenia estymatorów, jeżeli tylko braki danych są losowe. Trzeba jednak stwierdzić, że w praktyce rzadko mamy do czynienia z losowym brakiem informacji. Autor porównał wła-

sności estymatorów kalibracyjnego i imputacyjnego. Przykład estymacji na podstawie niekompletnej próby wskazuje na brak obciążeń obu estymatorów, gdy spełnione są warunki o losowym braku odpowiedzi. Estymatory te różnią się jednak pod względem efektywności. Estymator imputacyjny ma mniejszą wariancję, co jest związane z tym, że jego zastosowanie nie wiąże się z usuwaniem obserwacji ze zbioru danych. Zarówno w zakresie imputacji, jak i kalibracji prowadzone są przez Eurostat prace badawcze, a kalibracja jest bardzo często stosowana w instytucjach statystycznych. Chodzi tu również o zgodność danych w różnych układach, np. w układzie terytorialnym lub branżowym.

10. K. Przanowski: *Rola danych symulacyjnych w badaniach Credit Scoring*. Badania symulacyjne znalazły szerokie zastosowania w wielu analizach statystycznych. W pracy wykorzystuje się statystyczne modele oceny punktowej, zwane także kartami scoringowymi. Najczęściej modele te tworzone są na podstawie regresji logistycznej. Ich konstrukcja jest dość prosta oraz łatwa w interpretacji i dlatego modele te często stosowane są w instytucjach finansowych. Znalazły one szczególne zastosowanie w bankowości — do optymalizacji procesów akceptacji produktów kredytowych.

Autor przedstawia sposób wykorzystania danych symulacyjnych portfela Consumer Finance w badaniach Credit Scoring. Dzięki danym symulacyjnym możliwe jest wykazanie korzyści stosowania modeli kart scoringowych, wykazując, co może budzić zdziwienie, że można miesięcznie o kilka milionów złotych zarabiać więcej w procesie akceptacji kredytowej, jeśli tylko własność predykcyjności modelu zwiększy się nieznacznie. Co więcej, możliwe jest testowanie strategii akceptacji, mierząc i wyliczając wielkości nie tylko znane i obserwowalne w rzeczywistych procesach, ale także te ukryte, których nie da się tak prosto intuicyjnie przewidzieć. Wpływ odrzuconych wniosków w procesie akceptacji jest trudny do przewidzenia i dlatego obserwacja ukrytych wskaźników pozwala wyrobić sobie nieocenione doświadczenie, by lepiej i skuteczniej zarządzać rzeczywistymi procesami.

Autor twierdzi, że strategia musi się zmieniać, dlatego trzeba ciągle doskonalić warsztat analityków ryzyka, ciągle testować nowe modele i reguły.

11. A. Fiedukowicz, J. Gąsiorowski, R. Olszewski: *Biznes z szeroką perspektywą, czyli przestrzenne oblicze statystyki*. Celem autorów tego opracowania jest zarówno dyskusja na temat możliwości i korzyści płynących z połączenia analiz statystycznych i przestrzennych, jak również przykłady wstępnych propozycji modyfikacji metod statystycznych tak, by mogły one w sposób efektywny uwzględniać zależności przestrzenne. Większość zbieranych danych opisowych jednakże ma lub może mieć odniesienie przestrzenne. Z tego powodu istotne wydaje się zastosowanie takich metod analizy informacji, które uwzględnią lokalizację zjawisk czy ich sąsiedztwo przestrzenne, wykorzystując w ten sposób pełniej informację zawartą *implicite* w danych. Do takich metod zaliczyć

należy algorytmy statystyki przestrzennej, geostatystyki czy ekonometrii przestrzennej, które pozwalają na analizy uwzględniające geograficzne odniesienia zjawisk. Taka analiza daje pełniejszą informację, która stanowi wsparcie w procesie decyzyjnym. Znaleźć ona może zastosowanie zarówno w administracji publicznej (gdzie ok. 80% podejmowanych decyzji ma odniesienie przestrzenne), jak i w biznesie (np. pomagając w wyznaczaniu optymalnego miejsca pod inwestycję z uwzględnieniem różnych scenariuszy i istniejącego sąsiedztwa — rodzajów zabudowy, dostępności drogowej itp.). Dodatkową pomoc stanowią powinny profesjonalne prezentacje kartograficzne w sposób przystępny prezentujące wyniki analiz przestrzennych. Warto dodać, że szczególnie przydatne mogą tu okazać się metody estymacji dla małych obszarów, które rozwijają się intensywnie w ostatnich latach.

12. M. Marszałek: *Satelitarny rachunek produkcji domowej w kontekście pomiaru pozarynkowej działalności gospodarstw domowych.* W ostatnich latach dostrzega się potrzebę wyodrębnienia bardziej precyzyjnego miernika lub grupy wskaźników umożliwiających ocenę rzeczywistych warunków oraz poziomu i jakości życia. W tym celu, oprócz aktualnie wykorzystywanych sposobów pomiaru, należy uwzględniać wielkości materialne i niematerialne wraz z obiektywnymi wskaźnikami i subiektywnymi ocenami. Eurostat proponuje utworzenie kompleksowego systemu statystyki, obejmującego zagregowane dane w postaci systemu rachunków narodowych wraz z dopełniającymi go rachunkami satelitarnymi. Duże oczekiwania i nadzieje budzi satelitarny rachunek produkcji domowej. Szacunek tej nierynkowej produkcji, wytworzonej na własne potrzeby przez członków gospodarstwa domowego, mógłby w znaczący sposób przybliżyć ocenę realnych warunków i poziomu życia ludności. Regularne zaś prowadzenie satelitarnego rachunku tej produkcji pozwoliłoby na obserwowanie zmieniającej się sytuacji gospodarstw domowych w zakresie postępu społecznego. To mogłoby przyczynić się do wdrożenia właściwych rozwiązań polityki społecznej i umożliwiłoby dostosowanie jej do dynamicznych zmian zachodzących w warunkach życia ludności, ale także pozwoliłoby na regularne prognozowanie skutków decyzji decydentów, np. w zakresie systemu emerytalnego czy polityki rodzinnej. Pozostaje problem, jak tego dokonać, biorąc pod uwagę dostępny system badań statystycznych, koszty ewentualnych nowych badań, ich analizę i ostateczne zastosowania. Niezbędne są więc dalsze prace naukowo-badawcze, aby można było przystąpić w praktyce do odpowiednich badań lub zespołu badań, a szczególnie ich praktycznych zastosowań.

13. M. Okupniak: *Estymacja bezpośrednia i pośrednia w badaniu polskich przedsiębiorstw.* Ta część opracowania dotyczy złożonych metod estymacji związanych z uzyskaniem odpowiednich danych w różnych układach dla przedsiębiorstw. Już od lat 70. XX w. można zaobserwować wzrost populacji małych i średnich przedsiębiorstw (MSP). Właśnie na te lata datuje się „odrodzenie”

sektora MSP, który obecnie zapewnia zatrudnienie ponad połowie Polaków. Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych co roku rośnie, a wraz z nią zapotrzebowanie na informacje o przedsiębiorstwach. Zarówno właściciele firm, jak i władze samorządowe zgłaszają popyt na informacje o niskim poziomie agregacji. Istnieje jednak coraz większy problem z uzyskaniem danych od podmiotów biorących udział w badaniach. W znacznym stopniu utrudnia to możliwość dostarczania informacji ze statystyki gospodarczej czy też informacji w zamówionym przekroju terytorialnym, przedmiotowym bądź sekcji Polskiej Klasyfikacji Działalności. Każdy dodatkowy wysiłek w celu zdobycia danych generuje powstawanie nowych kosztów. Sposobem na uniknięcie tych problemów może być zastosowanie do estymacji metod proponowanych przez statystykę małych obszarów. Pozwala ona na dokonanie szacunków o niskim poziomie agregacji, w przypadku niepełnych danych wykorzystując w analizie dostępne informacje dodatkowe, przy niewielkich dodatkowych kosztach.

Uwagi końcowe

Podsumowując publikację podkreślę, że chodziło głównie o zwrócenie uwagi na zastosowania statystyki, przedstawiając w ogólnym zarysie jej rozwój jako nauki, rolę filozofii myślenia statystycznego w zarządzaniu jakością prowadzącą do TQM w różnych dziedzinach i przedsięwzięciach. Próbowano wykazać korzyści płynące z ujęcia procesowego przy rozwiązywaniu konkretnych zagadnień. Podkreślano potrzebę uzyskania danych o niskich poziomach agregacji, sugerując wykorzystanie metod estymacji dla małych obszarów. Proponowano podjęcie nowych badań i analiz problematyki społecznej i gospodarczej. Podkreślano, że rozwój nowoczesnej techniki obliczeniowej, informatyki stwarza ogromne możliwości w zbieraniu i wykorzystaniu różnorodnych metod i analiz statystycznych, ale występują także zagrożenia, co jest poważnym wyzwaniem dla statystyki.

Największym jednak wyzwaniem dla statystyki jest stale rosnące zapotrzebowanie na różnego rodzaju informacje statystyczne w różnorodnych układach, porównywalne w czasie i przestrzeni. Powstaje problem, w jaki sposób można zaspokoić te potrzeby, biorąc pod uwagę nowoczesne środki obliczeniowe, rozwój teorii badań statystycznych, dotychczasową praktykę statystyczną, istniejące różnego rodzaju rejestry administracyjne i dostępną dokumentację. Podjęte prace w zakresie globalnego zarządzania jakością statystyki, zgodnie z koncepcją Eurostatu², powinny być transparentne dla wszystkich statystyków i użytkowników danych.

Oprac. prof. dr hab. Jan Kordos

² Eurostat (2007), *Handbook on Data Quality Assessment: Methods and Tools*; Eurostat (2009), *Handbook on Quality Reports*; Eurostat (2013), *Handbook on improving quality by analysis of process variables*.

Konferencja *Pomiar ubóstwa i wykluczenia społecznego w układach regionalnych i lokalnych* (Poznań, 11 i 12 czerwca 2015 r.)

W dniach 11 i 12 czerwca 2015 r. w Centrum Edukacyjnym Usług Elektronicznych Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu odbyła się ogólnopolska konferencja pt. *Pomiar ubóstwa i wykluczenia społecznego w układach regionalnych i lokalnych*, zorganizowana przez GUS oraz Urząd Statystyczny w Poznaniu w ramach projektu *Statystyka dla polityki spójności* — współfinansowanego z Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2007—2013.

Patronat nad konferencją objął Marek Woźniak, marszałek województwa wielkopolskiego oraz Jego Magnificencja prof. dr hab. Marian Gorynia, rektor Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu. W Komitecie honorowym konferencji byli: Władysław Kosiniak-Kamysz — minister Pracy i Polityki Społecznej, prof. dr hab. Janusz Witkowski — prezes GUS, Piotr Florek — wojewoda wielkopolski oraz prof. dr hab. Czesław Domański — prezes PTS.

Udział w pracach Komitetu Naukowego wzięli: jako przewodniczący prof. dr hab. Tomasz Panek (SGH) oraz członkowie — dr hab. Grażyna Dehnel, prof. nadzw. Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu; dr hab. Elżbieta Gołata, prof. nadzw. Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu; prof. dr hab. Jan Kordos, GUS i Wyższa Szkoła Menedżerska w Warszawie; a także prof. dr hab. Stanisław Kot z Politechniki Gdańskiej.

Głównym celem konferencji była prezentacja dwóch projektów: *Dezagregacja wskaźników strategii Europa 2020 na poziom NTS 2 z zakresu pomiaru ubóstwa i wykluczenia społecznego* oraz *Pomiar ubóstwa na poziomie powiatów (LAU I)*. Koordynatorem pierwszego projektu była pani Magdalena Fijałkowska z Departamentu Badań Społecznych i Warunków Życia GUS, a drugiego był dr Marcin Szymkowiak z Urzędu Statystycznego i Katedry Statystyki Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu. Celem konferencji było również przedstawienie wyników prac prowadzonych przez statystykę publiczną i ośrodki naukowe, a poświęconych szeroko rozumianej problematyce ubóstwa i wykluczenia społecznego związanej z pomiarem tych zjawisk, ich estymacją oraz metodami prezentacji uzyskanych rezultatów.

W konferencji wzięło udział ponad 230 osób — przedstawicieli środowisk akademickich oraz administracji rządowej i samorządowej, odpowiedzialnych za monitorowanie sytuacji społecznej, w tym Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, NBP, Narodowego Instytutu Zdrowia Publicznego — PZH (Państwowy Zakład Higieny), regionalnych i miejskich ośrodków pomocy społecznej, a także organizacji pozarządowych i instytucji zajmujących się w praktyce tematyką konferencji.

Otwarcia dokonał Jego Magnificencja prof. dr hab. Marian Gorynia, rektor Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, który podkreślił wagę podejmowanej na konferencji tematyki oraz przypomniał bogatą współpracę z GUS i Urzędem Statystycznym w Poznaniu. Następnie głos zabrał prof. dr hab. Janusz Witkowski — prezes GUS, który przedstawił historię i obecne badania ubóstwa i wykluczenia społecznego, a także wyzwania z jakimi statystyka publiczna musi się zmierzyć w najbliższej przyszłości. W części inauguracyjnej wystąpili również przewodniczący Komitetu Organizacyjnego dr Jacek Kowalewski — dyrektor Urzędu Statystycznego w Poznaniu, Piotr Florek — wojewoda wielkopolski, Agnieszka Pachciarz — wiceprezydent miasta Poznania oraz Aleksandra Kowalska — dyrektor Regionalnego Ośrodka Pomocy Społecznej, którzy odnieśli się do tematyki konferencji przez pryzmat reprezentowanych instytucji.

Pierwszej sesji plenarnej pt. *Metody pomiaru ubóstwa i wykluczenia społecznego* przewodniczył prof. dr hab. Janusz Witkowski. Referat otwierający sesję wygłosił prof. dr hab. Tomasz Panek nt. *Ubóstwo i wykluczenie społeczne: od koncepcji do pomiaru*, szczegółowo omawiając różne, przyjęte w literaturze przedmiotu definicje i kategorie ubóstwa. Przedstawił m.in. sposób pomiarowania ubóstwa w ujęciu absolutnym oraz relatywnym, koncentrując uwagę na wadach każdego z omawianych podejść. Zaprezentował również sposoby pomiaru ubóstwa w ujęciu obiektywnym i subiektywnym, a także kryteria ubóstwa w ujęciu jedno- i wielowymiarowym. Wskazał również na istotę wymiaru czasowego pozostawania w ubóstwie i jego wagi w analizie. W referacie omówił także najważniejsze problemy związane z wykluczeniem społecznym.

Drugim prelegentem w tej sesji była pani Anna Szukielojć-Bieńkuńska, która wygłosiła referat pod tytułem *Ubóstwo i wykluczenie społeczne w świetle badań GUS. O koncepcji pomiaru i wybranych wynikach*. Dokonała ona kompleksowego przeglądu badań prowadzonych przez GUS w tematyce ubóstwa i wykluczenia społecznego oraz zakresu i poziomu dostępnych informacji możliwych na ich podstawie do uzyskania. Prelegentka przedstawiła coroczne Badanie Budżetów Gospodarstw Domowych, które umożliwia monitorowanie zasięgu ubóstwa ekonomicznego. Kolejnym prezentowanym przez nią badaniem było prowadzone w cyklu rocznym Europejskie Badanie Dochodów i Warunków Życia (EU-SILC). Jest ono podstawowym źródłem informacji wykorzystywanym do obliczania dla krajów członkowskich Unii Europejskiej (UE) wskaźników w zakresie dochodów, ubóstwa i społecznego wykluczenia, w tym wskaźników uwzględnionych w strategii *Europa 2020*. Autorka omówiła również Badanie Spójności Społecznej, które umożliwia prowadzenie pogłębionych analiz różnych form ubóstwa oraz wykluczenia społecznego.

Drugiej części sesji plenarnej pt. *Prezentacja projektów: Dezagregacja wskaźników strategii Europa 2020 na poziom NTS 2 z zakresu pomiaru ubóstwa i wykluczenia społecznego i Pomiar ubóstwa na poziomie powiatów (LAU I)* przewodniczyła pani Renata Bielak, dyrektor Departamentu Analiz i Opracowań Zbiorczych w GUS.

Jako pierwszy wystąpił dr Piotr Łysoń z GUS, dyrektor Departamentu Badań Społecznych i Warunków Życia, który w wystąpieniu zatytułowanym *Działania polityki spójności w Polsce na okres 2014—2020 w świetle strategii Europa 2020 i krajowych dokumentów strategicznych polityki rozwoju* zwrócił uwagę na cele strategii *Europa 2020* oraz przedstawił najważniejsze założenia krajowych dokumentów strategicznych, takich jak: Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju, Strategia Rozwoju Kraju, Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju oraz poszczególne programy rozwoju w kontekście podejmowania działań w zakresie polityki spójności w Polsce. W wystąpieniu podkreślił, że ubóstwo jest bardzo istotnym problemem społecznym dotyczącym w różnym stopniu poszczególne osoby, rodziny, społeczności lokalne czy grupy społeczne. Prelegent wskazał, że programy na lata 2014—2020 stwarzają wielką szansę na ograniczenie ubóstwa i wykluczenia społecznego, ale wiele jeszcze trzeba zrobić, aby szansę tę dobrze wykorzystać. Podkreślił, że badania GUS są bezcennym źródłem wiedzy do monitorowania, oceny i podejmowania decyzji o rozwoju kraju. Referat ten miał charakter wprowadzający do dwóch kolejnych wystąpień, które skoncentrowane były na szczegółowym omówieniu dwóch projektów badawczych związanych z tematyką ubóstwa i wykluczenia społecznego.

Pierwszy z projektów pt. *Dezagregacja wskaźników strategii Europa 2020 na poziom NTS 2 z zakresu pomiaru ubóstwa i wykluczenia społecznego* omówiła jego koordynatorka Magdalena Fijałkowska — naczelnik w Departamencie Badań Społecznych i Warunków Życia GUS. Autorka przedstawiła główny cel zrealizowanego projektu, który polegał na poznaniu możliwości uzyskania wiarygodnych szacunków dla województw o czterech wskaźnikach, tj.: zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym (AROPE); zagrożenia ubóstwem — po uwzględnieniu transferów społecznych (ARPR); bardzo niskiej intensywności pracy w gospodarstwie domowym (LWI) oraz pogłębionej deprywacji materialnej (SMD). W wspomnianym projekcie podjęto próbę estymacji tych wskaźników w dodatkowych przekrojach, jak: miejsce zamieszkania (miasto/wieś), płeć, grupy wieku, status zatrudnienia oraz typ gospodarstwa domowego według stopnia urbanizacji zgodnie z klasyfikacją DEGURBA. Prelegentka przedstawiła też podstawowe informacje dotyczące organizacji i stosowanej metodologii EU-SILC. Omówiła również zrealizowaną pracę badawczą w podziale na trzy zespoły biorące udział w projekcie. Pierwszy z nich dokonał oceny precyzji wskaźników oraz prac studialnych związanych z próbą w badaniu EU-SILC. Do

jego zadań należała analiza precyzji wskaźników dla lat 2005—2012 przy dotychczasowej wielkości próby i stosowanej proporcjonalnej alokacji próby między województwami oraz analiza symulacji wpływu zwiększenia liczebności próby i zmiany jej alokacji, a także analiza współczynników realizacji próby dla rozpatrywanych lat. Drugi zespół badawczy opracował propozycję jednostopniowego schematu losowania. Dokonał również weryfikacji i oceny statystyczno-matematycznej proponowanych rozwiązań metodologicznych, w tym zmian w liczebności i alokacji próby oraz szacunków kosztów związanych ze zwiększeniem liczebności próby. Trzeci zespół podjął próbę estymacji dwóch wskaźników LWI oraz SMD przy wykorzystaniu metodologii statystyki małych obszarów (SMO). Do jego zadań należał dobór estymatorów klasy SMO, estymacja wskaźników i ocena precyzji uzyskanych wyników w zadeklarowanych latach i przekrojach, statystyczna ocena wyników estymacji pośredniej oraz estymacja wskaźników dla alternatywnych schematów losowania próby wraz z wyznaczeniem precyzji oszacowań. Analiza uzyskanych wyników w drodze symulacji wskazuje m.in., że wprowadzenie jednostopniowego schematu losowania nie przyniosła oczekiwanych korzyści dotyczących precyzji oszacowań. Pokazano jednak, że o ile oszacowania uzyskane metodami SMO nie różnią się znacząco od szacunków bezpośrednich (istotniejsze różnice dotyczą tylko kilku województw dla LWI), to jednocześnie uzyskano znaczną poprawę precyzji szacunku w porównaniu do klasycznego podejścia wynikającego z estymacji bezpośredniej. Co więcej, oszacowania pośrednie charakteryzują się mniejszą zmiennością i eliminują wpływ wahań przypadkowych wynikających z doboru próby w porównaniu do estymatora Horvitz-Thompsona. Nie jest jednak merytorycznie uzasadnione szacowanie wskaźników bardzo niskiej intensywności pracy w gospodarstwach domowych i pogłębionej deprywacji materialnej dla województw w dodatkowo określonych przekrojach ze względu na brak odpowiednich zmiennych pomocniczych dla tak zdefiniowanych domen.

Drugi z projektów pt. *Pomiar ubóstwa na poziomie powiatów (LAU 1)*, który jest w trakcie realizacji, omówił jego koordynator dr Marcin Szymkowiak (Urząd Statystyczny w Poznaniu i Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu). W wystąpieniu przedstawił główny cel pracy, którym było oszacowanie stopy ubóstwa w Polsce dla powiatów w latach 2005, 2008 i 2011 z wykorzystaniem metodologii SMO. Podkreślił przy tym, że wybór trzech okresów referencyjnych miał na celu wypracowanie trwałego produktu rozumianego jako kompleksowy zestaw metod umożliwiających przedstawienie tego wskaźnika dla powiatów. Z racji tego, że projekt jest w fazie realizacji, w pierwszej kolejności omówiono już wykonane zadania, do których należy:

- krytyczna ocena podejść stosowanych w zakresie estymacji stopy ubóstwa, prezentowanych od strony teoretycznej w literaturze przedmiotu,
- przegląd praktycznych zastosowań i implementacji w różnych krajach w zakresie oszacowania stopy ubóstwa z wykorzystaniem SMO,

- krytyczna ocena estymatorów SMO, które mogą być wykorzystane do szacowania stopy ubóstwa na niskim poziomie agregacji przestrzennej (LAU 1),
- kwerenda potencjalnych źródeł danych w kontekście poszukiwania zmiennych pomocniczych do budowy odpowiednich modeli statystycznych, które będzie można wykorzystać na potrzeby estymacji stopy ubóstwa na poziomie LAU 1,
- weryfikacja dostępnego oprogramowania, które może być wykorzystane na potrzeby szacowania stopy ubóstwa w Polsce na poziomie LAU 1.

Przedstawił również zadania, które są obecnie w fazie realizacji, a do których należy:

- ocena terytorialnego zróżnicowania stopy ubóstwa w powiatach (LAU 1),
- wytypowanie obszarów najbardziej i najmniej dotkniętych ubóstwem,
- statystyczna ocena jakości zastosowanych estymatorów klasy SMO z punktu widzenia precyzji szacunku,
- merytoryczna ocena uzyskanych wyników,
- prezentacja na mapach tematycznych zjawiska ubóstwa,
- sformułowanie wytycznych i rekomendacji w zakresie możliwości przyszłego cyklicznego wykorzystania zaproponowanej metodologii.

Prelegent przedstawił też wyniki estymacji stopy ubóstwa w podregionach, które stanowiły punkt wyjścia w szacowaniu tego parametru dla powiatów w Polsce.

Ważnym elementem spotkania był także panel dyskusyjny pt. *Kierunki rozwoju badań ubóstwa i wykluczenia społecznego — wyzwania badawcze i potrzeby informacyjne*, którego organizatorem był prof. dr hab. Maciej Żukowski — prorektor ds. Nauki i Współpracy z Zagranicą Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu. W panelu udział wzięli: dr Grażyna Marciniak — wiceprezes GUS, prof. dr hab. Tomasz Panek — SGH i jednocześnie przewodniczący Komitetu Naukowego Konferencji, dr hab. Elżbieta Gołata z Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu oraz prof. dr hab. Jan Kordos — doradca prezesa GUS, wykładowca w Wyższej Szkole Menedżerskiej w Warszawie. Dyskusję poświęcono kierunkom rozwoju badań ubóstwa i wykluczenia społecznego. W trakcie dyskusji podkreślono istotę podejmowanych prac w ramach prezentowanych projektów, szczególnie w kontekście dostarczania informacji dla niższych poziomów agregacji przestrzennej. Wskazano na związane z tym wyzwania badawcze i metodologiczne oraz podkreślono konieczność zachowania wysokiej jakości dostarczanych danych statystycznych.

Drugi dzień konferencji poświęcono prezentacjom dotyczącym różnych metod oceny natężenia i zróżnicowania ubóstwa oraz różnych jego aspektów, wykorzystujących do tego celu często wysoce profesjonalne narzędzia badawcze. Rozpoczęły go dwie równoległe sesje. Pierwszej, zatytułowanej *Demograficzne i społeczno-ekonomiczne uwarunkowania ubóstwa i wykluczenia społecznego* przewodniczył prof. dr hab. Tomasz Panek. Otworzyło ją wystąpienie prof. dr hab. Teresy Słaby (SGH) pt. *Co wiemy o rzeczywistej jakości i godności życia rdzennych mieszkańców wsi w wieku 60+?* Autorka zaprezentowała tutaj wyniki

ciekawych badań przeprowadzonych w czterech najbiedniejszych województwach wschodniej Polski, opartych na specjalnym doborze celowym respondentów. Dr hab. Baha Kalinowska-Sufinowicz (Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu) wygłosiła z kolei referat pt. *Dyskryminacja ekonomiczna jako stymulanta ubóstwa i wykluczenia społecznego kobiet*, wskazujący na znaczenie zjawiska dyskryminacji zatrudnieniowej (którego przejawem jest wyższa stopa bezrobocia), kwalifikacyjnej i zawodowej, typu *human capital*, samodyskryminacji oraz dyskryminacji rodzicielskiej jako czynników determinujących ubóstwo i wykluczenie społeczne kobiet. Mgr Marta Zaręba (Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Poznaniu) i dr Ryszard Necel (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu) w prezentacji pt. *Społeczno-ekonomiczne wymiary ubóstwa w perspektywie różnic terytorialnych w Wielkopolsce* skoncentrowali się na konstrukcji cząstkowych wskaźników dla trzech podstawowych wymiarów ubóstwa: finansowego, w zakresie warunków życia i sytuacji na rynku pracy. Na podstawie tych wskaźników stworzyli i przeanalizowali syntetyczny wskaźnik ubóstwa oraz przedstawili istotne kwestie dotyczące cyklicznego pomiaru ubóstwa w układach lokalnych. Mgr Andrzej Wołoszyn, dr Romana Głowicka-Wołoszyn i dr Agnieszka Kozera z Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu w referacie *Identyfikacja uwarunkowań zjawiska ubóstwa w Polsce w układzie województw z wykorzystaniem biplotu* podjęli próbę poznania regionalnych uwarunkowań ubóstwa w przekroju województw z wykorzystaniem graficznego narzędzia skalowania wielowymiarowego, jakim jest biplot, w wyniku czego uzyskali wiele dodatkowych informacji o rozmaitych czynnikach wpływających na ubóstwo i ich wzajemnych powiązaniach. Dr Ewa Cichowicz (SGH) w prelekcji *Możliwości oceny i pomiaru wykluczenia finansowego* rozpatrywała grupy społeczne szczególnie zagrożone ekskluzją społeczną oraz koncepcję poziomów wykluczenia finansowego. W tym celu skonstruowała odpowiednie wskaźniki służące jego pomiarowi.

Odbywającej się równolegle sesji *Metody pomiaru i modelowania ubóstwa i wykluczenia społecznego* przewodniczył prof. dr hab. Stanisław Maciej Kot z Politechniki Gdańskiej. Pierwszą mówczynią była dr hab. Anna Kołodziejczak z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Jej wystąpienie *Wykorzystanie metody autokorelacji przestrzennej do analizy ubóstwa na obszarach wiejskich w Polsce* oparte było na zastosowaniu metody badawczej do określania stopnia koncentracji, czyli lokalnych związków przestrzennych występowania ubóstwa na obszarach wiejskich. Z kolei dr Przemysław Nosal (z tej samej uczelni) mówił o znaczeniu triangulacji jako wzajemnej kontroli i pogłębianiu wyników badania poprzez zastosowanie różnych technik czy podejść badawczych, służących analizom położenia społecznego dzieci i młodzieży z woj. wielkopolskiego (tytuł referatu: *O potrzebie triangulacji. Metody jakościowe w badaniach ubóstwa i wykluczenia społecznego*). Przedmiotem wystąpienia mgra Łukasza Wawrowskiego i mgra Macieja Beręsewicza z Urzędu

Statystycznego w Poznaniu pt. *Estymacja wskaźnika bardzo niskiej intensywności pracy z wykorzystaniem modelu Faya-Herriota i jego rozszerzeń* była natomiast próba estymacji jednego z kluczowych wskaźników strategii *Europa 2020* dla województw z wykorzystaniem modeli estymacji pośredniej i wszechstronnych źródeł danych. Za nawiązanie do tego opracowania można uznać referat dra hab. Andrzeja Młodaka, mgra Łukasza Wawrowskiego i mgra Tomasza Józefowskiego z tego Urzędu, zatytułowany *Zastosowanie metod taksonomicznych w estymacji wskaźników ubóstwa*. Ukazano w nim możliwości wykorzystania mierników syntetycznych — skonstruowanych z wykorzystaniem taksonomicznych wzorców rozwoju oraz taksonomii wielokryterialnej i modyfikacji klasycznych podejść uwzględniających specyfikę danych panelowych. Są one zmiennymi pomocniczymi w estymacji wskaźnika bardzo niskiej intensywności pracy i wskaźnika pogłębionej deprywacji materialnej dla województw dokonywanej za pomocą dynamicznego modelu Faya-Herriota.

Zamykając tę sesję prezentacja mgra Tomasza Piaseckiego (Urząd Statystyczny w Łodzi) pt. *Optymalizacja schematu losowania w badaniu EU-SILC jako droga do zaspokojenia potrzeb informacyjnych dotyczących ubóstwa w ujęciu regionalnym* obejmowała diagnostykę stanu obecnego i prognoz w zakresie efektywności kilku wariantów realokacji oraz zwiększenia liczebności próby stosowanej w EU-SILC w kontekście poprawy jakości i zakresu informacyjnego tego badania. W dyskusji podnoszono m.in. kwestię roli procesów urbanizacyjnych w kształtowaniu się ubóstwa.

Część wystąpień zaprezentowano w sesji plakatowej. W postaci wizualnej rezultaty dociekań badawczych ukazali:

- dr inż. Edyta Mazurek (Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu) — jej plakat *Ulga na dzieci — pomoc rodzinom wielodzietnym a sprawiedliwość podatkowa* dotyczył statystycznej analizy wprowadzanych w systemie podatkowym zmian w zakresie ulgi na dzieci w kontekście pomocy rodzinom i sprawiedliwości podatkowej;
- dr Katarzyna Andrzejczak i dr Agata Kliber (Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu) w opracowaniu *Modelowanie francuskiej pomocy rozwojowej. Czy pomoc rozwojowa kierowana jest do krajów najbiedniejszych?* opisały francuskie rozwiązania w zakresie zwalczania ubóstwa oraz czynniki motywacyjne tradycyjnych i największych donatorów pomocy rozwojowej dla krajów afrykańskich płynących właśnie z Francji;
- dr inż. Marcin Kiciński, mgr inż. Maciej Bieńczak i mgr inż. Paweł Zmuda-Trzebiatowski (Politechnika Poznańska) skoncentrowali się na wskaźnikach zagrożenia wykluczeniem społecznym dotyczącym transportu (ich prezentacja nosiła tytuł *Ocena zagrożenia wykluczeniem społecznym związanym z transportem w powiatach Wielkopolski*);
- dr Krzysztof Szwarek, dr Dorota Strózik i dr Tomasz Strózik (Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu) swe przemyslenia (*Przemoc relacyjna w szkole*

a jakość życia dzieci w Wielkopolsce na podstawie badania *Children's Worlds*) dotyczące przyczyn i skutków odrzucania dzieci przez ich rówieśników oparli na danych pochodzących z badania percepcji życia dzieci w wieku szkolnym (8—12 lat), przeprowadzonego w Wielkopolsce w roku 2014, a dotyczącego postrzegania przez owe dzieci ich własnego życia oraz relacji z otoczeniem;

- mgr Michalina Kublicka, mgr Piotr Stonkowski i mgr Aleksandra Łukasiewicz (Centrum Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Przedsiębiorstwo Społeczne Sp. z o.o. w Szczecinie) w prezentacji pt. *Innowacyjne narzędzie pomiaru efektu integracyjnego osób wykluczonych społecznie — wnioski z badania monitoringowego podmiotów ekonomii społecznej w województwie wielkopolskim* przedstawili rezultaty badania podmiotów ekonomii społecznej różnych typów ze szczególnym uwzględnieniem problemów w pomiarze integracji społecznej osób społecznie wykluczonych;
- dr Romana Głowicka-Wołoszyn, dr Agnieszka Kozera i mgr Joanna Stanisławska z Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu w prezentacji pt. *Zjawisko ubóstwa mieszkaniowego w krajach Unii Europejskiej* dokonały identyfikacji i oceny zmian zjawiska ubóstwa mieszkaniowego w UE w latach 2005—2013 w kontekście polityki spójności;
- dr Katarzyna Tuszyńska (prezentacja pt. *Psychospołeczne aspekty ubóstwa jako jego przyczyny, konsekwencje i wtórne uwarunkowania*) zastanawiała się nad podstawami niechęci osób dotkniętych ubóstwem do skorzystania ze sposobności poprawy niekorzystnej sytuacji ekonomicznej oraz możliwości wykorzystania wyników badań i doświadczeń z innych krajów.

Jednej z ostatnich dwóch sesji zatytułowanej *Przestrzenne zróżnicowanie ubóstwa i wykluczenia społecznego w Polsce* przewodniczyła dr hab. Grażyna Dehnel z Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu. Otworzyło ją wystąpienie dr Jadwigi Zaród z Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technologicznego w Szczecinie pt. *Podział Polski na obszary ze szczególnym uwzględnieniem podregionów zagrożonych ubóstwem*, ukazujące zróżnicowany rozwój podregionów ze względu na cechy warunkujące ubóstwo i charakterystykę obszarów zagrożonych ubóstwem, dokonaną z wykorzystaniem specjalnie skonstruowanej funkcji dyskryminacyjnej. Z kolei mgr Beata Kraszevska, reprezentująca Urząd Statystyczny w Poznaniu, prezentację *Wykorzystanie metod taksonomicznych w analizie zróżnicowania zagrożenia ubóstwem w podregionach w 2011 roku* poświęciła zastosowaniu metod analizy skupień do klasyfikacji podregionów ze względu na zagrożenie ubóstwem oraz porównaniu wyników z rezultatami szacunków wskaźnika zagrożenia ubóstwem (ang. *at-risk-of-poverty rate*, ARPR) dokonanych przez Ośrodek Statystyki Małych Obszarów Urzędu Statystycznego w Poznaniu. Mgr Agata Girul (Urząd Statystyczny we Wrocławiu) w referacie zatytułowanym *Zjawisko ubóstwa w województwie dolnośląskim w świetle wyników badań GUS* skoncentrowała się na analizie zasięgu i wielkości ubóstwa

szacowanego przy użyciu różnych jego granic (zarówno obiektywnych jak i subiektywnych). Dr Mirosława Kaczmarek (Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu) w wystąpieniu pt. *Przestrzenne zróżnicowania ubóstwa w Polsce w świetle analizy metodą k-średnich* przeprowadziła grupowanie województw ze względu na formę i poziom ubóstwa, wyodrębniając trzy kategorie. Wreszcie dr inż. Aneta Mikula (SGGW) omówiła rezultaty analizy terytorialnego zróżnicowania stopnia zagrożenia ubóstwem na Mazowszu, dokonanej z wykorzystaniem narzędzi wielowymiarowej analizy danych oraz opartej na monetarnych i niemonetarnych determinantach zjawiska (tytuł jej wystąpienia brzmiał *Przestrzenne zróżnicowanie stopnia zagrożenia ubóstwem w powiatach i gminach województwa mazowieckiego*). W dyskusji poruszano m.in. kwestię porównywalności i spójnej interpretacji różnorodnych wskaźników.

Druga z finalnych sesji (*Diagnoza potrzeb informacyjnych w obszarze ubóstwa i wykluczenia społecznego*) prowadzona była przez dr hab. Elżbietę Gołątę. Na wstępie dr hab. Małgorzata Orłowska z Wyższej Szkoły Biznesu w Dąbrowie Górniczej wygłosiła prelekcję na temat *Czas wolny jako niespecyficzna metoda pomiaru wykluczenia społecznego — z doświadczeń pedagoga społecznego*, która objęła swą treścią zarówno zagadnienia socjologiczne (konceptję kapitałów: ekonomicznego, kulturowego i społecznego), jak i statystyczne (analiza wykorzystania owych kapitałów). Mgr Bogumiła Pleskowicz i prof. dr hab. Zbigniew Strzelecki (Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego oraz SGH, odpowiednio) w wystąpieniu pt. *Ubogie Mazowsze* przeprowadzili analizę terytorialnego zróżnicowania zagrożenia ubóstwem w regionie, która potwierdziła teorię o tzw. „pękniętym Mazowszu” z linią podziału wyznaczoną przez metropolię warszawską. Prof. dr hab. Ryszard Szarfenberg (Uniwersytet Warszawski) zaprezentował referat pt. *Cel ogólnokrajowy w zakresie ubóstwa na poziomie województw — perspektywa uczestnika procesu*, w którym wskazał, że ogólnopolskie zamierzenia strategii *Europa 2020* w zakresie ograniczania ubóstwa nie doczekały się przełożenia na cele wojewódzkie — przede wszystkim z braku wielopłaszczyznowych koncepcji politycznych w administracji rządowej i samorządowej. Z kolei dr Dariusz Dziechciarz i mgr Shivan Fate z Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego w Szczecinie (wystąpienie pt. *Enklawy biedy popegeerowskiej na Pomorzu Zachodnim — dostępność informacji i potrzeby diagnostyczne na poziomie miejscowości*) ukazali wpływ spuścizny wynikłej z likwidacji PGR na powstanie enklaw ubóstwa w Zachodniopomorskiem i obciążenie regionu tym problemem. Na zakończenie dr Urszula Kaczmarek (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu) zaprezentowała temat pt. *Zróżnicowanie przestrzenne pomocy społecznej w Polsce jako pośrednia metoda identyfikacji regionalnych aspektów ekskluzji społecznej*. Była to synteza wiedzy o zróżnicowaniu przestrzennym i wybranych negatywnych problemach społecznych w Polsce (w tym kształtowaniu się realiów pomocy społecznej).

Konferencję zwieńczyła debata z udziałem studentów Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu i prelegentów, której moderatorem był dr Piotr Michoń z Katedry Pracy i Polityki Społecznej Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu. Zwrócono w niej uwagę na praktyczne znaczenie rezultatów pomiaru ubóstwa i kwestię skutecznego wykorzystywania ich w praktyce. Obrady podsumował przewodniczący Komitetu Organizacyjnego konferencji dr Jacek Kowalewski, dyrektor Urzędu Statystycznego w Poznaniu, dziękując wszystkim osobom i instytucjom, które aktywnie zaangażowały się w przygotowanie i przeprowadzenie obrad, a także przewodniczącym sesji, prelegentom i uczestnikom za wniesiony cenny wkład merytoryczny i ciekawą dyskusję oraz wyraził nadzieję na wymierne efekty praktycznego wdrażania dorobku tego wydarzenia. Na zakończenie dr Grażyna Marciniak dokonała syntezy wszystkich wydarzeń, które miały miejsce podczas dwóch dni konferencji. Podkreśliła, że w trakcie konferencji pojawili się reprezentanci ze wszystkich województw z różnych instytucji. Świadczy to o wadze i randze podjętego tematu oraz pozwala optymistycznie patrzeć na skuteczność przeciwdziałania zjawisku ubóstwa i wykluczenia społecznego w przyszłości.

Konferencja ukazała możliwości wykorzystania metod statystycznych w analizie zjawisk związanych z ubóstwem i wykluczeniem społecznym. Stanowiła również doskonałą okazję do nawiązania współpracy i wymiany doświadczeń pomiędzy różnymi środowiskami. Dzięki konferencji możliwe było stworzenie platformy do dyskusji wśród naukowców, ekspertów wywodzących się z uniwersytetów, urzędów statystycznych, instytutów badawczych i innych organów rządowych oraz władz lokalnych i przedsiębiorstw prywatnych zajmujących się problematyką ubóstwa i wykluczenia społecznego.

Oprac. **mgr Tomasz Józefowski, dr Tomasz Klimanek, dr hab. Andrzej Młodak** — *Urząd Statystyczny w Poznaniu*, **dr Marcin Szymkowiak** — *Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Urząd Statystyczny w Poznaniu*

XLIV Ogólnopolski Konkurs Statystyczny

Centralna Biblioteka Statystyczna im. St. Szulca zorganizowała po raz kolejny konkurs dla młodzieży szkół ponadgimnazjalnych. Jego celem, jak zawsze, było rozwijanie umiejętności i wiedzy o statystyce zdobywanej na lekcjach matematyki, geografii, zarządzania informacją czy podstaw przedsiębiorczości. Tym razem w rywalizacji uczestniczyło 262 uczniów z 43 szkół średnich (liceów ogólnokształcących, liceów profilowanych i techników ekonomicznych) z całej Polski. Zadanie konkursowe polegało na opracowaniu w ciągu 2 miesięcy (marzec i kwiecień) jednego z trzech tematów:

1. Scharakteryzuj na podstawie działu 14 *Małego Rocznika Statystycznego Polski* (edycja 2014 lub 2013) produkcję wyrobów przemysłowych w Polsce;
2. Napisz, jak w Polsce gospodarujemy nośnikami energii — na podstawie działu 14 *Małego Rocznika Statystycznego Polski* (edycja 2014 lub 2013);
3. Opisz i oceń budownictwo w Polsce — na podstawie działu 14 *Małego Rocznika Statystycznego Polski* (edycja 2014 lub 2013).

Jury Konkursu, pod kierunkiem dyrektora Biblioteki — Bożeny Łazowskiej, przyznało nagrody indywidualne dla uczniów za najlepsze prace:

- I miejsce — laptop dla Roksany Jakóbczak z Zespołu Szkół nr 2 im. Mikołaja Kopernika w Stargardzie Szczecińskim;
- II miejsce — tablety dla Patrycji Piskor z Zespołu Szkół nr 2 im. gen. Władysława Sikorskiego w Tomaszowie Lubelskim i Żanety Supiety z Zespołu Szkół Ekonomiczno-Chemicznych w Trzebini;
- III miejsce — miniwieże dla Bartosza Barszcza z Zespołu Szkół Ekonomiczno-Usługowych w Rybniku, Jolanty Hałasy i Anny Kulpy z Zespołu Szkół nr 2 im. gen. Władysława Sikorskiego w Tomaszowie Lubelskim.

Uczestnicy Konkursu, którzy zajęli 4 i 5 miejsce *ex aequo* otrzymali pięknie wydane albumy i leksykony.

Roksana Jakóbczak przysłała najlepsze opracowanie, w którym opisała i oceniła budownictwo w Polsce. Jej praca wyróżniała się bardzo dobrym wykorzystaniem źródeł statystycznych, nietuzinkowym podejściem do tematu (forma rozmowy pana Biznesika z uczennicą usiłującą poznać tajniki rynku budowlanego) oraz trafną analizą. Do swojej pracy Autorka dołączyła prezentację multimedialną *Inspirująca podróż po polskim i stargardzkim rynku budowlanym* oraz film nagrany telefonem komórkowym *Polskie i lokalne budownictwo oczami specjalistów i mieszkańców Stargardu Szczecińskiego*.

Zdobywczynie II miejsca w Konkursie wybrały drugi temat konkursowy. Żaneta Supieta napisała pracę o *Gospodarowaniu nośnikami energii*. Opracowanie wyróżniało się bardzo dobrym wykorzystaniem źródeł statystycznych i prawidłową analizą. Szczególnie cenne były zamieszczone własne wskaźniki dynamiki i tempa zmian procesów ekonomicznych, które świadczą o znajomości przez uczennicę metod statystycznych. Patrycja Piskor przygotowała natomiast bardzo obszerne, szczegółowo dopracowane i bogato ilustrowane studium *Jak gospoda-*

rujemy nośnikami energii? Do pracy dołączono wyniki ankiety przeprowadzonej w jej klasie na temat odnawialnych źródeł energii.

Laureaci III miejsca w Konkursie również zajęli się tym tematem. Bartosz Barszcz napisał pracę, w której pokazał ciekawe przemyślenia i opinie, dobrze zanalizował źródła statystyczne i wykonał wiele starannych wykresów i tabel z własnymi przeliczeniami danych statystycznych. Z kolei opracowanie Anny Kulpy wyróżniało się starannością formy, dobrą analizą i wykorzystaniem źródeł statystycznych oraz dodatkowo wykonaną prezentacją multimedialną przedstawiającą gospodarowanie nośnikami energii w woj. lubelskim. Joanna Hałasa zaś napisała bardzo obszerną pracę — dobrze wykorzystując źródła statystyczne oraz poprawnie analizując dane — niezwykle starannie zilustrowaną wykresami i mapami, z dołączonymi samodzielnie wykonanymi zdjęciami z Zagłębia Lubelskiego i elektrociepłowni Lublin-Wrotków.

Prace pozostałych laureatów Ogólnopolskiego Konkursu Statystycznego wyróżniało dobre wykorzystanie i analiza źródeł statystycznych, staranna forma przedstawienia tematu oraz samodzielne opinie i refleksje.

Pełna lista laureatów, obejmująca 45 uczestników Konkursu, zamieszczona została na stronie internetowej Biblioteki <http://cbs.stat.gov.pl> oraz poniżej:

- I miejsce zajęła Roksana Jakóbczak z Zespołu Szkół nr 2 im. Mikołaja Kopernika w Stargardzie Szczecińskim (praca pod kierunkiem Jolanty Stępczyńskiej);
- II miejsce — *ex aequo* Patrycja Piskor z Zespołu Szkół nr 2 im. gen. Władysława Sikorskiego w Tomaszowie Lubelskim (praca pod kierunkiem Jolanty Kidy) oraz Żaneta Supieta z Zespołu Szkół Ekonomiczno-Chemicznych w Trzebini (praca pod kierunkiem Grażyny Szopy);
- III miejsce — *ex aequo* Bartosz Barszcz z Zespołu Szkół Ekonomiczno-Usługowych w Rybniku (praca pod kierunkiem Elżbiety Wilczek), Jolanta Hałasa i Anna Kulpa z Zespołu Szkół nr 2 im. gen. Władysława Sikorskiego w Tomaszowie Lubelskim (prace pod kierunkiem Jolanty Kidy);
- IV miejsce — *ex aequo*: Aleksandra Borowiec z Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych nr 4 im. Królowej Jadwigi w Jaworznie (praca pod kierunkiem Haliny Migacz), Magdalena Chomiuk z Zespołu Szkół nr 1, I Liceum Ogólnokształcące w Łosicach (praca pod kierunkiem Krzysztofa Dziołaka), Dominika Dąbrowska z Zespołu Szkół Zawodowych im. Stanisława Staszica w Wysokiem Mazowieckiem (praca pod kierunkiem Agnieszki Grabowskiej), Anna Dumicz z Zespołu Szkół nr 2 im. gen. Władysława Sikorskiego w Tomaszowie Lubelskim (praca pod kierunkiem Jolanty Kidy), Katarzyna Dykas z Zespołu Szkół w Radomyślu Wielkim (praca pod kierunkiem Aliny Kuźdżał), Karolina Jagodzińska z Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych nr 2 im. Karola Fryderyka Libelta w Krotoszynie (praca pod kierunkiem Elżbiety Wicenciak), Jolanta Jarosz z I Liceum Ogólnokształcącego im. Stanisława Staszica w Chrzanowie (praca pod kierunkiem Jolanty Staniszewskiej), Anna Krośnicka z Zespołu Szkół Ekonomicznych i Technicznych im. Stanisława Staszica w Słupsku (praca pod kierunkiem Anny Jachurskiej), Radosław

- Kwiatkowski z Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych nr 1, Centrum Kształcenia Ustawicznego im. Bohaterów Westerplatte w Garwolinie (praca pod kierunkiem Jolanty Konarzewskiej), Patrycja Łyszczarz z Zespołu Szkół Technicznych w Strzyżowie (praca pod kierunkiem Elżbiety Niewolskiej), Roksa Mamica z Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych nr 4 im. Królowej Jadwigi w Jaworznie (praca pod kierunkiem Haliny Migacz), Katarzyna Omelańczuk z Zespołu Szkół nr 1, I Liceum Ogólnokształcące w Łosicach (praca pod kierunkiem Urszuli Wołkowicz), Daria Radoń z Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych nr 4 im. Królowej Jadwigi w Jaworznie (praca pod kierunkiem Haliny Migacz), Anna Sepska z XII Liceum Ogólnokształcącego im. St. Wyspiańskiego w Łodzi (praca pod kierunkiem Jacka Poławskiego), Jadwiga Sikora z Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych nr 4 im. Królowej Jadwigi w Jaworznie (praca pod kierunkiem Haliny Migacz), Kinga Sobczyk z Zespołu Szkół Zawodowych nr 1 im. mjr. H. Dobrzańskiego „Hubala” w Starachowicach (praca pod kierunkiem Anny Sławek), Agata Sobotka z Zespołu Szkół Ekonomicznych w Zielonej Górze (praca pod kierunkiem Aleksandry Kozirowskiej), Paweł Starzyński z II Liceum Ogólnokształcącego im. Stanisława Wyspiańskiego w Legnicy (praca pod kierunkiem Beaty Kuci), Magdalena Stefańska z XII Liceum Ogólnokształcącego im. St. Wyspiańskiego w Łodzi (praca pod kierunkiem Jacka Poławskiego), Magda Urban z Zespołu Szkół Zawodowych nr 1 im. Marii Skłodowskiej-Curie w Brzegu (praca pod kierunkiem Moniki Kudry), Mateusz Winiarczyk z Zespołu Szkół Ekonomicznych i Technicznych im. Stanisława Staszica w Słupsku (praca pod kierunkiem Anny Jachurskiej), Klaudia Włodarczyk i Aleksandra Zandek z Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych nr 1 w Jarocinie (prace pod kierunkiem Małgorzaty Ginter) i Żaneta Ziemia z Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych nr 4 im. Królowej Jadwigi w Jaworznie (praca pod kierunkiem Haliny Migacz);
- V miejsce — *ex aequo*: Anna Bursakowska z Zespołu Szkół Ekonomicznych im. Stefana Żeromskiego w Legnicy (praca pod kierunkiem Beaty Kuci), Emilia Dołżyńska z Zespołu Szkół Handlowo-Ekonomicznych im. Mikołaja Kopernika w Białymstoku (praca pod kierunkiem Ewy Drewnowskiej), Dominik Główniak z Zespołu Szkół Techniczno-Informatycznych w Busku Zdroju (praca pod kierunkiem Władysława Kurpisza), Jakub Jadczyk z IV Liceum Ogólnokształcącego im. Henryka Sienkiewicza w Częstochowie (praca pod kierunkiem Bożeny Dobosik), Daniel Kardynał z Zespołu Szkół Techniczno-Informatycznych w Busku Zdroju (praca pod kierunkiem Władysława Kurpisza), Kamil Maj i Natalia Maj z Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych nr 1 im. Mikołaja Kopernika w Busku Zdroju (prace pod kierunkiem Krystyny Kaszuby), Natalia Napieraj z I Liceum Ogólnokształcącego im. Lotników Polskich w Oleśnie (praca pod kierunkiem Magdaleny Koloch), Patryk Ołota z Zespołu Szkół Zawodowych nr 1 im. Marii Skłodowskiej-Curie w Brzegu (praca pod kierunkiem Moniki Kudry), Karol Rak z Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych nr 1 im. Mikołaja Kopernika w Busku Zdroju (praca pod kierunkiem Krystyny Kaszuby), Mateusz Sowierszenko

z Zespołu Szkół Zawodowych nr 1 im. Marii Skłodowskiej-Curie w Brzegu (praca pod kierunkiem Moniki Kudry), Agnieszka Smolińska z Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych im. Władysława Stanisława Reymonta w Chorzeliach (praca pod kierunkiem Rafała Burczyńskiego), Małgorzata Szumilas z Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych nr 1 im. Mikołaja Kopernika w Busku Zdroju (praca pod kierunkiem Teodozji Plebańczyk), Sabina Wcisło z II Liceum Ogólnokształcącego im. Zbigniewa Herberta w Brzegu (praca pod kierunkiem Agnieszki Rutkowskiej), Magdalena Zarzycka z Zespołu Szkół Ekonomicznych im. Stefana Żeromskiego w Legnicy (praca pod kierunkiem Beaty Kuci).

Wszyscy laureaci Konkursu otrzymali poza nagrodami rzeczowymi pamiątkowe dyplomy, a do wszystkich nauczycieli będących opiekunami uczestników Konkursu wysłano listy gratulacyjne z podziękowaniami za zorganizowanie współzawodnictwa w szkołach.

Niektóre licea i technika biorą udział w Konkursie od kilkudziesięciu lat. Należą do nich: IV Liceum Ogólnokształcące im. Henryka Sienkiewicza w Częstochowie, XII Liceum Ogólnokształcące im. Stanisława Wyspiańskiego w Łodzi, Zespół Szkół nr 2 im. gen. Władysława Sikorskiego w Tomaszowie Lubelskim, Zespół Szkół Ekonomicznych w Zielonej Górze, Zespół Szkół Ekonomicznych im. Stefana Żeromskiego w Legnicy i Zespół Szkół Ekonomiczno-Usługowych w Rybniku.

Ogólnopolski Konkurs Statystyczny jest najstarszym i największym tego typu wydarzeniem edukacyjnym organizowanym przez służby statystyki publicznej. Jest też świetną promocją nie tylko wydawnictwa statystycznego *Mały Rocznik Statystyczny Polski*, ale także urzędów statystycznych w województwach oraz GUS. Podczas Konkursu uczestnicy robią zazwyczaj pierwszy krok w kierunku poznania statystyki, jej zadań i roli w państwie i społeczeństwie.

Organizacja Ogólnopolskiego Konkursu Statystycznego jest dla pracowników Biblioteki ogromnym wyzwaniem merytorycznym i logistycznym. W bardzo krótkim okresie należy bowiem dokładnie przeczytać, przeanalizować, a następnie wybrać najlepsze prace konkursowe i co jest najbardziej miłe — przyznać oraz rozesłać nagrody i dyplomy, a także listy gratulacyjne do uczestników i ich nauczycieli. Jest to jedno z najbardziej fascynujących zadań edukacyjnych, którymi się zajmujemy. Niezmiennie zadziwia kreatywność młodych ludzi, ich otwartość na świat i jego problemy, dociekliwość i samodzielność myślenia. Doceniamy pracę nauczycieli — współorganizatorów Konkursu w szkołach, którzy nadzorują jego przebieg. Wysyłamy im również dodatkowe pomoce dydaktyczne w postaci innych roczników statystycznych i broszur. Zachęcamy przy okazji do korzystania z naszej strony internetowej, z biblioteki cyfrowej i z portalu informacyjnego i edukacyjnego GUS.

Oprac. dr Bożena Łazowska, CBS

Z październikowej oferty wydawniczej GUS warto zwrócić uwagę na publikacje cykliczne **„Rocznik Statystyki Międzynarodowej 2015”** oraz **„Wskaźniki zrównoważonego rozwoju Polski 2015”**, a także **„Ruch graniczny oraz wydatki cudzoziemców w Polsce i Polaków za granicą w 2014 r.”**.

„Rocznik Statystyki Międzynarodowej”, wydawany od 1965 r. z częstotliwością trzy- lub czteroletnią, jest najobszerniejszym wydawnictwem GUS z zakresu porównań międzynarodowych. Zawiera bogaty zestaw informacji o rozwoju społeczno-gospodarczym świata, kontynentów, ugrupowań gospodarczych i wybranych krajów, w tym także Polski i jej pozycji w świecie.

Tegoroczna edycja Rocznika zyskała nową formułę — w wersji drukowanej Czytelnicy znajdą podstawowe informacje dla świata i grupowań według podziału geograficznego lub zaawansowania gospodarczego, natomiast szczegółowe dane według krajów dostępne są wyłącznie w wersji elektronicznej. Obecne wydanie Rocznika uzupełniono o kompleksowy zestaw wskaźników europejskich pochodzących ze strategii Europa 2020, a także wskaźników procedury nierównowagi makroekonomicznej oraz nadmiernego deficytu. Ponadto w tablicy przeglądowej oprócz danych o świecie podano również szereg danych dla Polski, a także wzbogacono część poświęconą regionom świata, m.in. informacjami o rynku pracy i transporcie. Ze względu na wstrzymanie publikowania niektórych informacji w źródłach międzynarodowych, ograniczono zestaw danych dotyczących dynamiki produkcji przemysłowej oraz wskaźników cen towarów i usług konsumpcyjnych. Większość informacji zawartych w publikacji obejmuje okres od 2000 r., a ważniejsze dane o świecie i Polsce podano w dłuższej retrospekcji sięgającej lat sześćdziesiątych XX w. Przy opracowywaniu Rocznika korzystano z blisko 100 publikacji i baz danych międzynarodowych.

Rocznik w wersji tradycyjnej wydano po polsku, dostępny jest również na płycie CD oraz na stronie internetowej Urzędu. Tablice w wersji polsko-angielskiej dostępne są wyłącznie w wersji elektronicznej — w formacie MS Excel.

„Wskaźniki zrównoważonego rozwoju Polski 2015” (wydawane co 3—4 lata) zawierają propozycję statystyki publicznej w zakresie zestawu wskaźników monitorujących zrównoważony rozwój kraju, opracowanego w układzie czterech ładów: społecznego, gospodarczego, środowiskowego i instytucjonalno-politycznego.

Główną część opracowania stanowi opis analityczny mierników, poprzedzony rozdziałem charakteryzującym międzynarodowe inicjatywy związane ze zrównoważonym rozwojem oraz jego koncepcje w prawie polskim, ze szczególnym uwzględnieniem dokumentów strategicznych. W części wprowadzającej zawarto także opis założeń dotyczących doboru mierników oraz

koncepcji ich grupowania według ładów i dziedzin.

Część zasadniczą publikacji, z poszerzoną listą wskaźników zrównoważonego rozwoju kraju, wzbogacono tabelami i wykresami zawierającymi dane za lata 2004—2014. Informacje charakteryzujące Polskę zestawiono z danymi dla Unii Europejskiej oraz krajów członkowskich. Opis każdego wskaźnika poprzedzono skróconą metryką zawierającą definicję, podstawowe wyjaśnienia metodyczne oraz informacje o znaczeniu wskaźnika dla oceny tego rozwoju. Podobnie jak w poprzednim wydaniu, wskaźniki zostały pogrupowane w układzie ładów i dziedzin odzwierciedlających cele i priorytety rozwoju zrównoważonego. Zestaw ponad stu wskaźników wybrano na podstawie założeń i celów odnoszących się do współczesnych wyzwań zapisanych w krajowych dokumentach strategicznych. W analizie uwzględniono również międzynarodowe dokumenty i bazy danych związane z rozwojem zrównoważonym. Opracowany zestaw wskaźników będzie w kolejnych latach przedmiotem prac służących dostosowaniu do powstających dokumentów strategicznych oraz ich odpowiedniemu doborowi do warunków krajowych.

Publikacja ukazała się w wersji polskiej, dostępna jest również na stronie internetowej GUS.

„Ruch graniczny oraz wydatki cudzoziemców w Polsce i Polaków za granicą w 2014 r.” to nowa edycja opracowania przedstawiającego wyniki badania osób przekraczających granice zewnętrzną i wewnętrzną Unii Europejskiej w naszym kraju.

Główną część publikacji o charakterze analityczno-tabelarycznym poprzedzono uwagami metodycznymi zawierającymi m.in. ogólne informacje o badaniu, opis schematu losowania próby oraz objaśnienie podstawowych pojęć i definicji. Informacje zawarte w części analitycznej publikacji dotyczą w szczególności charakterystyki wydatków poniesionych w Polsce przez cudzoziemców (nierezydentów) i mieszkańców Polski (rezydentów) za granicą, a także ruchu granicznego, z uwzględnieniem m.in. celu pobytu za granicą, odległości od granicy miejsca zamieszkania oraz miejsca dokonania zakupów czy częstotliwości przekraczania granicy.

Publikacja została opracowana w wersji dwujęzycznej, dostępna jest również na stronie internetowej Urzędu, gdzie wszystkie tablice udostępniono w formacie MS Excel.

W październiku br. ukazały się również **„Biuletyn Statystyczny nr 9/2015”**, **„Ceny robót budowlano-montażowych i obiektów budowlanych — sierpień 2015 r.”**, **„Ceny w gospodarce narodowej — sierpień 2015 r.”**, **„Ceny w gospodarce narodowej — wrzesień 2015 r.”**, **„Gospodarka mieszkaniowa w 2014 r.”**, **„Informacja o sytuacji społeczno-gospodarczej kraju — I—III kwartał 2015 r.”**, **„Kultura w 2014 r.”**, **„Obwód kaliningradzki i województwo warmińsko-mazurskie w liczbach 2015”** (folder), **„Poland Quarterly Statistics No. 2/2015”**, **„Pomoc społeczna i opieka nad dzieckiem i rodziną w 2014 r.”**, **„Produkcja ważniejszych wyrobów przemysłowych IX 2015 r.”**, **„Rocznik Demograficzny 2015”**, **„Rocznik Statystyczny Handlu Zagranicznego 2015”**, **„Wskaźniki zrównoważonego rozwoju Polski 2015”**, **„Wyniki finansowe podmiotów gospodarczych I—VI 2015”**, **„Wypadki przy pracy w 2014 r.”** oraz **„Wiadomości Statystyczne Nr 10 — październik 2015 r.”**.

Oprac. Justyna Gustyn

Informacja o sytuacji społeczno-gospodarczej kraju — I—III kwartał 2015 r.

W okresie styczeń—wrzesień br. w polskiej gospodarce utrzymało się umiarkowane, dość stabilne tempo wzrostu. Produkcja sprzedana przemysłu wzrosła w większym stopniu niż przed rokiem, a jej dynamika w III kwartale poprawiła się w porównaniu z okresem kwiecień—czerwiec br. Produkcja budowlano-montażowa, po spadku w II kwartale, w okresie lipiec—wrzesień br. ukształtowała się powyżej poziomu sprzed roku; w okresie dziewięciu miesięcy br. jej tempo wzrostu było słabsze niż przed rokiem. Wolniejsza — w porównaniu z relatywnie wysoką w okresie styczeń—wrzesień ub. roku — była dynamika sprzedaży usług w transporcie. Mniejszy był również wzrost sprzedaży detalicznej w skali roku.

Na rynku pracy obserwowano dalszą poprawę. Spadki cen towarów i usług konsumpcyjnych korzystnie wpływały na dynamikę siły nabywczej płac oraz emerytur i rent.

Przeciętne zatrudnienie w sektorze przedsiębiorstw w kolejnych kwartałach było wyższe niż odpowiednio przed rokiem i w okresie dziewięciu miesięcy br. notowano wzrost o 1,1% w skali roku. Stopniowo zmniejszała się stopa bezrobocia rejestrowanego (do 9,7% w końcu września br.) (wykr. 1).

Wzrost przeciętnych wynagrodzeń nominalnych brutto w sektorze przedsiębiorstw w okresie styczeń—wrzesień br. był nieznacznie niższy niż przed ro-

kiem i zbliżony do notowanego w I półroczu br. Tempo wzrostu realnych płac oraz świadczeń emerytalno-rentowych poprawiło się w porównaniu z okresem trzech kwartałów ub. roku.

Ceny towarów i usług konsumpcyjnych w okresie styczeń—wrzesień br. były o 1,1% niższe niż przed rokiem; w kolejnych kwartałach tempo spadku stopniowo słabło. Obniżyły się ceny towarów i usług w zakresie transportu, odzieży i obuwia oraz żywności i napojów bezalkoholowych, przy wzroście m.in. cen towarów i usług związanych z łącznością oraz mieszkaniem (wykr. 2). W okresie styczeń—wrzesień br. utrzymał się spadek cen producentów w skali roku.

Produkcja sprzedana przemysłu w okresie trzech kwartałów br. była wyższa niż przed rokiem o 4,5%; wzrost notowano we wszystkich sekcjach, z wyjątkiem wytwarzania i zaopatrywania w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę (wykr. 3). Wśród głównych grupowań przemysłowych najbardziej zwiększyła się sprzedaż dóbr inwestycyjnych. Relatywnie wysokie było również tempo wzrostu produkcji w przedsiębiorstwach wytwarzających dobra konsumpcyjne, przy niewielkim spadku sprzedaży dóbr związanych z energią. Wydajność pracy w przemyśle w okresie dziewięciu miesięcy br. zwiększyła się w skali roku o 3,0%, przy wzroście zatrudnienia o 1,5%.

Produkcja budowlano-montażowa w okresie styczeń—wrzesień br. była o 2,0% wyższa niż przed rokiem (wykr. 4). Wzrost obserwowano we wszystkich działach budownictwa, najwyższy w podmiotach wykonujących głównie roboty budowlane specjalistyczne. Sprzedaż detaliczna zwiększyła się w porównaniu

z okresem trzech kwartałów ub. roku o 3,5%. Wzrost wystąpił w większości grup, z wyjątkiem m.in.: paliw stałych, ciekłych i gazowych.

Według badań koniunktury gospodarczej przeprowadzonych w październiku br. nastroje przedsiębiorców w przetwórstwie przemysłowym są optymistyczne, podobne jak przed miesiącem. Pozytywne (wobec niekorzystnych we wrześniu br.) są oceny bieżącej produkcji oraz portfela zamówień, przy gorszych progno-

zach w tych obszarach. Poprawiły się pesymistyczne wskazania dotyczące bieżącej sytuacji finansowej, natomiast jej prognozy są nieznacznie niekorzystne wobec pozytywnych przed miesiącem. Podmioty budowlano-montażowe oceniają koniunkturę bardziej negatywnie niż we wrześniu br. Wpływa na to głównie pogorszenie i tak pesymistycznych przewidywań w zakresie portfela zamówień krajowych, produkcji i sytuacji finansowej; planowane są dalsze redukcje zatrudnienia. W handlu detalicznym przedsiębiorcy oceniają koniunkturę pozytywnie, podobnie jak we wrześniu br. Bieżąca sprzedaż utrzymuje się na dotychczasowym poziomie, a opinie dotyczące przyszłej sprzedaży poprawiają się i są najlepsze od kwietnia br. Nadal pesymistycznie oceniana jest bieżąca sytuacja finansowa, ale prognozy w tym zakresie są pozytywne i lepsze od oczekiwań z września br.

Na rynku rolnym w okresie dziewięciu miesięcy br. ceny skupu zbóż i ziemniaków, mimo znacznie ograniczonej podaży, kształtowały się poniżej poziomu sprzed roku (wykr. 5). Przy zwiększonym skupie, niższe były również ceny produktów pochodzenia zwierzęcego (z wyjątkiem cen żywca wołowego). Relacje cen na rynku trzody i zbóż nie zapewniały opłacalności tuczu trzody chlewnej.

W okresie styczeń—sierpień br. wzrost obrotów towarowych handlu zagranicznego w stosunku do analogicznego okresu ub. roku był nieco szybszy po stronie eksportu niż importu (wykr. 6). Wymiana zamknęła się dodatnim saldem wobec ujemnego przed rokiem. Zwiększyły się obroty z krajami rozwiniętymi (w tym z krajami UE) oraz z krajami rozwijającymi się, a znacznie obniżyły się

z krajami Europy Środkowo-Wschodniej (głównie w wyniku znacznego osłabienia obrotów z Rosją i Ukrainą). W okresie styczeń—lipiec br. wskaźnik terms of trade był mniej korzystny niż przed rokiem.

Dochody budżetu państwa w okresie trzech kwartałów br. wyniosły 210,0 mld zł, a wydatki — 241,2 mld zł (tj. odpowiednio 70,7% i 70,3% kwoty założonej w ustawie budżetowej na 2015 r.). Deficyt ukształtował się na poziomie 31,1 mld zł, co stanowiło 67,6% planu.

Departament Analiz i Opracowań Zbiorczych

SPIS TREŚCI

STUDIA METODOLOGICZNE

<i>Olga Leszczyńska-Luberek</i> — Wpływ ESA 2010 na statystykę sektora instytucji rządowych i samorządowych	1
---	---

<i>Grażyna Dehnel, Jacek Kowalewski</i> — Źródła administracyjne a krótko-okresowa statystyka przedsiębiorstw	16
---	----

BADANIA I ANALIZY

<i>Wiktoria Wróblewska</i> — Zmiany umieralności według przyczyn zgonów w przekroju wojewódzkim	30
---	----

<i>Marek Jabłoński</i> — Powierzchnia gruntów leśnych — przyczyny zmian i spójność źródeł danych	54
--	----

<i>Urszula Kłosiewicz-Górecka</i> — Zróżnicowanie sieci detalicznej według województw	69
---	----

INFORMACJE. PRZEGLĄDY. RECENZJE

<i>Statystyka — zastosowania biznesowe i społeczne</i> , Wydawnictwo Wyższej Szkoły Menedżerskiej w Warszawie, Warszawa 2014 (oprac. <i>Jan Kordos</i>)	80
--	----

Konferencja <i>Pomiar ubóstwa i wykluczenia społecznego w układach regionalnych i lokalnych</i> (Poznań, 11 i 12 czerwca 2015 r.) (oprac. <i>Tomasz Józefowski, Tomasz Klimanek, Andrzej Młodak, Marcin Szymkowiak</i>)	90
--	----

XLIV Ogólnopolski Konkurs Statystyczny (oprac. <i>Bożena Łazowska</i>)	100
---	-----

Wydawnictwa GUS — październik 2015 r. (oprac. <i>Justyna Gustyn</i>)	104
---	-----

Informacja o sytuacji społeczno-gospodarczej kraju — I—III kwartał 2015 r. (oprac. <i>Departament Analiz i Opracowań Zbiorczych</i> , GUS)	107
---	-----

CONTENTS

METHODOLOGICAL STUDIES

<i>Olga Leszczyńska-Luberek</i> — The impact of the ESA 2010 on statistics of the general government sector	1
<i>Grażyna Dehnel, Jacek Kowalewski</i> — Administrative sources and short-term business statistics	16

SURVEYS AND ANALYSES

<i>Wiktoria Wróblewska</i> — Changes in mortality by cause of death in Polish voivodships	30
<i>Marek Jabłoński</i> — Forest land — causes of change and coherence of data sources	54
<i>Urszula Kłosiewicz-Górecka</i> — Retailing network in Poland — territorial diversification and changes	69

INFORMATION. REVIEWS. COMMENTS

<i>Statistics — business and social usefulness</i> , Publishing of the Warsaw Management University, Warsaw 2014 (by <i>Jan Kordos</i>)	80
Conference <i>Measuring poverty and social exclusion in regional and local systems</i> (by <i>Tomasz Józefowski, Tomasz Klimanek, Andrzej Młodak, Marcin Szymkowiak</i>)	90
XLIV Polish Nationwide Statistical Competition (by <i>Bożena Łazowska</i>)	100
Publications of the CSO of Poland in October 2015 (by <i>Justyna Gustyn</i>)	104
Information on the socio-economic situation of Poland — I—III quarter 2015 (by <i>Aggregated Studies Department, CSO</i>)	107

TABLE DES MATIÈRES

ÉTUDES MÉTHODOLOGIQUES

<i>Olga Leszczyńska-Luberek</i> — Impact du passage au SEC 2010 sur les statistiques relatives au secteur des administrations publiques de l'État et des collectivités locales	1
<i>Grażyna Dehnel, Jacek Kowalewski</i> — Sources administratives relatives aux statistiques d'entreprises à court terme	16

ÉTUDES ET ANALYSES

<i>Wiktoria Wróblewska</i> — Changements relatifs à la mortalité selon les causes des décès sur le plan des voievodies	30
<i>Marek Jabłoński</i> — Surface des terrains forestiers — les causes des changements et la cohérence des sources des données	54
<i>Urszula Kłosiewicz-Górecka</i> — Différenciation relative au réseau du commerce de détail selon les voievodies	69

INFORMATIONS. REVUES. COMPTE-RENDUS

<i>Statistique — utilisée dans les domaines économiques et sociaux</i> — Maison d'édition de l'École Supérieure des Gestionnaires à Varsovie, Varsovie 2014 (par <i>Jan Kordos</i>)	80
Conférence <i>Mesure de la pauvreté et de l'exclusion sociale sur le plan régional et local</i> (par <i>Tomasz Józefowski, Tomasz Klimanek, Andrzej Młodak, Marcin Szymkowiak</i>)	90
XLIV Concour Statistique de la Pologne (par <i>Bożena Łazowska</i>)	100
Publications du GUS — octobre 2015 (par <i>Justyna Gustyn</i>)	104
Informations sur la situation socio-économique du pays — I—III trimestre 2015 (par <i>Département d'Analyses et d'Élaborations Agrégées, GUS</i>)	107

СОДЕРЖАНИЕ

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ИЗУЧЕНИЯ

<i>Ольга Лециньска-Люберек</i> — Влияние ESA 2010 на статистику сектора правительственных учреждений и органов местного самоуправления	1
<i>Гражина Денель, Яцек Ковалевски</i> — Административные источники и краткосрочная статистика предприятий	16

ОБСЛЕДОВАНИЯ И АНАЛИЗЫ

<i>Виктория Врублевска</i> — Изменения смертности по причинам смерти в воеводском разрезе	30
<i>Марек Яблоньски</i> — Площадь лесных земель — причины изменений и согласованность источников данных	54
<i>Уршуля Клоевич-Гуреца</i> — Дифференциация розничной сети по воеводствам	69

ИНФОРМАЦИИ. ОБЗОРЫ. РЕЦЕНЗИИ

<i>Статистика</i> — бизнесовое и социальное использование, Издание Высшей менеджерской школы в Варшаве, Варшава 2014 (разраб. <i>Ян Кордос</i>)	80
Конференция <i>Измерение бедности и социального исключения в региональных и местных системах</i> (разраб. <i>Томаш Юзефовски, Томаш Климанек, Анжедей Млодак, Марцин Шимковяк</i>)	90
XLIV Общепольский конкурс по статистике (разраб. <i>Божена Лазовска</i>)	100
Публикации ЦСУ — октябрь 2015 г. (разраб. <i>Юстына Густын</i>)	104
Информация о социально-экономическом положении страны — I—III квартал 2015 г. (разраб. <i>Отдел анализа и сводных работ, ЦСУ</i>)	107

Do Autorów

Szanowni Państwo!

- W „Wiadomościach Statystycznych” publikowane są artykuły poświęcone teorii i praktyce statystycznej, omawiające metody i wyniki badań prowadzonych przez GUS oraz przez inne instytucje w kraju i za granicą, jak również zastosowanie informatyki w statystyce oraz zmiany w systemie zbierania i udostępniania informacji statystycznej. Zamieszczane są też materiały dotyczące zastosowania w kraju metodologicznych i klasyfikacyjnych standardów międzynarodowych oraz informacje o działalności organów statystycznych i Polskiego Towarzystwa Statystycznego, a także o rozwoju myśli statystycznej i kształceniu statystycznym.
- Artykuły proponowane do opublikowania w „Wiadomościach Statystycznych” powinny zawierać oryginalne opisy zjawisk oraz autorskie wnioski i sugestie dotyczące rozwoju badań i analiz statystycznych. Dla zwiększenia właściwego odbioru nadsyłanych tekstów Autorzy powinni wyraźnie określić cel opracowania artykułu oraz jasno przedstawić wyniki, a w przypadku prezentacji przeprowadzonych badań — opisać zastosowaną metodę i osiągnięte wyniki. Przy prezentacji nowych metod analizy konieczne jest podanie przykładów ich zastosowania w praktyce statystycznej.
- Artykuły zamieszczane w „Wiadomościach Statystycznych” powinny wyrażać opinie własne Autorów. Autorzy ponoszą odpowiedzialność za treść zgłaszanych do publikacji artykułów. W razie zastrzeżeń ze strony czytelników w sprawie tych treści Autorzy zostają zobligowani do merytorycznej odpowiedzi na łamach miesięcznika.
- Po wstępnej ocenie przez Redakcję „Wiadomości Statystycznych” tematyki artykułu pod względem zgodności z profilem czasopisma, artykuły mające charakter naukowy przekazywane są dwóm niezależnym, zewnętrznym recenzentom specjalizującym się w poszczególnych dziedzinach statystyki, którzy w swojej decyzji kierują się kryterium oryginalności i jakości opracowania, w tym treści i formy, a także potencjalnego zainteresowania czytelników. Recenzje są opracowywane na drukach zaakceptowanych przez Kolegium Redakcyjne „Wiadomości Statystycznych”. Recenzenci są zobowiązani do poświadczenia (na karcie recenzji) braku konfliktu interesów z Autorem. Wybór recenzentów jest poufny.
- Lista recenzentów oceniających artykuły w danym roku jest publikowana w pierwszym numerze elektronicznej wersji czasopisma w następnym roku.
- Autorzy artykułów, którzy otrzymali pozytywne recenzje, wprowadzają zasugerowane przez recenzentów poprawki i dostarczają redakcji zaktualizowaną wersję opracowania. Autorzy poświadczają w piśmie uwzględnienie wszystkich poprawek. Jeśli zaistnieje różnica zdań co do zasadności proponowanych zmian, należy wyjaśnić, które poprawki zostały uwzględnione, a w przypadku ich nieuwzględnienia przedstawić motywy swojego stanowiska.

- Kontroli poprawności stosowanych przez Autorów metod statystycznych dokonują redaktorzy statystyczni.
- Decyzję o publikacji artykułu podejmuje Kolegium Redakcyjne „Wiadomości Statystycznych”. Podstawą tej decyzji jest szczegółowa dyskusja poświęcona omówieniu zgłoszonych przez Autorów artykułów, w której uwzględniane są opinie przedstawione w recenzjach wraz z rekomendacją ich opublikowania.
- Redakcja „Wiadomości Statystycznych” przestrzega zasady nietolerowania przejawów nierzetelności naukowej autorów artykułów polegającej na:
 - a) nieujawnianiu współautorów, mimo że wnieśli oni istotny wkład w powstanie artykułu, określanemu w języku angielskim terminem „ghostwriting”;
 - b) podawaniu jako współautorów osób o znikomym udziale lub niebiorących udziału w opracowaniu artykułu, określanemu w języku angielskim terminem „guest authorship”.

Stwierdzone przypadki nierzetelności naukowej w tym zakresie mogą być ujawniane. W celu przeciwdziałania zjawiskom „ghostwriting” i „guest authorship” należy dołączyć do przesłanego artykułu oświadczenie (wzór oświadczenia zamieszczono na stronie internetowej) dotyczące:

 - a) stwierdzenia, że zgłoszony artykuł jest własnym dziełem i nie narusza praw autorskich osób trzecich,
 - b) wykazania wkładu w powstanie artykułu przez poszczególnych współautorów,
 - c) poinformowania, że zgłoszony artykuł nie był dotychczas publikowany i nie został złożony w innym wydawnictwie.

Główną odpowiedzialność za rzetelność przekazanych informacji, łącznie z informacją na temat wkładu poszczególnych współautorów w powstanie artykułu, ponosi zgłaszający artykuł.
- Artykuły opublikowane są dostępne w wersji elektronicznej na stronie internetowej czasopisma.
- Wersję pierwotną czasopisma stanowi wersja elektroniczna.

Redakcja zastrzega sobie prawo dokonywania w artykułach zmian tytułów, skrótów i przeredagowania tekstu i tablic, bez naruszenia zasadniczej myśli Autora.

Informacje ogólne

- Artykuły należy dostarczać pocztą elektroniczną (lub na płycie CD). Prosimy również o przesłanie jednego egzemplarza jednostronnego wydruku tekstu na adres:
a.swiderska@stat.gov.pl lub e.grabowska@stat.gov.pl
 Redakcja „Wiadomości Statystycznych”
 Główny Urząd Statystyczny
 al. Niepodległości 208, 00-925 Warszawa

- Konieczne jest dołączenie do artykułu skróconej informacji (streszczenia) o jego treści (ok. 10 wierszy) w języku polskim i, jeżeli jest to możliwe, także w językach angielskim i rosyjskim. Streszczenie powinno być utrzymane w formie bezosobowej i zawierać: ogólny opis przedmiotu artykułu, określenie celu badania, przyjętą metodologię badania oraz ważniejsze wnioski.
- Prosimy również o podawanie słów kluczowych w języku polskim i angielskim, przybliżających zagadnienia w artykule.
- Konieczne jest przesłanie oświadczenia, którego wzór należy pobrać ze strony internetowej.
- Pytania dotyczące przesłanego artykułu, co do jego aktualnego statusu itp., należy kierować do redakcji na adres: a.swiderska@stat.gov.pl lub e.grabowska@stat.gov.pl lub tel. 22 608-32-25.

Wymogi edytorskie wydawnictwa

Artykuł powinien mieć optymalną objętość (łącznie z wykresami, tablicami i literaturą) 10—20 stron przygotowanych zgodnie z poniższymi wytycznymi:

1. Edytor tekstu — Microsoft Word, format *.doc lub *.docx.
2. Czcionka:
 - autor — Arial, wersalik, wyrównanie do lewej, 12 pkt.,
 - tytuł opracowania — Arial, wyśrodkowany, 16 pkt.,
 - tytuły rozdziałów i podrozdziałów — Times New Roman, wyśrodkowany, kursywa, 14 pkt.,
 - tekst główny — Times New Roman, normalny, wyjustowany, 12 pkt.,
 - przypisy — Times New Roman, 10 pkt.
3. Marginesy przy formacie strony A4 — 2,5 cm z każdej strony.
4. Odstęp między wierszami półtorej linii oraz interlinia przed tytułami rozdziałów.
5. Pierwszy wiersz akapitu wcięty o 0,4 cm, enter na końcu akapitu.
6. Wyszczególnianie rozmaitych kategorii należy zacząć od kropek, a numerowanie od cyfr arabskich.
7. Strony powinny być ponumerowane automatycznie.
8. Wykresy powinny być załączone w osobnym pliku w oryginalnej formie (Excel lub Corel), tak aby można było je modyfikować przy opracowaniu edytorskim tekstu. W tekście należy zaznaczyć miejsce ich włączenia. Należy także przekazać dane, na podstawie których powstały wykresy.
9. Tablice należy zamieszczać w tekście, zgodnie z treścią artykułu. W tablicach nie należy stosować rastrów, cieniowania, pogrubiania czy też podwójnych linii itp., a także skrótów wyrazów w tekście zamieszczanym w „główce” i „boczku”.
10. Pod wykresami i tablicami należy podać informacje dotyczące źródła opracowania.
11. Oznaczenia literowe należy wyróżniać następująco: macierze — wersalik, proste, pogrubione (np. **P**, **N_{ij}**); wektory — małe litery, kursywa, pogrubione (np. **w**, **x_i**); pozostałe zmienne — małe litery, kursywa, bez pogrubienia (np. *w*, *x_i*).
12. Stosowane są skróty: tablica — tabl., wykres — wyk.
13. Przypisy do tekstu należy umieszczać na dole strony.
14. Przytaczane w treści artykułu pozycje literatury przedmiotu należy zamieszczać podając nazwisko autora i rok wydania publikacji według wzoru: (Kowalski, 2002). Z kolei przytaczane z podaniem stron pozycje literatury przedmiotu należy zamieszczać w przypisie dolnym według wzoru: Kowalski (2002), s. 50—58.
15. Wykaz literatury należy zamieszczać na końcu opracowania według porządku alfabetycznego według wzoru: Kowalski J. (2002), *Tytuł publikacji*, Wydawnictwo X, Warszawa (bez podawania numerów stron). Literatura powinna obejmować wyłącznie pozycje przytoczone w artykule.